ځیرک اقتصاد پوه او بریالی مدیر

(د ولسمشر محمد اشرف غني تېر پینځه کلن حکومت ته یوه لنډه کتنه)

لیکوال: عزیز احمد فضلي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم : ځیرک اقتصاد پوه او بریالی مدیر

لیکوال : عزیز احمد فضلي

0764732929

ډیزاین چارې : صادق الله صادق/ 0782500916

چاپ شمېر : ۱۰۰۰

چاپ کال : ۱۳۹۹ل. کال / ۲۰۲۱م. کال

خپرندوي

د نوي فکر ټولنه - کابل

د بیا چاپ ټول حقوق له لیکوال سره خوندي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

دا کتاب د خپل ګران تره شهيد الحاج قاضي عيدمحمد نورذاد او ټولو هغه شهيدانو په ياد ډالۍ کوم، چې ددې هېواد څخه د دفاع او د نظام د بقا لپاره يې خپل سرونه نذرانه کړل.

دده روح دې د ټولو شهيدانو سره ښاد وي.

د کتاب هر لوستونکي څخه مې هيله دا ده، چې زما تره او د هېواد سپېڅلي شهيدان په دعاوو کې هېر نه کړي.

ع.ا. فضلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

منته او کورودانی

ځوان او په علم مین مشر د کوچیانو چارو د انسجام لوی رییس او د نوي فکر ټولنې بنسټګر استاد حبیب الرحمن څخه یوه نړۍ مننه، چې د دې کتاب د چاپولو په برخه کې یې لازمه همکاري او مرسته راسره وکړه.

استاد هغه څوک دی، چې ددې هېواد د پرمختګ او نظام د بقا لپاره یې تر بل هر چا زیاتې مادي او معنوي قربانۍ ورکړې، چې ددې کتاب چاپ یې یو وړه بېلګه ده.

زه بیا هم د زړه له کومې ترې مننه کوم.

ع.ا. فضلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیل خبرې

اشرف غني د متحده ایالاتو ولسمشر نه وه چې په اونیزه رخصتۍ کې نیو مکزیکو ته ولاړ شي، هغه د تاجیکستان ولسمشر هم نه وه چې خپل ټول سیاسي مخالفان راچپه کړي او د ساعت تیرۍ په منظور خپل ځانګړي باغ کې، له ښکلو نجونو سره خندا او نڅا وکړي.

اشرف غني پوتین هم نه وه چې هره ورځ ۳تر۴ ساعتونو پورې په کرملین ماڼۍ کې یوازې ورزش او تفریح وکړي، هغه حتی د شمالي کوریا ولسمشر هم نه وه چې په اونۍ کې یوځل ښکار ته لاړ شي او خپلې درنې اوږې له روحي فشارونو سپکې کړې.

اشرف غني د نړۍ د یوه فاسد ترین نظام میراث دار و، د یوه دوه سري نظام لاربنود، د یوه وږي ملت رییس، د هغو سرتېرو اعلی سر قومندان چې هره شېبه یې سرونه شیندل کېدل، د هغه حکومت سیاست جوړونکی چې ګاونډیان یې حتی یوه ورځ ارامي هم پر ملت نه لوروله.

یو داسې اعلی سرقومندان چې څو جنګي محاذونه له طالب، القاعده او داعش نه واخله تر جندالله،حزب اسلامي ازبکستان او نور ټول غیر مسوول وسلوال د هغه پر وړاندې په ټول قوت جنګېدل.

غني دداسې یوه سیاسي نظام میراث دار و چې پوره ۱۳ کاله یې کارکوونکی په واسطه، زور او پیسو ددې لپاره مقرر شوي وو چې خپل ولس ته زیان او خساره واړوي.

دداسې یوه حکومت رییس چې هیڅ کس په کې د باور وړ نه وو ځکه هېڅ کس پر خپلو حقونو قانع نه وو، غني حتی مجبور و چې په یوه کال کې د تدارکاتو ۷۰ ناستې رهبري کړي، څو ۲ میلیارده افغانۍ بچت شي او د جګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قربانیانو د زخمونو لپاره پرې مرهم او پټۍ وپېرل شي، اشرف غني د هغه پاشل شوي سياسي نظام رهبر و چې له حکومته بهر پښتنو کافر باله، له حکومته بهر هزاره ګانو په ولسمشرۍ نه مانه، له حکومته بهر تاجکانو فاشيست او قوم ګرا باله، ازبکانو ترې د لازيات سهم غوښتنه کوله، پشه يانو، نورستانيانو او ترکمنانو ورڅخه د ځو ځو وزارتونو، سفارتونو او معينتونو غوښتنه کوله.

اشرف غني دداسې ولس رييس جمهور و که يې په سوله يې فکر ونه کړ په بې پروايي تورنېده،که له يوه پياوړي جنګي حزب سره يې سوله کوله نو قوم ګرا او نکتايي دار طالب بلل کېده.

دداسې يوه حکومت په راس کې وه چې ډېر کم مامورين يې د پاکستان د منزوي کولو له سياست څخه خبر و او پرې پوهېدل اما زياتره مامورينو يې هغه وړه لفظی اشتباه هيڅکله نه هېروله چې د خداي ج د پيغمبر د لمسي پر ځای يې د خدای ج لمسی ويلی و.

غني د حکومت د نورو کارکوونکو په شان نه و، سهار ۵ بجې د خپل کار په دفتر کې حاظر و د شپې تر ۱۱ او کله ۱۲ بجو پورې به يې کار کاوه، د ولسمشرۍ ماڼې زياتره کارمندان له دې کبله چې ولسمشر غني ترې د وطن لپاره شديد کار غوښت ترې په تنګ راغلي وو، اما غني معتقد و چې بايد تر دې هم زيات کار وشي.

هر سهار يې د اعلی سر قومندانۍ جلسه رهبري کوله، له ۳۴ ولايتونو څخه يې تازه راپوروونه غوښتل او د هرې ورځې په اوږدو کې يې دا راپوروونه تحليلول، د هغه په خپله وينا تر ټولو ناوړه شيبه ورته هغه وه چې په دغو راپوروونو کې به د سرتيرو له مرګ ژوبلې خبرېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف غني د هغه هېواد ولسمشر و او دی چې که يې د رهبري پلاوي کوم غړي د اجراييه رييس په څير شيک پوش وي نو هم د نيوکې وړ دی او که کوم بل غړی دده په څير خوارجامه وي نو هم د نيوکې وړ دی.

غني د څو لسيزو فکر، مطالعې او ليکوالۍ وروسته مجبور شو، چې د افغانستان د ټولو ستونزو حل ته په يوه ځل لاس ور اوږد کړي، هغه د همدې مجبوريت پر بنسټ پر ټولو دولتي څانگو د خپلو لرليدونو د تحميلولو پيل وکړ ، هغه تر سلو زيات هغه جنرالان وشړل چې د نظامي قوتونو په قراردادونو کې يې غلا او درغلي کوله.

غني له خپلو نظامي قومندانانو سره هره ورځ له يوې زير زميني نه په منظم ډول ويډيو کنفرانسونه کول او شپه په شپه يې د ټول هېواد له حالته ځان خبراوه.

غني د افغانستان په حکومت کې نه زوی درلود او نه ورور چې د زرو غلا يې کړې وی، هغه تر يوې افغانۍ پورې هر څه چې لرل راميدان ته يې کړل او ويې ويل چې زه او ميرمن مې دومره شتمني لرو د غني تر لاس لاندې مامورينو کې هيڅ يو داسې نه وه چې له افغانستان څخه بهر يې، د کورونو او قصرونو قبالې اخيستې وي او يا يې سوداگريز شرکتونه جوړ کړي وي.

له دې ټولو سره سره بيا هم د گاونډيو هېوادونو،بعضو جهادي رهبرانو او سياسيونو لخوا کوښښ روان و چې د ولسمشر پر سپينه لمن تور داغ ولگېږي، چې دا چاره لاهم روانه ده.

په درنښت

عزيز احمد فضلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

موضوع مخ

سریزه 1

لومړی څپرکی

د ۱۳۹۳هـ. ش. کال د جمهوري ریاست ټولټاکنې او د ملي وحدت حکومت منځته راتگ 5

ولسمشر محمد اشرف غني پېژندنه 7

ولسمشر د امان الله خان د نیمگړي فصل تکمیلوونکی د افغانستان په تاریخ کې نیمگړی څپرکی څه معنی؟ 12

د اماني اصلاحاتي څپرکي د نیمگړي پاتې کېدو عوامل 17

د ولسمشر د حکومت پیل.. 18

دویم څپرکی

د ولسمشر کورنی سیاست 28

د ولسمشر غني په دوره کې امنیتي لاسته راوړنې او امنیتي حالت 30

د جمهور رییس غني ولایتي سفرونه، اهداف، پایلې او لاسته راوړنې 33

د جمهور رییس د سفرونو موخې او عوامل 35

د ولایتي سفرونو پایلې او لاسته راوړنې 37

د ولسمشر سیاسي اپوزیسیون Political opposition 39

د اپوزیسون لخوا په ولسمشر او د نظام پر ځینو کلیدي اشخاصو بې اساسه تورونه 44

د ولسمشر پر شخصي حریم بې اساسه تورونه 46

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم څپرکی

د افغانستان معاصر بهرنی سیاست 49
د ولسمشر بهرنی سیاست 55
د بهرني سیاست لاسته راوړنې 57
د ګاونډیو او نورو هیوادونو سره د اړیکو د پراخولو لپاره د ولسمشر غني ځینې مهم سفرونه 59
ملي وحدت حکومت او د کابل اسلام اباد اړیکي: 59
روسیه او افغانستان: 61
افغانستان او چین ستراتیژیکه ملګرتیا او پر سیمه یې اغېزې: 64
د مرکزي اسیا هیوادونو ته سفرونه 65
ترکمنستان: 66
ازبکستان:.. 67
قزاقستان: 69
د قرغېزستان سفر:.. 71
سعودي ته سفر:.. 72
د افغانستان او ترکیې اړیکې:.. 73
اندونیزیا: 75
د جاپان سره اړیکې: 76
د امریکا سفر:.. 77
اروپا ته سفر 82

څلورم څپرکی

د هیـواد اقتصادي وضعیت 88
اقتصادي وده 90
د افغانۍ ارزښت.. 90

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې کاري... 91
صادرات او واردات 91
هوايي دهليزونه 92
خصوصي سکتور او له کورنيو توليداتو ملاتړ 93
د خصوصي سکتور وده 94
د نړيوالو مرستو جلب 95
کرنه او مالداري.. 96
اوبه.. 97
د ۲۰۲۰ ميلادي کال تر لومړيو پورې د برېښنا بندونه او د اوبو مديريت 98
ترانزيټ.. 99
د اسيا په څلور لارې د افغانستان بدلول 100
کاسا زر پروژه 100
د ټاپي پروژه 104
د افغانستان لپاره د ټاپي اقتصادي گټې 104
سيمه ييز اغېز 105
د ټاپي ملاتړي هيوادونه...106
د چابهار بندر 107
د ټاپ د برېښنا پروژه 111
وارداتي او لمريزه برېښنا 111

پينځم څپرکی

په کلتوري او علمي برخه کې د ولسمشر لاسته راوړنې 113
ښوونه روزنه او لوړې زده کړې 113
د ملي وحدت حکومت او د ملي ورځو نمانځنه 118
د ملي وحدت حکومت او د تاريخي ابداتو بيارغونه 122
د افغانستان جمهوري رياست (ارگ):...122

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارالامان ماڼۍ:.. 124
د پل خشتي جومات: 128
د کابل لرغونی بالاحصار: 129
د شاه دوشمشېره جومات: 130
د جام څلی: 131
د هرات جامع جومات: 132

شپږم څپرکی

په افغانستان کې اداري فساد 134
د اداري فساد پرضد د ملي یووالي حکومت مبارزه 135
حکومت ولې په خپله مبارزه کې ناکام شو؟ 138
د غصب په وړاندې مبارزه 139
ښه حکومتولۍ 142
د ښې حکومتولۍ په برخه کې د ولسمشر غني لاسته راوړنې 142
ملي هویت او د بریښنایي تذکرو د ویش پیل 145
ځوانه اداره.. 146

اووم څپرکی

د سولې په چارو کې د ولسمشر اشرف غني لاسته راوړنې 149
د کابل پروسه 152
د سولې مشورتي لویه جرگه 156
د جرگې د غړو او رییس انتخاب: 156
د جرگې تالار دننه وضعیت:.. 157
د بحث لپاره پوښتنې:. 157
پرېکړه لیک او د سولې په پروسه یې اغیز:.............................. 160
له طالبانو سره د سولې لپاره د ملي وحدت حکومت لاسته راوړنې 161

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې په اړه د طالبانو دریځ 162
د افغانستان د سولې لپاره د امریکا متحده ایالاتو د ځانګړي استازي ټاکل.........163
په قطر کې د طالبانو او امریکایانو ترمنځ د سولې مذاکرات 166
افغان سوله د افغان حکومت، امریکا او سیمې د همغږۍ اړتیا.........................168
د امریکا او طالبانو ترمنځ د هوکړې مهم ټکي 174

اتم څپرکی

ټاکنیزي ډلې او د ۱۳۹۸ کال ولسمشریزو ټاکنو برخلیک 175
د ۱۳۹۸ ه ش کال ټاکنیزې ډلې...177
په افغانستان کې د ۱۳۹۸ه. ش کال د ولسمشـریزو ټاکنو ۱۸ ټاکنیزې ډلې 178
ځواکمنې ټاکنیزې ډلې 179
ولسمشریزې ټاکنې...182
د ټاکنو برخلیک..182
دوستم ته د مارشالي ورکول د ولسمشر مجبوریت که خیانت 186
اخځلیکونه 187

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمدالله رب العالمین و العاقبت اللمتقین والصلوت والسلام علی رسوله محمد صلی الله علیه وسلم و علی آله و اصحابه اجمعین.

ولسمشر غني د هېواد او اوسني نړۍ په سیاست، اقتصاد او ډیپلوماسي کې داسې وتلې او پېژندل شوې وړ څېره ده چې نن سبا د مطبوعاتو په سر کې قرار لري. د هر با احساسه ځوان او انسان په زړه کې يې ځای نیولی دي داسې یو انسان دی چې ټوله نړۍ په ځانګړي ډول اسلامي هېوادونه پرې حساب کوي، د داسې ستر شخصیت پر کړنو لېکنه له خپل شان سره مناسبه نه ګڼم، خو خپل وطني او افغاني احساس دې ته اړ کړم چې په دې ستر نړیوال شخصیت یو څه ولیکم څو نورو لیکوالانو ته لار پرانیزم.

د رهبر د کړنو ارزول د نړۍ په مختلفو هېوادونو کې معمول دي چې زموږ هېواد کې دا دود په نشت حساب دی، نو ما هم دې تشې ته په کتو د ولسمشر غني د لومړۍ پنځه کلنې دورې کړنو څېړنه او مطالعه کړې، په لنډو کې يې د کتاب په بڼه ولس ته وړاندې کوم. په کتاب کې ما هڅه کړې چې د ولسمشر غني د پنځه کلن حکومت، بهرني سیاست،کورني سیاست، سوله، ښه حکومتولۍ، ځوانه اداره او اقتصادي حالت، کاري فرصتونو، بې کاري او علمي وضعیت، د قانون حاکمیت، انکشاف او پرمختګونه وڅېړل شي او ملت ته وړاندې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موخه مې داده چې ولس او ځوانان د ولسمشر غني په اړه قضاوتونه له هوايي شعارونو راوباسي او د ترسره شويو کارونو له مخې يې و ارزوي. ما چې څه ليدلي او او اورېدلي هغه مې لنډ راخيستي، ولسمشر غني داسې کارونه د هېواد لپاره په دې پنځو کلنو کې کړي چې ډېر داسې کتابونه به پرې وليکل شي.

زه د سياسي علومو د يوه زده کړيال په توگه دا نظر او اند لرم چې هر څوک د حق او عدالت د لارې پلوی خپل هېواد او ملت ته د زړه څخه کار کوي، هغه دې په ژوندوني وستايل شي او راتلوونکي بشري نسل ته دې د هغه کړنې د يو ژوندي تاريخ په حيث پاتې شې.

ښايي ولسمشر غني به د چا له نظره ښه وي، د چا له نظره به ښه نه وي څوک به يې مثبتو نقطو ته گوري او څوک به يې منفي نقطو ته گوري، خو مسلمان انسان بايد د تل لپاره ښه نظر ولري زه ولسمشر اشرف غني بريالي څيره گڼم او کردار يې د ټولې نړۍ لپاره د يو سمبول ښه لري.

دی داسې يو مستقل ولسمشر دی چې تر اوسه د کوم گوند عضويت نه لري او نه يې هم د ملت په وينو لاسونه سره دي، داسې سياستمدار انسان چې هم يې هېواد رهبري کړی هم يې د بېوزلو هېوادونو لکه فلسطين سره مرسته کړې او هم د گاونډيو هېوادونو او داخلي پردي پالو سياستوالو سره تر خپل وسه مبارزه کړې چې زموږ په شان حالت کې هر هېواد دغه شان لارښود ته اړتيا لري.

هېواد ورته له هر څه مخکې په لومړيتوب کې دی، دا هغه مهمه نقطه ده چې ولسمشر غني يې لري د ولسمشر غني محبوبيت په هېواد سيمه او نړۍ کې ورځ تر بلې د ډېرېدو په حالت کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان نظر خپل فطرت ته نيمګړتياوې هم لري بايد معجزې هيله ترې ونه شي، هغه بايد اصلاح شي يو شی چې زه د هغه يادونه وکړم ولسمشر غني د شهيد سردار داوود خان، شهيد ډاکتر نجيب الله او غازي امان الله خان په څېر په هر څه کې خپله مفکوره او نظر لري خو په ميدان کې ځان يوازېويني.

په هر صورت په دې کتاب کې مې هڅه کړې چې موضوعات په روانه ژبه، له قوي منابعو څخه په استفادې او په پوره بې طرفۍ سره افاده کړم، په دې کتاب کې مې د معلوماتو په ټولولو کې د انټرنيټي سايټونو سربيره د کتابتوني روش او تګلارې څخه استفاده کړې ده، او هم مې په ځينو موضوعاتو کې د هېواد له له پيژندل شويو سياسينو، اقتصاد پوهانو، مورخينو، د نظر خاوندانو او ليکوالانو سره مرکې کړې دي.

له لوی خدای (ج) څخه ډېر شکر ګزاريم چې دا کتاب مې بشپړ کړ، له ټولو هغو کسانو څخه چې په يو نه يو ډول يې له ماسره مرسته کړې ده مننه کوم او همدارنګه له ډېرو درنو او قدرمنو مشرانو (د کوچيانو چارو د انسجام د لوي رياست عمومي رييس او د نوي فکر ټولنې مشر استاد حبيب الرحمن، د پکتيا پوهنتون رييس پوهندوي دوکتور سيد ولي جلالزي، د پکتيا پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو د پوهنځۍ رييس پوهنمل نورانور فاروقي، د پکتيا پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو پوهنځي د ديپلوماسي څانګې امر پوهنيار بختيار ګل احمدزي، د پکتيا پوهنتون د ژورناليزم پوهنځي استاد پوهنيار خالداحمد حبيب، په پارلماني چارو کې ددولت وزير ښاغلی ګل بادشاه مجيدي، د پکتيا والي محمد حليم فدايي، د ځوانانو د پارلمان پخواني رييس او ليکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغامحمد قريشي، د ولسمشر مرستيال وياند دوا خان مينه پال، په فرهنگي چارو کې د ولسمشر سلاکار شاه حسين مرتضوي، په قومي چارو کې د ولسمشر سلاکار الحاج جمعه خان اڅکزی او اديب اسماعيل تسل هر يوه څخه ځانگړې مننه کوم.

دا يو څرگند حقيقت دی چې دا کتاب به له تېروتنو او نيمگړتياو څخه خالي نه وي، نو ځکه د ټولو نظر خاوندانو او گرانو لوستونکو څخه هيله لرم چې زما نيمگړتياوې راته په گوته کړي څو په راتلونکي کې اصلاح شي.

خدای دې وکړي چې دا کتاب ستاسو لپاره گټور تمام شي او زما لپاره د الله جل جلاله د رضا سبب شي.

په درناوي

عزيزاحمد فضلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

د ۱۳۹۳هـ. ش. کال د جمهوري ریاست ټولټاکنې او د ملي وحدت حکومت منځته راتګ

په ۱۳۹۳ ه ش کال کې د هېواد د زعامت د ټاکلو لپاره افغانستان د ټاکنو دریمه ډیموکراتیکه دوره وازمایله، په دې دوره کې ۲۷ ټاکنیزو ټیمونو اشتراک کړی و چې له جملې یې دري قوي ټیمونه: محمد اشرف غني احمدزي د لومړي مرستیال عبدالرشید دوستم او دوهم مرستیال سرور دانش په ملتیا چې د نویو او دیموکراتیکو سیاسي ګوندونو، ولس او ځوانانو له پراخ ملاتړ څخه برخمن و، عبدالله عبدالله چې د انجینر محمد خان په لومړۍ مرستیالۍ او د محمد محقق په دوهمې مرستیالۍ سره د پخواني جهادي ګوندونو او اشخاصو له ملاتړ څخه برخمن و، زلمي رسول چې د احمدضیاء مسعود او حبیبه سرابي په مرستیالۍ د ولسمشر حامد کرزي او حاکم حکومت له پراخ او هر اړخیز ملاتړ څخه برخمن و، د لوبې پایلو ته ووتل، چې له ډېرو امنیتی، سیاسي او اقتصادي ګواښونو سره سره د ۱۳۹۳ ه ش کال ټاکنې د حمل د میاشتې په ١٦مه نېټه ترسره شوې، چې ټاکنو په لومړي پړاو کې بریالي نه درلود، نو دوهم پړاو ته ولاړې چې په دوهم پړاو کې زلمي رسول د ډاکتر عبدالله عبدالله په ګټه له خپلې نوماندي تېر شو او ټاکنې د تحول او تداوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاحاتو او همپالنې ټیمونو ترمنځ د همدې کال د جوزا د میاشتې په ۲۴مه نیټه له ډیرو لفظي شخړو، سمتي، قومي، ژبني رقابتنو، بې اساسو تورنو او نیوکو وروسته ترسره شوې چې بلاخره محمد اشرف غني ددې دورې د ټاکنو ګټونکی اعلان شو.

خو ډاکتر عبدالله دا پایلې وننګولې، د تحول او تداوم پر ټیم او د ټاکنو پر کمیسون یې ددرغلیو تورونه پورې کړل، هېواد له ډېرو خطرناکو سیاسي، امنیتي او ټولنیزو پدیدو سره لاس او ګریوان شو چې ورځ تر بلې دا وضعیت بحراني کېده چې بلاخره د هېواد د وضعیت د کنټرول د پیښیدونکو سیاسي، قومي او سمتي جګړو د مخنیوي لپاره ولسمشر محمد اشرف غني ډاکتر عبدالله عبدالله ته د امتیازاتو په منلو سره هېواد له ده کړکېچ څخه وژغوره چې دا هېواد د ولسمشر ددې قرباني مدیون او قرضدار ده.

او په دې سره ولسمشر له خپل سیال ډاکتر عبدالله عبدالله سره د سنبلې د میاشتې په ۳۰مه نیټه په ارګ کې، د امریکا د بهرنیو چارو وزیر (جان کیري) او د هېواد سیاسي رهبرانو په حضور د ملي وحدت حکومت د جوړېدو تفاهمنامه لاسلیک کړه چې ددې تفاهمنامې له مخې محمد اشرف غني د هېواد ولسمشر او ډاکتر عبدالله عبدالله د هېواد د اجراییه رییس په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر محمد اشرف غني پېژندنه

محمد اشرف غني احمدزی په (۱۳۲۸ هـ ش) کال په يوې ديندارې او مخورې کورنۍ کې وزيږېد. د خپل ماشومتوب لومړنۍ دوره يې په لوګر ولايت کې تېره کړه. دی د کابل له حبيبيې لېسې څخه فارغ شوی دی. پلار يې په شاهي دوره کې په بېلابېلو لوړو دولتي پوستونو کې دنده ترسره کړې ده.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي د ځوانۍ په لومړيو کې د زده کړو لپاره لبنان ته سفر وکړ او د بيروت په امريکايي پوهنتون کې شامل شو.

په (۱۳۵۲) کال کې يې په دغه پوهنتون کې خپلې زده کړې بشپړې کړې. په (۱۳۵۳) کال کې افغانستان ته راستون او په کابل پوهنتون کې د ټولنيزو علومو په څانګه کې د انسان پوهنې استاد شو. په (۱۳۵٦ هـ ش) کال کې د بورس په اخيستو سره د امريکا د کولمبيا په پوهنتون کې شامل شو.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزی د بيروت په امريکايي پوهنتون کې په لوړو نومرو، د سياسي علومو په برخه کې ليسانس او ماسټري اخيستې ده.

دوهمه ماسټري يې د نړيوالو اړيکو په برخه کې د امريکا له کولمبيا پوهنتون څخه تر لاسه کړې او وروسته يې په ياد پوهنتون کې د وګړپوهنې په برخه کې دوکتورا ترلاسه کړې ده.

محمد اشرف غني احمدزی په ۲۰۰۷ او ۲۰۰۸ميلادي کلونو کې د امريکا له سکرانټن او د کاناډا له ګلف پوهنتونونو څخه دوې افتخاري دوکتوراوې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لاسه کړې دي. دغه راز د پاکستان په کراچۍ او لاهور ښارونو کې يې د يوه کال لپاره اسلامي زده کړې هم کړې دي.

محمد اشرف غني احمدزی له هېواد څخه بهر د ډنمارک په اورهوس، د امريکا په بيکلي او جانز هاپکنز پوهنتونونو کې استاد و.

د شوروي اتحاد د تېري پر مهال يې د کورنۍ ډېر غړي زندانيان شول او له همدې امله اشرف غني په امريکا کې د پاتې کېدو پريکړه وکړه او د خپلې دوکتورا تحصيلاتو ته يې دوام ورکړ، د خپلې دوکتورا رساله (تيزس) يې د افغانستان د معاصر تاريخ په باب وليکه.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي ١٣٦٢-١٣٧٠ کلونو پورې په کاليفورنيا او جانز هاپکنز پوهنتونونو کې د استادۍ دنده ترسره کړه، د يادو پوهنتونونو ترڅنګ يې د نړۍ په نورو ډېرو معتبرو پوهنتونونو لکه بکلي او اروس کې هم د استادۍ دنده ترسره کړې ده.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزی په ١٣٧٠ هـ ش کال کې په نړيوال بانک کې د لوی سلاکار په توګه وګمارل شو، يوولس کاله يې په نړيوال بانک کې دنده ترسره کړه. ده خپل کار په ختيځه اسيا کې د پروژو په طرح کولو پيل او وروسته يې د نړيوال بانک لپاره سياسي ستراتيژي ترتيب کړه. اشرف غني پر ١٣٧٥ کال په نړۍ کې د ادارو او دولتي بنسټونو په هکله يو لړ بنسټيز اصلاحات پېشنهاد کړل. نوموړي په چين، هندوستان او روسيه کې د لويو پروژو او اقتصادي اصلاحاتو د پلي کولو لپاره پنځه کاله اغېزمن کار وکړ.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزی په نړيوال بانک کې د کار پر مهال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هارورډ اېنسیډ او سټنفورډ تجارتي پوهنتونونو لخوا د مشرتابه (رهبریت) تر عنوان لاندې جوړ شوي روزنیز پروګرامونه تعقیب کړل.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزی د طالبانو د نظام له ړنګېدو وروسته افغانستان ته راغی او د ملګرو ملتو د ځانګړي استازي د لوی سلاکار په توګه یې کار پیل کړ. نوموړي د بن پروسې په عملي کولو کار وکړ او په لنډ مهاله اداره کې یې د ادارې مشر د سلاکار په توګه دنده ترسره کړه. د دواړو، (بېړنۍ او اساسي قانون) د لویو جرګو په جوړولو کې یې بنسټیز رول درلود.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزی په ۲۰۰۲میلادي کال کې د مالیې وزیر په توګه وټاکل شو، چې په دې برخه کې یې یو لړ ارزښتناک کارونه وکړل. په مالي برخه کې له بنسټیزو اصلاحاتو او نوښتونو سره یې د هېواد د مالي سیاست، شفافیت او حساب ورکونې پروسه عملاً رامنځته کړه او په درې اونیو کې یې د دولت عواید مرکزي کړل .نوي بانک نوټونه یې چاپ او بازار ته یې وړاندې کړل. خزانه کمپیوټرایز شوه، د خزانې لپاره واحد سیستم دود شو، د ګمرکاتو او تعرفې سیستم اصلاح شو.

ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي د خپل باور او تجربو له برکته ډېرې نړیوالې مرستې جلب او جذب کړې ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي ته د هغه د سترو خدمتونو له امله د افغانستان د جمهور ریس حامد کرزي له خوا، تر ټولو اعلي مډال د سید جمال الدین افغاني افتخاري مډال ورکړل شو. په ۱۳۸۲ کال کې د اسیایي هېوادونو ترمنځ د غوره مالیې وزیر په توګه هم وپېژندل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸۳ کال کې د برلين په کنفرانس کې د ډاکټر احمدزي د افغانستان د خلکو د راتلونکي د خوندي کولو په موخه اوه کلن پروګرام وړاندې کړ، چې غوره طرحه وپېژندل شوه. دغه راز د ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي په ابتکار د ملي پيوستون پروګرام رامنځته شو.

په ۱۳۸۳ کال کې د ښاغلي کرزي تر انتخابېدو وروسته، ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي په کابينه کې له ګډون کولو ډډه وکړه او د کابل پوهنتون د رياست دنده يې ومنله. هلته يې د دولتي اغېزمنتيا انسټيټيوټ بنسټ کښېښود.

نوموړي په نورو سلګونو علمي مقالو او اثارو سربېره د اسلام د مبين دين نفاذ، د ښځو حقوق او ټولنيز عدالت، په قبايلي ټولنه کې د اسلام او دولت جوړول او د اسلامي شريعت په محکمه کې د شخړو هواري په اسلامي علومو کې د ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي څېړنيز اثار او ليکنې دي.

د افغانستان معاصر ادبيات، د افغانستان څلورسوه کلن تاريخ، ناکام دولتونه او د هغوی د کاميابۍ تګلاره او د عادلانه نظام لاره هم د ډاکټر محمد اشرف غني احمدزي له څېړنيزو اثارو څخه دي.

له ډاکټرمحمد اشرف غني احمدزي څخه د حامدکرزي په مشرۍ، د افغانستان حکومت په ډېرو مسايلو کې مشوره اخيسته چې د کابل د کنفرانس د جوړېدو په شمول يې د زياترو ملي پروګرامونو په ترسره کولو کې فعاله ونډه لرله.

دغه راز محمد اشرف غني احمدزي په ۲۰۱۰ميلادي کال کې له نړيوالو پوځونو څخه افغانانو ته، د امنيتي انتقال د بهير مسووليت هم په غاړه درلود، چې د هېواد ۳۴ ولايتونو ته په سفرونو سره او د پراخو امنيتي تجربو په ترلاسه کولو سره په برياليتوب دغه دنده هم ترسره کړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکتر محمد اشرف غني احمدزي په تېرو دواړو ټاکنو کې ځان د هېواد جمهوري ریاست ته کاندید کړی و.

ډاکتر محمد اشرف غني احمدزی د ۱۳۹۳ هـ ش کال د انتخاباتو د دویم پړاو له ترسره کېدو وروسته د افغانستان د منتخب جمهور رییس په توګه وټاکل شو او د همدغه کال د تلې د میاشتې په اوومه نیټه یې، د ارګ د سلام خانې په ماڼۍ کې د جمهوري ریاست د دندې لپاره د افغانستان د قاضي القضات په وړاندې لوړه ترسره کړه او د افغانستان د منتخب جمهور رییس په توګه یې خپله دنده پیل کړه.[1]

---

[1] . http://president.gov.af/ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر د امان الله خـان د نيمگـړي فصـل تکميلـوونکی د افغانستان په تاريخ کې نيمگړی څپرکی څه معنی؟

د امير غازي امان الله خان له لوري د هېواد د خپلواکۍ د بېرته ترلاسه کولو تر اعلان وروسته، افغانستان د پرمختگ او اصلاحاتو يوه نوي بهير ته ورداخل شو. دغه بهير ډېر ښه پيل شو، خو تر منزله ونه رسېد. د ازادۍ دغه يوه پېړۍ مزل له گڼو تاريخي او سياسي تحولاتو سره مل دی، چې ترې د نوي نسل خبرول اړين دي.

په تېر د نوي نسل اگاه کېدل او په تېره يوه پېړۍ کې د خوداگاه او ناخوداگاه تاريخي کتمان په رازونو پوهېدل ايجابوي، چې د افغانستان په تاريخي نيمگړي څپرکي هر اړخيز او تحليلي بحثونه وشي.

د امير غازي امان الله خان پيل شوي اصلاحات او د ماډرن افغانستان د هڅو بشپړولو لپاره گڼو واکمنانو خپلې هڅې وکړې، خو د گڼو ستونزو له وجې يو يې هم د پايداره ثبات په ټينگښت ونه توانېدل.

زه غواړم چې دلته ددې تاريخي څپرکي پيل، ماهيت او د نيمگړي پاتې کېدو په بهير بحث وکړم او نوی نسل وپوهوم چې د افغانستان په تاريخ کې نيمگړی څپرکی څه معنی لري؟

امير غازي امان الله خان په ۱۳۰۵ کال کې د نظامنامو تر خپرولو وروسته متوجه شو چې د افغانستان د پرمختگ لپاره ټاکل شوې تگلاره وسايلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سامان الاتو ته هم اړتیا لري، نو د وزیرانو شورا او د دولتي شورا د ریاست پر مهال یې پر دې موضوعاتو بحث وکړ، چې د رغاونې، پوهنې، مطبوعاتو او مخابراتو په برخو کې عصري وسایلو او تجهیزاتو ته اړتیا شته، خو دا چې هغه مهال یې په افغانستان کې د تولید امکانات نه وو، نو باید وارد شوي وای.

شاه اروپایي هېوادونو ته د سفر پر مهال دغه وسایل او تجهیزات له نیږدې لیدلي وو، نو پرېکړه وشوه چې له اروپایي هېوادونو دې وپېرل شي. ددې کار لپاره یو تخنیکي پلاوی وګمارل شو او اروپا ته واستول شو.

هماغه و چې د افغانستان د عصري کولو لپاره د امیر هڅو او د اصلاحاتو بهیر عملي بڼه خپله کړه او اروپایي هېوادونو ته د شاه او افغان پلاویو سفرونو له دې هېوادونو سره د افغانستان اړیکو ته نوې دروازه پرانیسته.

د شاه ستر سلاکار او همکار محمود طرزي ټول دغه اصلاحات ډلبندي کړل او وروسته یې له شاه سره، د هغه په عملي کولو کې بېسارې مرسته وکړه. ځینو دغو اصلاحاتو ته په لنډیز اشاره کوو چې خلکو ته د نیمګړي ځپرکي ماهیت بڼه روښانه شي.

په قانون کې اصلاحات: په قانوني اصلاحاتو کې د غازي امان الله خان لومړنی کار دا و چې د واک سرچینه یې له مطلقیت مشروطیت ته واړوله. هغه د واک د ترلاسه کولو او واک ته د مشروعیت ببنلو په سرچینه کې اصلاحات راوستل او د نظامنامې په تصویب سره یې د دولت واکونه او مسوولیتونه د قانون پر بنسټ وټاکل شول. لویه جرګه د تصمیم نیونې لویه مرجع وه، نو شاه په ځینو مواردو کې لویه جرګه په مشورتي بنسټ بدله کړه او د سیاسي پوړ یو ځایوالی او جلاوالی یې په همدغو جرګو وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان لومړنی اساسي قانون د ۱۹۲۳ ز کال د فبروري په ۲۹ د جلال‌اباد په لویه جرگه کې د ملت د ۸۷۲ گډونوالو له لوري تصویب شو، چې وروسته بیا د پغمان په لویه جرگه کې تایید شو. هغه قوانین چې وړاندې تدوین شوي وو، له اساسي قانون سره همغږي شول او په گڼو نورو برخو کې د قوانینو جوړول چټک شول.

په اداري تشکیلاتو کې اصلاحات: د افغانستان اداري تشکیلات په قانوني توگه تنظیم شول. د اداري مراتبو سلسله له کلي تر علاقه‌دارۍ، لوی حکومت، اعلی حکومت او نایب الحکومه پورې تعریف او د ټولو ادارو او مسوولینو دندې مشخصې او نظامنامه کې تنظیم شوې. په دې برخه کې د کندهار ولایت د وضعیت بررسي او وروسته یې د کتاب په بڼه راپور خپرولو ته هم اشاره کولی شو.

اقتصادي او مالي اصلاحات: په اقتصادي برخه کې اصلاحات د صنایعو له انکشاف څخه پیل شول او افغاني محصولات بهرنیو مارکېټونو ته ورسېدل. په عمراني برخه کې نوي ښارونه جوړ شول، کابل ښار څو برابره پراخ شو، د کابل او ولایتونو ترمنځ سړکونه جوړ شول او لویې لارې پرانیستل شوې.

د کابل او ولایتونو ترمنځ د ټلیفون او ټلگراف لیکې پرانیستل شوې. له یوې فرانسوي کمپنۍ سره قرارداد وشو چې کابل له سویل او شمال سره د رېل پټلۍ په وسیله ونښلېږي.

شاه د افغانستان مالي نظام په بنسټیز ډول بدل کړ او هغه یې د اصولو او قواعدو تابع کړ. په ټوله اماني دوره کې د لگښتونو بودجه له عوایدو لړه وه، یا په بله وینا د بودجې کسر نه و. په داسې حال کې چې له امیر عبدالرحمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان او امير حبيب الله خان سره د انګلستان کېدونکې مالي مرستې د ځوان پاچا په وخت کې بندې شوې وې. د سرو زرو او نقرې د چور او چپاول مخنيوي لپاره کاغذي بانک‌نوټونه مروج شول.

فرهنګي اصلاحات او د بيان ازادي: په دې دوره کې فرهنګي تنوع نوې ساه واخيسته. مطبوعات ازاد شول او هر چا حق وموند، چې خپل نظر څرګند کړي. د (سراج الاخبار) پر ځای (امان افغان) خپور شو، چې لومړنۍ ګڼه يې د ۱۹۱۹ ز کال د اپرېل په ۱۲ د عبدالهادي داوي په مديريت خپره شوه. په دې خپرونه کې د ځوان دولت غوښتنې او کارکړنې خپرېدې. دې خپرونې په ګڼو نورو برخو کې په تحولاتو سربېره وکولای شول، چې د عامه اذهانو په روښانه کولو کې دومره رول ولوبوي چې خلک يې مجبور کړل، په داوطلبانه ډول حاضر شي د خپلو ماشومانو د روښانه راتلونکې لپاره دولت سره مرسته وکړي چې ښوونځي جوړ کړي. د بېلګې په توګه يادونه کولی شو، چې د پکتيا او خوست خلکو له دولت سره ۷۰ زره افغانۍ مرسته وکړه چې د دوی اولادونو ته پرې ښوونځي جوړ شي.

په ګردېز، خوست، زرمت او څمکنيو کې ۴ ښوونځي جوړ شول او لسګونه زده کوونکو ته د زده کړې اسانتياوې برابرې شوې. دا يوازې د افغانستان د يوې څنډې بېلګه ده. بله خوا له پوهنې سره د شاه مينه دومره پراخه وه چې پخپله به يې د حبيبيې، اماني او امانيه (اوسني استقلال) لېسو په ازموينو کې ګډون کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ناستې پاستې نیولې تر اغوستو، خوړو او ظاهري سلیقې پورې ټولو ته پام جبري شو او ان په رسمي غونډو کې خو له ځانګړو جامو په استفادې ټینګار کېده.

په اردو کې اصلاحات: همدا چې شاه خپلواکي اعلان کړه او مراسم یې په شانداره ډول د کابل په سلام خانې ماڼۍ، شور بازار، عیدګاه او د کابل ښار په ځینو نورو مهمو ځایونو کې ترسره شول، نو هغه په اردو کې د اصلاحاتو په فکر کې شو. دا کار یې له خپلواکۍ د اردو د ملاتړ او رښتینولۍ په بدل کې وکړ. شاه اعلان وکړ چې د عسکرو په میاشتنۍ معاش ۸ افغانۍ اضافه کېږي او دا پیسې د هغوی د میاشتني معاش په ۲۰ افغانیو اضافه ورته ورکول کېدې.

شاه اعلان وکړ چې دا کار ددې لپاره کوي، څو د افغان دولت عسکر له ورځنیو مالي او ذهني تشویشونو بهر شي او په ارام زړه خپلې دندې ترسره کړي.

دا په اردو کې د اصلاحاتو پیل و او د امنیت د ټینګښت او د بهرنیو توطیو د خنثی کولو لپاره پراخ نور اصلاحات هم ترسره شول، خو د دغو اصلاحاتو نیمګړې پاتې کېدو د افغانستان د عصري کولو څېرکی نیمګړی پرېښود او افغانستان یې په سیمه کې له خپلو سیالانو نیږدې یوه پېړۍ شاته وغورځوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اماني اصلاحاتي څپرکي د نیمګړي پاتې کېدو عوامل

د افغانستان وروسته پاتې وضعیت، د وخت کموالی او د غازي امان الله خان بېړه هغه څه وو چې د افغانستان د عصري کولو لپاره یې د هغه هڅې او اصلاحي بهیر له خنډونو سره مخ کړ. اروپا ته د سفر پر مهال شاه له نیږدې ولیدل چې افغانستان څومره وروسته پاتې دی. تاریخي یادښتونه وایي: شاه د تداوم او بنسټیز بدلون ترمنځ د تعادل موندو پر ځای د هېواد ظاهري عصري کولو لپاره بېړنی پروګرام پیل کړ او پرته له دې چې په انساني ځواک د پانګونې پایلو ته منتظر شي، د خلکو ظاهري بدلون ته یې ډېر پام واړوه.
د خلکو په فکري ناسازۍ، وروسته پاتې وضعیت او ناپوهۍ سربېره بهرنۍ مداخلې او دسیسې هم ددې لامل شوې چې د افغانستان د پرمختګ هڅې او اصلاحي پروګرامونه نیمګړي پاتې شي او شورشونو او نظامي لښکرکشیو دغه څپرکی بیخي وتړه.
د مذهب له زاویې له هرې موضوع سره چلند کوونکو په عقده‌يي ډول دغه اصلاحات وننګول او پایله دا شوه چې اماني دوره ونړېږي. د دغو شایعاتو یوه بېلګه په ۱۳۰۷ کال کې د افغانستان په ختیځو ولایتونو کې د ځینو مجلو خپرول ښودل کېږي چې اروپایي هېوادونو ته د شاه د سفر پر مهال خپرې شوې او په‌کې په اوازو خورولو سره د شاه د سفر هدف کمرنګه شو او ان ځای، ځای دیکته کېدونکو شورشونو، خو د شاه پر ضد پاڅونونو ته هم لار هواره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو شمېر تاريخ ليکوونکي په دې باور دي، چې بهرنيو توطيه جوړونکو له همدې موضوعاتو د فشارونو په توګه استفاده وکړه او د ملکه ثريا نيمه بربنډ تصويرونه يې بهر جوړ کړل او په خلکو يې ووېشل. او داسې تبليغ يې وکړ چې شاه د اسلام له دايرې بهر شوی او کورنۍ يې بې‌دينه شوې ده.

د حکومتولۍ په چارو کې له خلکو سره کمرنګه مشوره او د مذهبي قشر د يوې برخې له لوري د ريفورم پيل شوی دغه بهير بدعت بلل هغه نور عوامل دي چې په ځينو ځايونو کې يې خلک، د شاه پر ضد بغاوت ته وبلل او اماني اصلاحي بهير تورو تيارو ته داخل شو او د شاه له لوري د اصلاحاتو پيل شوی ځيرکی نيمګړی پاتې شو.[2]

د ولسمشر د حکومت پيل

ډاکتر محمد اشرف غني احمدزی د افغان ولسمشر په توګه د خپل کار د پېل په لومړيو کې د اداري فساد پر ضد پراخه مبارزه پېل او د کابل بانک د بحران د قضيې د بيا او دقيقې څېړنې هدايت يې صادر کړ، دغه راز ولسمشر د ادارې د اصلاح او ښې حکومتولۍ د رامنځته کولو په موخه د خپل کار په لومړيو شپو ورځو کې چټک او عملي ګامونه واخيستل.

د ډاکتر محمد اشرف غني احمدزي لومړني ګامونه د افغانستان د خلکو له پراخ او تاوده هر کلي سره مخامخ شول او خلک يې ښې، هوسا او بسيا راتلونکې ته زيات هيله من کړل.

---

[2]: فضلي، عزيزاحمد ، د خپلواکې سلمه کليزه، تحليلي مقاله، ۲۸/۵/۱۳۹۸، تاند ويبپاڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوموړي د حکومت کابو پنځه کلنه دوره له پيل راهيسې له ډېرو لوړو ژورو سره مخ وه، ښاغلي غني په خپله لومړۍ کاري دوره کې ځينې مهمې لاسته راوړنې درلودې.

ولسمشر غني داسې مهال په افغانستان کې واک ترلاسه کړ چې نړيوالو ځواکونو څخه امنيتي مسووليتونه افغان امنيتي ځواکونو ته لېږدول شوي وو .
په افغانستان کې د ناټو پوځيانو شمېر له ۱۳۰۰۰۰ څخه کابو ۱۵۰۰۰ عسکرو ته را ټيټ شوی و، له دې بدلون سره بهرني ځواکونه د افغانستان د جګړې له ډګره ووتل او د افغان حکومت مخالفينو ته جګړې د تودولو فرصت په لاس ورغی .

له همدې کبله په افغانستان کې د جګړې لمن نوره هم پراخه شوه د بهرنيو پوځيانو لويه برخه په ۲۰۱۴ کال کې له افغانستانه ووتله.

په ۲۰۰۱م کال کې له واکه تر پرځول کېدو وروسته طالبان په لومړي ځل د ولسمشر غني د واک په اوږدو کې، په دې وتوانېدل چې د کندز، فراه او غزني ولايتونو مرکزونه د لنډې مودې لپاره ونيسي، په همدې دليل د ولسمشر غني لومړۍ کاري دوره د سختې جګړې دوره بللی شو، چې په وار وار په کې پوځي او ولسي مرګ ژوبله هم رامنځته شوې.

خو سره له دې ټولو امنيتي ستونزو او مالي او ځاني زيانونو، د حکومت مخالف وسله وال په دې ونه توانېدل چې د جګړې ۱۷ کلن بنسټ مات کړي يا کوم محسوس پرمختګ ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر غني د جګړې ترڅنګ د سولې سیاست ته هم د خپل کاري اجنډا په سر کې ځای ورکړ، په دې لړ کې د هغه تر ټولو ستره لاسته راوړنه له اسلامي حزب سره تر بریالیو خبرو اترو وروسته د سولې د تړون لاسلیکول وو.

د دې تړون له برکته اسلامي حزب د جګړې څخه د سیاست ډګر ته را وګرځېد، د افغانستان د ۴۰ کلنې جګړې په اوږدو کې دا لومړی ځل و چې د افغانستان یو حکومت له خپلې یوې مخالفې ډلې سره سولې ته ورسېد . همدا راز د ولسمشر غني لخوا د کابل کنفرانس په لړ کې د حکومت مخالفینو ته د سولې یو جامع وړاندیز وشو، چې هم په کور دننه او هم په نړیواله کچه وستایل شو، طالبان له یو داسې حالت سره مخامخ شول چې د ولسمشر غني دا وړاندیز یې رد نه کړای شو او په اړه یې چوپ پاتې شول.

بله خوا د ۱۳۹۷ کال د کوچني اختر په ورځو کې افغان حکومت له طالبانو سره اوربند بې ساری او زړور اقدام وکړ.

دې ګام د حکومت مخالفین دې ته اړ کړل چې دوی هم موقت اوربند ته په نرم زړه غاړه کېږدي، دا له ۲۰۰۱ کال څخه وروسته لومړی ځل و چې په افغانستان کې یو سر تا سري اوربند پلی شو او دا د ولمسشر غني د کاري دورې یوه بله ستره لاسته راوړنه وه، افغان حکومت او طالبانو ترمنځ د کوچني اختر په ورځو کې دوه اړخیزه اوربند غوره مهم وو او په سیاسي ډګر کې ولسمشر غني د ملي وحدت حکومت په چوکاټ کې له پیله ستونزو سره مخ و، د امریکایي چارواکو په منځګړیتوب جوړ شوي حکومت کې ولسمشر له خپل اجرائیه رییس عبدالله عبدالله سره ډېر ځله په سیاسي ناندریو اخته و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياده دې وي چې اجراييه رييس د افغانستان د اساسي قانون خلاف يو اداري جوړښت کې له ولسمشر سره واک کې شريک شو. په کابينه کې د وزيرانو گومارنه، د واليانو ټاکنه، د برېښنايي تذکرو وېش او په ټاکنيز نظام کې اصلاحات ځينې هغه مهم موضوعات وو چې په اړه يې د دواړو مشرانو جنجالونه تر رسنيو ورسېدل.

کله چې د ولسمشر پر لومړي مرستيال عبدالرشيد دوستم تورونه ولگېدل چې خپل يو سياسي سيال يې په جنسي توگه ځورولی، نو ښاغلي غني له هغه سره هم لاره بېله کړه .

دا پرېکړه د دې لامل شوه چې ښاغلی دوستم د يو نا اعلان شوي تبعيد سره مخ شو او د څه باندې يو کال لپاره ترکيې ته ولاړ، ولسمشر غني له خپل اجرائيه رييس او لومړي مرستيال سره په سياسي ناندريو کې ښکېل وه او ځينې نيږدې ملگري هم ترې بېل شول .

همدا راز ښاغلي غني د خپل کار په دوره کې خپل ځيني نيږدې سياسي ملگري له لاسه ورکړل، په دوی کې د ملي امنيت سلاکار حنيف اتمر، د ولسمشر غني ځانگړی سلاکار احمد ضيا‌ء مسعود، د کابينې يو شمېر وزيران او د پارلمان ځينې وکيلان شامل وو.

خو بله خوا بيا ولسمشر په تېرو پنځو کلونو کې په افغانستان کې د واک ځينې وړې جزيرې له منځه يوړې او د جنگسالارانو پر وړاندې کلک ودرېد. ښاغلي غني همدا راز د حکومتي چارواکو په ټاکنه او گومارنه کې د پارلمان د وکيلانو لاسوهنه تر ډېره ختمه کړه او افغان ولس يې د دې گام هرکلی وکړ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهرني سیاست په برخه کې د ولسمشر غني کاري دوره تر ټولو مخکښه وه نوموړي په دې موده کې خپل امریکایي ملګري دې ته اړ کړل چې د پاکستان پرضد پرېکنده دریځ خپل کړي او دغه هېواد تر فشار لاندې راولي .

همدا راز د اسلامي هېوادونو کنفرانس او له اندونیزیا او سعودي سره د فعاله ډیپلوماسۍ پر مټ ښاغلي غني دغه اړخونه، د افغانستان د سولې د بهیر ملاتړي کړل .

له هند سره د اړیکو ښه والی او پراخوالی هم د ولسمشر غني د حکومت مهمه لاسته راوړنه ګڼل کېدی شي، نوموړی وتوانېد چې افغانستان تر یوه بریده پر پاکستان له اقتصادي انحصاره خلاص کړي او هېواد ته یې د سوداګرۍ نورې لارې وموندلې. په دې برخه کې یو شمېر هوایي دهلیزونه څه نا څه ګټور ثابت شول او له برکته یې د افغانستان سوداګریز توکي له هېواده بهر ولېږدول شول.

د سوادګرۍ په برخه کې د ولسمشر غني اصلاحات د نړیوال بانک لخوا هم وستایل شول. افغانستان په ۲۰۱۷ کال کې له هند سره هوایي دهلېز پرانیست.

په ټوله کې د ولسمشر غني لومړۍ کاري دوره د هلو ځلو، د سولې لپاره د سیاسي هڅو او د امنیت او اقتصاد په برخه کې د کار او زیار دوره وه .

ولسمشر غني په تېرو کابو پنځو کلونو کې په یادو برخو کې ډېرې هلې ځلې وکړې او د هېواد په سیاسي، امنیتي او اقتصادي ډګر کې ژور بدلون راغی .

خو یو څه مشکلات یې هم درلودل، زما په اند ولسمشر پخپله هم دا خبره درک کړې وه او له همدې کبله یې ددوهم ځل لپاره اعلان وکړ چې د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړو پلانونو او پروژو د بشپړولو لپاره به یو ځل بیا راتلونکو ولسمشریزو ټاکنو کې نوماند وي.

د موقتې ادارې له جوړېدو نه را په دې خوا افغان ولس، د جمهوري ریاست درې ډیموکراټیک پړاوونه ترسره کړل. که څه هم دریم ځل نویو کسانو دې مسوولیت ته ملاوې تړلې وې خو په لومړي پړاو کې هیڅ یو نوماند ونشوه کولی چې پنځوس جمع یوه رایه خپله کړي او ټولټاکنې دویم پړاو ته ولاړې.

که څه هم دا ډیموکراټیک بهیر له مختلفو کورنیو او بهرنیو لاسوهنو او خنډونو سره مخ شو، خو بیا هم د نړیوالو په تېر بیا د متحده ایالاتو او ملګرو ملتونو په منځګړیتوب د دوو مخکښو نوماندانو (ډاکټر محمد اشرف غني او ډاکټر عبدالله عبدالله) ترمنځ د سیاسي هوکړې په پای کې د ملي یووالي حکومت منځته راغی.

د ملي یووالي حکومت د جوړېدو په درشل کې اکثره سیاسي مشرانو او شنونکو وړاندوینه کوله چې د ملي یووالي حکومت به ډېر کم عمر ولري. غافل له دې چې داسې یو مشر زمونږ په برخه شوی چې ساری یې د مدیریت او سیاست په برخه کې په افغانستان او سیمه کې نه لیدل کېده.

که څه هم په پېل کې د دواړو مشرانو ترمنځ څه نا څه اختلافات موجود وو، چې دغه اختلافات تر ډېره د څوکیو د ویش پر سر بلل کېدل او ښاغلی ولسمشر په دې وتوانېده چې خپل ملګري ته علمې قناعت ورکړي او اختلافات له منځه یوسي.

خو د دواړو مشرانو هڅه دا وه، تر څو د حکومت متې وساتي او د پلویانو تر اغېزې لاندې رانشي، ډاکټر غني تر ډېره هڅه کوله چې د مدیریت اصولو پلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو ته لاره هواره کړي، لومړۍ تر هر څه ځان د یو قوي مدیر په توګه چارو ته اوزګار کړي او د پلویانو له انحصاره ځان وژغوري، اما برعکس ډاکټر عبدالله د خپلو پلویانو په انحصار کې پاتې شو.

په پېل کې ډاکټر غني ته څه نا څه ګرانه وه، چې دواړه لوري (خپل پلویان او د ډاکټر عبدالله سره له پلویانو یې) تر غوڅ کنټرول لاندې راولي. خو ده چې کوم علمیت او تجربه د کړکیچ په مدیریت کې درلوده، په ډېره سادګۍ وتوانېده چې دواړه لوري تر کنټرول لاندي راولي.

ښاغلي ولسمشر غني په لومړي پړاو کې خپل پلویان په دریو ډلو وویشل:

متعهد او د لوړو زده کړو تکنوکراتان

بانفوذه مشران

نامشره او څوکۍ غوښتونکي پلویان

لومړۍ کټګوري پلویان یې په حساسو موقفونو کې ځای پر ځای کړل او خپل مسوولیت یې ورباندې وویشه. د امنیتي برخې مسوولیت یې حنیف اتمر ته، اقتصادي برخې مسوولیت یې حضرت عمر زاخیلوال ته، بهرنۍ چارې یې حکمت خلیل کرزي ته او کورنۍ چارې یې احمد ضیا مسعود ته ور په غاړه کړې.

دویمه کټګوري پلویان یې چې با نفوذه شخصیتونه ول، د قدرتمنده مفسدینو او ځورواکو د تضعیف لپاره د دوی مخې ته سپر کړل، د دې با نفوذه اشخاصو شمیره چې د ډاکټر غني پلوي یې کوله لس هاوو تنو ته رسیږي، چې د جمهوري ریاست لمړی مرستیال، د ملي شورا استازي، سیاسي او قومي مشران په کې شامل ول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريمه کټګوري هغه کسان ول چې په کمپاينونو کې يې د ډاکټر غني سره هلې ځلې کړې وې، مګر پايله ورته بې نتيجې ثابته شوه او له صحنې څخه وويستل شول.

په دويم پړاو کې يې د ډاکټر عبدالله پر ټيم چاڼيز عمليات پيل کړل، او هغه کسان چې په فساد تورن وو په نښه او له صحنې يې و ايستل.

ښاغلی ډاکټر غني د سياسي مفسدو قدرت غوښتونکو په مقابل کې يوه برنامه په لاره واچوله، چې له امله يې ډيری مفسد قدرت غوښتونکي په کې را ښکيل شول. دغه برنامه د کابل بانک د دوسيې پرانيستل وو، د کابلبانک دوسيه يوازې د حکومت د پيسو د را ژوندي کولو په هدف پيل نشوه، د کابلبانک په قضيه کې څو مهم ټکي نغښتي وه:

لومړی د قضا را ويښول، دويم د تېر حکومت فاسدينو ته خبرداری، دريم په تېر حکومت کې د شويو پراخو فسادونو څېړلو ته لاره هوارول، چې بېلګه يې د دفاع وزارت د قراردادونو څېړل وو، څلورم مرکزي او محلي اداراتو ته د فساد پر وړاندې د حکومت د ارادې شتون او پنځم مقابل لوری (ډاکټر عبدالله) ته د ارادي شتون زرغون څراغ ښکاره کول.

مګر د ځينو احساساتي او لنډ پاره شنونکو له نظره د کابلبانک د قضيې را سپړل، د ډاکټر غني تيروتنه ګڼل کيږي. په حقيقت کې د دې قضيې را سپړل د ډاکټر غني لپاره يو ښه او مناسب فورمول وو چې پرې وتوانيده، مضره او مفسد عناصر له صحني وباسي او اهل کسان ترې را چڼ او د حکومتي څوکيو لپاره غوره او د لوبې بل پړاو را سر کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې دا برنامه په برياليتوب سره سرته ورسېده، ډاکټر غني د حکومت د تشکيل دويم پړاو چې د کابينې ټاکل وو پيل کړل، د کابينې په ټاکلو کې يې په خورا ځيرکی او خلاقانه ډول نوماندان غوره کړل.

د ښي اوتخصصي کابينې په جوړولو کې ډاکټر غني سره د ډاکټر عبدالله هڅه او همکاري د ستايلو وړ ده، ډاکټر عبدالله د خپلو پلويانو بر خلاف د ډاکټر غني سره دا هوکړه وکړه چې مسلکي او تخصصي کابينه به ټاکې او همداسې شوه.

که څه هم د نوماند وزيرانو په ټاکنه کې څه نا څه اختلافات د دواړو مشرانو تر منځ موجود وو مگر د نوماند وزيرانو له اعلان څخه وروسته دا جوته شوه چې دغه اختلافات په ټيمونو کې د بعضو کسانو صليقوي او شخصي فرمايشات گڼل کېدل، چې دواړو مشرانو په ډېر تدبير او خلاقيت سره دغه فرمايشات و نه منل.

هغه فرمايشات چې د مجبوريت له مخي منل شوي وو، د دواړو مشرانو په لارښوونه د پارلمان لخوا رد شول.

په لومړی لست کې نوماندان په مختلط ډول وړانديز شول، چې له دې جملې نه خوښ شويو کسانو د مشرانو په لارښوونه د پارلمان څخه د اعتماد رايه واخيسته او فرمايشي نوماندان په مختلفو بهانو د پارلمان لخوا د تاييد وړ و نه گرځيدل.

ځينو احساساتي شنونکو په رسمي او خصوصي مجالسو کې د کابينې ځنډيدل د حکومت کمزورتيا بلله، مگر په حقيقت کې دا يوه مسلکي، کره او د اهلو کسانو گمارنه وه چې بايد په ځيرکي تر سره شوې وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلو ډاکټر صاحبانو د ګډ حکومت دوه مهمې او اساسي دندي چې د کابينې غوره کول او ټاکل وو پای ته ورسېده.

د واليانو ټاکل پيل شو، خو د واليانو او سفيرانو ټاکل لږ څه ستونزمن په دې ښکاريده چې واليان او سفيران په جهادي او با نفوذه مشرانو پورې تړاو درلود. خو بيا هم د ډاکټر غني علميت او پوهې ته د داسې يو حالت مديريت کول ستونزمن کار نه و.[3]

---

[3]: علمي او تحقيقي مقاله، خپرونکي، Bakhtar NEWS ، ۴/۳/۱۳۷۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د ولسمشر کورنی سیاست

د کورني سياست په برخه کې ښاغلي ولسمشر غني په پنځو کلونو کې هغه څه وکړل چې د کرزي په ديارلس کلن حکومت کې نه وو شوي.

د لومړي ځل لپاره امنيتي ځواکونو ته جدي پاملرنه او مورال ورکول، د امنيتي سکتورنو منسجم کول، د ټولنيز باور منځته روا‌ړل، د هېواد اقتصادي سکتور پياوړتيا ته لاره هوارول، په دولتی اداراتو کې د بنسټيزو اصلاحاتو راوستل، د اداري فساد پر وړاندې غوڅه مبارزه د ارادې شتون او کار اهل کار ته سپارل له هغو کړنو څخه دي چې ښاغلي ولسمشر غني تر سره کړل.

د قانون په چوکاټ کې د ملي ګټو په نظر کې نيول د ښاغلي ډاکټر غني له ځانګړو خصوصياتو څخه شمېرل کيږي.

د دولت مدیریت: ښاغلی کرزی په خپل دیارلس کلن حکومت کې و نه توانېده تر څو د دولت د درې ګونو قواوو تر منځ لازمه همغږي را منځ ته کړي، په پرله پسې توګه به ملي شورا د کابينې نه شکايت کاوه، وزيرانو به د وکيلانو د ناوړه غوښتنو نه سر ټکاوه، قضا به د دواړو په منځ کې په مزو او چړچو لګيا وه او د عام خلکو اواز يوازې خدای (ج) اوريده او بس. مګر د ملي يووالي حکومت هغه بندونه چې په دريو واړو قواوو کي يې خنډ مينځ ته راوړی و ښه مديريت کړ او ټولې هغه لارې يې پرانيزلې چې له عمله يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې واړو قواوو کې پښتيا منځ ته راغلې وه چې د بيلګي په توګه کولای شو د دولتي قراردادونو څيړلو، پارلمان ته د وزيرانو د شيږو مياشتينيو کړنو راپور، د وزيرانو او وکيلانو ترمينځ د شخصي معاملاتو له منځه وړل، قضا ته صلاحيت ورکول اوداسې نور لاملونو په ګوته کړو.

د زورواکيو د جزيرو له منځه وړل: ولسمشر د واک جزيرې له منځه يوړې او د جنګسالارانو او غير مسوولو وسلوالو ګروپونه ونيول شول.د حکومتي چارواکو په ټاکنه کې د پارلمان د وکيلانو لاسوهنه له منځه يوړل شوه او کوچني امپراطورياني يې له منځه يوړي.

د ارګ او منبر ترمنځ د واټن له منځه وړل: په پنځو کلونو کې په ۳۴ ولاياتو کې ۳۳۰ جوماتونه جوړ شول.همداراز ۷۱۲ جوماتونه او د حاجيانو کمپونه بيا ورغول شول.۲۵۰ زره متره مربع فرشي جاينمازونه واخيستل شول. په ۱۷ ولاياتو کې د جوماتونو جوړولو ٦۰ پروژې تر کار لاندې وې. ولسمشر په ۳۴ ولاياتو کې له علماوو سره د ۳۴ جامع جوماتونو جوړولو ژمنه کړې وه چې اوس عملاً کار پرې روان دي.همداراز جوماتونه له ارشاد حج اوقافو وزارت سره ثبت او رسمي شو او کيږي.د ولسمشر په لومړيو پنځو کلنو کې ٤٦٣٦ جوماتونه ثبت او رسمي شول.[4]

[4]: فضلي، عزيزاحمد ، په ۲۰۱۷ م کال کې د ملي وحدت حکومت کورني سياست ته يوه لنډه کتنه تحليلي لېکنه، تاند ويبپاڼه، ۴/۴/۲۰۱۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر غني په دوره کې امنيتي لاسته راوړنې او امنيتي حالت

امنيت: ولسمشر د خپل حکومت په پيل کې وويل چې ډېره پاملرنه يې پر امنيتي چارو راڅرخي . دده له پاملرنې سره سره امنيت لاپسې خراب شو، د ولسمشر غني کاري دورې په لومړيو کلونو کې د طالبانو وسلواله ډله ډېره قوي او ډېر پيچلي عمليات ترسره کړل، تر دې چې طالبان او يا په ټوله کې مخالفين له چريکي جګړو څخه منظمو جبهه يې جګړو ته راووتل. د امنيتي ځواکونو او ولسي وګړو مرګ ژوبله هم د پخوا به انډول څو ځله زياته شو په دې موده کې امنيتي حالت نور هم خراب شو، وسله والو سره د ولسمشر غني لفظي شخړې او توندو غبرګونونو وسله وال طالبان له سره جنګ ته تيار کړل، غني په نړيوالو غږ وکړ او يو وار بيا يې د وسله والو پر ضد په عملياتو کې د ګډون بلنه ورکړه.چې بلاخره طالبانو د افغانستان يو شمېر ولايتونه د لنډ مهال لپاره سقوط او ونيول لکه غزني،فراه او کندوز او په ځينو سيمو کې افغان وسله وال پوځ ته د دفاعي حالت نه تعروضي حالت ته د اوړېدو بلنه ورکړه او په ده ډول يې د وسله والو طالبانو سوړ جنګ په توده جګړه بدل شو.

خو د لومړۍ دورې په وروستيو دوو کلونو کې ولسمشر غني په طالبانو سياسي او نظامي فشارونه زيات کړل، دا ډله يې په ډېرو ولايتونو کې ضعيفه کړه او د سولې خبرو ته يې حاضره کړه.

د غني د حکومت په لومړيو کې له کورنيو ګنړو ستونزو سره سره د داعش ډلې د افغانستان په ختيځ کې پراختيا پېل کړه. دا يوه بربنډه ډرامه وه، په لومړيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په دومره ظلم او کبر پېل شوه چې غوښتل يې د چنګېز کيسې د خلکو له ذهنونو بهر کړي او دومره ظلم وکړي چې د افغانستان په تاريخ کې نه وي ترسره شوی، خوشبختانه د افغان امنيتي او دفاعي ځواکونو لخوا بېرته له منځه يوړل شوه او ولسمشر غني ننګرهار ته په سفر د داعش د ډلې د لمنځه وړلو اعلان وکړ.

د ځلور کلن امنيتي پلان جوړول: ۲۰۱۸ ميلادي کال د امنيتي پلان لومړی کال و، تر ۲۰۲۰ ميلادي کاله پورې د افغان کوماندېو ځواکونو شمېره دوه برابره کول چې شمېر يې ۳۰۰۰۰شو. تر ۲۰۲۴ م کاله پورې افغان هوايي ځواک درې چنده کول چې ۳۰۰ الوتکې به ترلاسه کړي، هر کال به لسګونه الوتکې په لاس راځي.هغه چې په دې ډول دي؛۱۵۰ بلک هاک، MD530F 55 او 32 دانې AC-208 ليزري بريد کوونکې الوتکې،۲۵ دانې A29ليزري بريد کوونکې الوتکې او همدا راز د نورو Scan eagleکشفي بې پيلوټه الوتکې ترلاسه کول شامل وو. د ۲۰۲۰ م کال تر اواخرو پورې ۳۶۰۰۰ سيميزې اردو جوړول تر کار لاندې وه چې تصفيه شويو ځايونو کې به وګمارل شي. په امنيتي سکټور کې د ګمارنې بورډ جوړ شو چې افسران شفاف او د لياقت په اساس ټاکل کيږي.۲۰۱۸ ميلادي کال کې ۲۰۰۰ زاړه افسران او جنرالان متقاعد شول او پر ځای يې ځوان مسلکي افسران وګمارل شول.د خيالي او نفوذي سرتېرو د مخنيوي لپاره ټول سرتيري بايومټريک شول او همداراز د(Army Personnel Payment System) له لارې سرتېرو ته د تنخواه ورکولو کار ٪۸۵بشپړ شو APPS د سرتېرو د جذب تر تقاعد پورې کمپيوټرايز سيستم دی.په کورنيو چارو وزارت کې پراخ اصلاحات راوړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شول.دسرحدي ځواکونو د ښه اداره کولو لپاره نوموړي ځواکونه له کورنیو چارو وزارت څخه دفاع وزارت ته انتقال شول.

افغانستان ته د ملګرو ملتونو د امنیت شورا د غړو راتګ: د ۱۳۹٦ کال د مرغومې په ۲۳ نېټه، په امنیتي برخه کې د افغان حکومت لپاره بله لویه لاسته راوړنه دا وه، چې د ملګرو ملتونو د امنیت شورا غړو کابل ته سفر وکړ او دلته یې له نږدې له افغان مقاماتو سره د امنیتي ستونزو په تړاو خبرې وکړې. هغوی د ترهګرۍ پر وړاندې له افغان موقف غوڅ ملاتړ وکړ. دا کار په نړیوال سطح د افغانستان د نوم او نښان لپاره بې جوړې فرصت رامنځته کړ، څو افغان حکومت د ترهګرۍ پر وړاندې مبارزې داعیه برحقه ثابته کړي. افغانان یو وار بیا د نړۍ د تمرکز ټکی وګرځېدل او ترڅنګ یې له افغانستان څخه د نړۍ دوامداره ملاتړ ته زمینه برابره شوه، چې ځان له دې حالت څخه وباسي.[5]

[5]: د کورنیو چارو وزارت ویاند خبري کنفرانس، د حکومت د رسنیو مرکز، ۳/۱۲/۲۰۱۸، ۲:۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمهور رییس غنـي ولايتـي سـفرونه، اهـداف، پـايلې او لاسته راوړنې

جمهور رييس غني په خپله پينځه کلنه دوره کې نږدې ۹ زره انفرادي او ډله‌ییز ملاقاتونه وکړل، چې موخه يې د کاري بهير ښه‌والی او خلکو ته خدمت کول، د خلکو د نظرياتو اورېدل او په پرېکړو او ملي پروګرامونو کې د مشورو اخيستل وه.

جمهور رييس مخامخ د خلکو د نظرياتو ترلاسه کولو لپاره، په دې موده کې، د ناامنه سيمو په ګډون، محرومو او له ياده اېستل شويو ولايتونو ته ۷۰ سفرونه وکړل او د قول‌اردو د قوماندانانو په ګډون يې له سرتېرو او بېلابېلو اقشارو سره له نږدې وکتل. دغه ليدنې په مخامخ ډول د خلکو د نظرياتو د اورېدو، د ستونزو د کليدي نقطو د تشخيص، د خلکو د غوښتنو او وړانديزونو د ترلاسه کولو او په ملي او سيمه‌ييزو کچه ستونزو ته د واقعي حل لارو د موند لامل شوي دي.

ولې جمهور رييس بايد د خلکو په منځ کې راڅرګند شي؟: له شک پرته د افغانستان د لرې او نیږدې سيمو خلک هماغسې چې د حکومتونو په تداوم او ملاتړ کې او په خلکو د خلکو د حاکميت بهير، د تقويت لامل ګرځي او خپل مسووليت او رول ترسره کوي، له امتيازاتو برخمنېدو، د پراختيايي پروژو تطبيق، ستونزو ته رسېدنې او په ملي او سيمه‌ييزو پرېکړو کې د مشارکت مسلم حق هم لري، چې د افغانستان په اساسي قانون کې ذکر شوي دي.

حکومتونه مکلف او موظف دي چې د قانوني لارښونو په رڼا کې د خپلو خلکو د حقونو ملاتړ او ساتنه وکړي، د هغو د عملي کېدو زمينه برابره کړي، خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د خادم په توګه د هغوی د ستونزو د حل په موخه اقدامات وکړي او پوښتنو ته یې ځواب ووایي. له شک پرته ددې ماموریت ترسره کول او د خلکو د ستونزو او نظریاتو ترلاسه کولو لپاره، د خلکو په منځ کې د زمامدارانو مخامخ حضور ته اړتیا ده. جمهور رییس غني د دریو قواوو (مقننه، قضایه او مجریه) د ریاستونو د متصدي په توګه تر بل هر جګپوړي چارواکي زیات مسوولیت لري، څو د خپلو خلکو د حقونو ساتنه وکړي او د هغوی له حال احوال خبر شي.

له بل لوري د مطلوبو او مناسبو خدمتونو ترسره کول، د دولتي او حکومتي بنسټونو په کړنو مناسب څار او چلند، له خلکو سره د جمهور رییس مخامخ اړیکو ته اړتیا لري، څو وکولی شي حکومتي او مطلوب قانوني او مقتضي اوامر مسوولو بنسټونو ته صادر کړي.

په همدې اساس د جمهور رییس ولایتي سفرونه او د خلکو په منځ کې راڅرګندېدل، د دولتي چارو په تحکیم او پراختیا کې حیاتي اهمیت لاره او دغه کار په نیږدې او لرې سیمو کې د پراختیایي بهیر له چټکیتا سره اساسي مرسته کوله.

جمهور رییس په ولایتي سفرونو کې له چا سره کتل؟: په ولایتي سفرونو کې د جمهور ریس پروګرامونو، فعالیتونو او لېست ته په کتو کولی شو ووایو، چې جمهور رییس په خپلو ډېری سفرونو کې له لاندې ډلو او اشخاصو سره لیدلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علما او دیني شخصیتونه، مېرمنې، ځوانان، د قول‌اردو مسوولین، سیمه‌ییز چارواکي، متشبثین او صنعتکاران، فرهنګي شخصیتونه او ډلې، د پوهنتونونو استادان او مسوولین او د ښوونځیو ښوونکي، د ولایتي شورا غړي، ولسوالان په دې لیدنو کې، والي، د پارلمان استازو او اړوندو حکومتي چارواکو هم له جمهور رییس سره ملتیا کړې او د لیدنو پر مهال جمهور رییس اړوندو مسوولینو ته لازمې لارښونې کړې دي. د ولایتي سفرونو پر مهال جمهور رییس دریو زیانمنو قشرونو؛ ښځو، ځوانانو او بېوزلانو ته ځانګړې پاملرنه کړې او همداراز هڅه شوې، څو د هغو کسانو غږ واورېدل شي، چې معمولاً د یو نه یو دلیل له وجې یې غږ نه دی اورېدل شوی یا کم اورېدل شوی دی.

د جمهور رییس د سفرونو موخې او عوامل

هغو مطالبو ته په پاملرنې چې یادونه یې وشوه او همداراز د ولایتي سفرونو پروګرامونو ته په کتو کولی شو د دغو سفرونو موخې په لاندې ډول ووېشو...

د خلکو په یاد ساتل: تر ټاکنو وروسته د خلکو منځ ته ورتلل او د هغوی په منځ کې راڅرګندېدل، ددې ښودنه وکړه، چې حکومت خلکو ته پاملرنه لري او هغوی یې د پرېکړو او پروګرامونو جوړولو په متن کې ځای لري.

خلکو ته د ځواب ویني لپاره د سیمه‌ییزو چارواکو مجبورول: د جمهور رییس ترڅنګ په غونډو کې د سیمه‌ییزو چارواکو حضور، هغوی دې ته مجبورول، څو تل د خلکو په خدمت کې وي او خلکو ته د خدمت پرمهال د کم‌کارۍ په صورت کې خلکو او قانون ته ځواب ویونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرېکړو کې مشارکت ته د خلکو هڅول: د سيمه‌ييزو او ملي مسايلو او چارو اړوند خبرو کې د خلکو ترمنځ حضور، هغوی هڅول، څو باور وکړي، چې په حاشيه کې نه دي؛ بلکې اصلي پرېکړه کوونکي دي. د دغه فکر بنسټيزه کېدل او پراختيا يې په هېواد کې د ډيموکراسۍ بهير غښتلی کړ چې د خلکو او حکومت د نيږدې کېدو لامل شو.

د واقعي ستونزو تشخيص او د منطقي حللارو موندل: د بېلابېلو سيمو د خلکو لپاره يوازې د هېواد له مرکز څخه پرېکړې کول منطقي کار نه دی او اغېز به يې هم زيات نه وي، نو په همدې دليل دی چې په تېر کې پراختيايي پروژې د خلکو د واقعي اړتياوو او غوښتنو پر اساس نه دي تطبيق شوي. د خلکو منځ ته ورتلل او د هغوی د واقعي اړتياوو او اساسي غوښتنو ترلاسه کول کولای شي، د هغو د عملي کېدو لپاره حللارې برابرې کړي او همداراز د هېواد پراختيا کې هم ګټور ثابت شي.

له زيانمنو خلکو سره غمشريکي: د جمهور رييس د سفرونو په لړ کې د جګړو، طبيعي پېښو يا له تاريخي محروميتونو د زيانمنو سيمو ليدل کم نه دي؛ تر طبيعي پېښو وروسته د بدخشان، غزني، کندز، فراه، پکتيا، پنجشېر او... ولايتونو څخه د جمهور رييس ليدنې ددې ښودنه وکړه چې د دولت رييس ددې سيمې له خلکو سره همدردي او ورته توجه لري چې له هغوی سره، د غمشريکۍ ترڅنګ يې هڅه کړې، څو په چټک ممکنه وخت کې يې په ټپونو د مرحم پټۍ کېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پراختیایي پروژو پرانیسته: جمهور رییس په ولایتي سفرونو کې، زېربنایي او پراختیایي پروژې پرانیستې دي او ترڅنګ یې، د پروژو د تطبیق لپاره د فرصتونو ارزونه هم کړې ده.

د خلکو او دولتي ادارو ترمنځ د فاصلو له منځه وړو هڅې: په هېواد کې د کلونو جګړو او انارشۍ له وجې، د خلکو پر وړاندې د بې‌تفاوتۍ فرهنګ دود او غښتلی شوی و. جمهور رییس د خپل حکومت په موده کې هڅه کړې، څو د خلکو منځ ته د سیمه‌ییزو چارواکو په بوولو سره، د خلکو او دولتي ادارو ترمنځ دېوالونه او خنډونه له منځه یوسي.

د ولایتي سفرونو پایلې او لاسته راوړنې

د خلکو د ټولو غوښتنو او وړاندیزونو اورېدل: د خلکو ترمنځ د جمهور رییس حضور ددې لامل شو چې د حکومت رهبري په مستقیم ډول د خلکو غوښتنې او وړاندیزونه واوري او مسوولین موظف کړي، چې د هغوی د تامین په برخه کې اقدامات وکړي.

د پراختیایي پروژو چټکول او اسانه کول: لرې او نیږدې سیمو ته د جمهور رییس سفر د پراختیایي پروژو د چټکتیا لامل شوی چې ځینې یې له کلونو راپدېخوا ځنډېدلې وې، یا یې کارونه ډېر سست پرمخ تلل. دغه سفرونه په بنسټونو کې د عمل د چټکتیا او ورته د اړوندو مسوولینو د پاملرنې لامل شوي.

په مخامخ ډول د حکومت رهبرۍ ته د خلکو لاسرسی: د ولایتي سفرونو له لارې د خلکو په منځ کې، د جمهور رییس حضور ددې لامل شو چې د حکومت رهبرۍ ته د خلکو د لاسرسي زمینه برابره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمت محوره فرهنګ بنسټ ایښودل: ان په سختو امنیتي شرایطو کې جمهور رییس ولایتونو ته په مکرر ډول، پخپلو سفرونو سره هڅه کړې چې د خدمت‌محوره فرهنګ بنسټ کېږدي، موخه یې د واک او امتیازاتو ترلاسه کول نه وو، بلکې خلکو ته د خدمتونو وړاندې کول وه او دا چې حکومت او مسوولین باید په کومو شرایطو کې خلکو ته ځواب ویونکي وي.

د واک له بنسټونو سره د خلکو د فاصلو لنډول: په تېر کې خلکو د حکومت د رهبرۍ چارواکو او د واک بنسټونو ته لاسرسی نه درلود یا یې ډېر محدود لاسرسی درلود. همداراز د خلکو او د حکومتي چارو د متولیانو ترمنځ فاصله ډېره وه. خو حاضر دمه په پرېکړو، د حکومت په فعالیتونو یا د حکومت فعالیتونو په څرنګوالي کې خلک په مخامخ ډول شریک وو.[6]

---

[6]: رسنې، په ۱۳۹۷ ه ش کال کې فراه ولایت ته د ولسمشر سفر او زما تحلیلی لیکنه، کورپاڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر سیاسي اپوزیسیون
Political opposition

په سیاسي علومو کې سیاسي مخالفین د هېواد هغو وګړو ته ویل کیږي چې د هېواد له شته قوانینو سره سم یو سیاسي جوړښت رامنځ ته کوي او د یوې ایډیولوژي په لرلو سره خپل فعالیتونه تدوینوي. د اپوزیسیون تر ټولو دود ډول دا دی چې سیاسی ګوندونه او یا هم د یو فکر لرونکې سیاسي ډلې د هېواد د شته جوړښت په ترڅ کې سره را ټولیږي.
له اپوزیسیون څخه موخه داده چې یو ډول سیاسي، اقتصادي، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي نظام بدل شي او واک ته له سیاسي لارې ورسیږي. سیاسي اپوزیسیون د وګړو په ګډون سره د پروګرامونو په وړاندې کولو سره سیاسي واک ته د رسیدو په موخه لاره برابروي. سیاسي اپوزیسیون درې ځانګړنې لري: لومړی د سیاسي حضور قانوني کیدل، دویم د سیاسي جوړښت ارګانیک والی او دریيم هم د دکتورینو او پروګرامونو درلودل.
سیاسي اپوزیسیون له مشروع لارې خپلې کړنې همغږې کوي، سیاسي کمپاین کوي او هڅه یې دا وي چې خپل پروګرامونه یو ډول په ټولنیز بحث (Public Discourse) بدل کړي. له دغه بحث څخه ددوی موخه دا وي چې ورته ماموریت او بدلون ته لاره هواره کړي. یانې داسې چې هېوادوال د یو بل منلو په ترڅ کې د ځان لوري ته ور کاږي. سیاسي اپوزیسیون د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروګرامونو په لرلو سره کوښښ کوي ځان ته د خلکو پام ور واړوي او ملي باور خپل کړي. ملي باور کولای شي چې سیاسي واک ته د رسیدو موکه برابره کړي.

په اصل کې سیاسي اپوزیسیون، د سیاسي واک لپاره مدني مبارزه ده. دا برخه په نړۍ کې د سیاسي نظام د جوړښت یوه دموکراتیکه برخه ده.

د طالبانو د حکومت له ړنګېدو وروسته چې کله د حامد کرزي په مشرۍ نوی حکومت رامنځته شو، د نوموړي حکومت په وړاندې تر ټولو لویه ننګونه اداري فساد و چې د اداري فساد لوی عامل په خپله حامد کرزی بلل کېده ځکه چې حامد کرزی د جنګ سالارانو، زورواکانو په وړاندي قاطع دریځ نه درلود او حتا دهغوی په حمایه کې یې لا هم د حامد کرزي لاس و.

بې عدالتي د دولت او ولس تر منځ فاصله په نړیواله کچه د نړۍ دوهم فاسد هېواد هغه څه وه چې حکومت یې د لویې ننګونې سره مخ کړی و، د ولس حوصله هم تنګه شوې وه، ولس هم د بدلون خبره کوله کله چې ډاکتر اشرف غني واک ته ورسېد، هغه په خپلو انتخاباتي شعارونو کې د تحول او تداوم شعار ورکړ، زه د یو ځوان سیاستوال او افغان لیکوال په حیث مسولیت لرم چې د خپل هېواد د ملي ګټو په خاطر حقایق ووایم.

زه دا منم چې ډاکټر اشرف غني په حکومت کې ستونزي وې، د حامد کرزي په حکومت کې هم ځینې مثبتې کړنې موجودې وې زموږ قضاوتونه باید داسې نه وي چې هغه مطلق مثبت مطلق منفي وي، هر څه باید دقیق وارزوو او بیا قضاوت وکړو، زه د ډاکټر صیب اشرف غني د حکومت سیاسي مخالفینو په اړه دومره وایم چې د هغوی مخالیفتونه پر ملي ګټو ولاړ نه، بلکه لویه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د سیاسي واک د غوښتنو په معنی وه چې په دې هر افغان پوهیږي، ددغو سیاسي مخالفینو له ډلو څخه چې یوه ډله په ترکیه کې عبدالرشید دوستم، عطا محمد نور، محمد محقق ،احمد ضیا مسعود او صلاح الدین رباني ترمنځ ایتلاف وشو، ددې تر څنګ انورالحق احدي د اپوزیسیون په نوم یو ادرس اعلان کړ او بل پلو په کندهارکې د دېرشو وکیلانو او د ځینو سیاسینو په شمول غونډه جوړه شوه چې د غونډې عنوان د امنیتي ځواکونو ملاتړ و، خو دا هرڅه برعکس وه د موجوده حکومت په وړاندې له ګواښ ډکې خبرې وسوې او په دوی کې ډېری داسې خیرې وې چې د هغوی خیرې د ملي ګټو په اساس نه، بلکه د شخصي ګټو پر اساس وې، زه د ترکیې د ناستې یادونه کوم زه د ترکیې د ناستو کسانو د هر فرد په اړه خپل نظر وایم زه د ښاغلي دوستم په اړه وایم چې ایا د ډاکتر اشرف غني مخالفت به دده سره پر ملي ګټو وه که په شخصي ګټو؟ د دوستم حرکتونه په شمال کې د خودسره عملیات د ایشچي سره دومره ناوړه چلند تاسې قضاوت وکړي چې ایا ددوستم سره مخالفتونه پر څه وو؟ د هېواد د ولسمشر د لومړي معاون په حیث دده کومه کړنه د هېواد یا د ولسمشر اشرف غني سره د ملي ګټو په خاطر وه چې مخالفتونه یې زیږولي دي.

احمدضیا مسعود چې په ښې حکومت داري کې د ولسمشر خاص استازی و، کومه لاسته راوړنه یې درلوده او په کومه ورځ چې له دندې ګوښه شو په هم هغه ورځ یې حکومت چیلنج او بد معرفي کړ. محمد محقق چې د اجراییه ریاست دوهم مرستیال و، دده خبره دا وه چې اشرف غني واک انحصار کړی دی او د وزیرانو صلاحیتونه یې اخیستي دي، زه دا خبره کوم دوی خو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول صلاحيتونه غوښتل چې په دې وطن کې د وزيرانو مقررۍ په قومي او تنظيمي ډول وشي، هر وزير چې زړه يې غواړي هغه وکړي، هغه معيارونه چې د مقرريو لپاره په نظر کې نيول شوي وو، دوی هغه معيارونه نه منل دوی واک انحصار ميعار ته وای، صلاح الدين رباني چې د خارجه چارو وزير وو خيرخيرت وو، کله چې له وزارته لرې شو بيا هرڅه خراب شول او د حکومت په وړاندې راووتل د انورالحق احدي په اړه درته وايم چې د کرزي صيب په ديارلس کلن حکومت کې پر وظيفه پاتې شو، يوه ورځ يې هم د فساد او بې عدالتي خبره ونه کړه، کله چې د ډاکټر اشرف غني په حکومت کې له وزارته پاتې شو، بيا يې اپوزيسيون اعلان کړ. حتآ ده په خپل يوه مرکه کې وويل چې ډاکترصاحب اشرف غني زما سره د وزارت خارجه قول کړی دی، اوس که وزارت ورته ورکړې خيروخيرت دی، که وزارت نه وي بيا هرڅه خراب دی لکه د ډاکتر صيب فاروق وردگ چې د وزارت له مقرريدو مخکې په خپل يوه مرکه کې وويل چی د ډاکتر اشرف غني حکومت پر ای ايس ای خرڅ شوی دی او دا حکومت مشروعيت نه لري، اوس خبره داده چی پر ای ايس ای خرڅ شوي حکومت کې بايد بيخي سړی کار ونه کړي، نور ټول مخاليفتونه لکه د نظار شورا حراست او ثبات شورا همدغسې وارزوي.

زه د ډاکتر صاحب اشرف غني د حکومت د څو مثبتو بېلگو يادونه کوم هغه خارجي سياست ډېر واضح څرگند کړ، پاکستان او ايران چې دافغانستان د خاوري دښمنان دي هغوی دواړه يې په فرياد کړل د افغانستان اساسي پروژو، بندونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص ډول د اوبو د مهارولو باندې یې کار پیل کړ په هېواد دننه یې مافیا او زورواکان کمزوري کړه.

دا صحیح ده چې واک او قدرت د انسان فطرتي غوښتنه ده، په ولسواکۍ کې غونډې او مظاهرې د هر چا حق دی خو ملي ګټې باید وپالل شي. دوی باید د ډاکټرصیب اشرف غني د حکومت منفي کړنو ته اشاره کړي وای او داسي دلایل یې وړاندي کړي وای چې هغه هر چاته د قناعت وړ وای، نه داچې بس زه خوابدی یم او دا حکومت نور د چلند وړ نه دی دانو بیا ولس نه مني خو هرڅه باید د هېواد د ملي منافعو او ګټو په لرلو سره وغوښتل شي. زه ددوی دغه کړونو ته اپوزیسیون هم نه وایم، ځکه چې اپوزیسون ملي ګټې او ارزښتونه نه تخریبوي، بلکې اپوزیسون دنده داده چې حکومت باید اصلاح کړي دغه حرکتونو ته د حکومت سیاسي مخالفین ویل کیږي اوس هم موږ د ډېر بد حالت څخه تېرېږو په کار داده چې تر شخصي ګټو تیر او د هېواد ملي ګټې خپل اولیتونه وبولو تر څو د موجوده ناخوالو څخه ځان خلاص کړو.[7]

[7]: بریال، نوراحمد، په دیموکراتو نظامونو کې د اپوزیسون نقش او اغیزمنتیا، لکچر نوټ، جهان پوهنتون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اپوزيسون لخوا په ولسمشر،او د نظام پر ځينو کليدي اشخاصو بې اساسه تورونه

دا چې له مودو راهيسې مو د قدرت انحصار له تنظيمي، سمتي او ولسي ټيکه دارانو سر و، نو همدا لامل و چې دې حلقو ځينې د کار او زيار ځېرې نشوي زغملی، د همدې قدرتي انحصارگرو مالومه حلقه وه چې پخوانی ولسمشر کرزی صېب او اوسنی ولسمشر غني يې په لومړيو کې دومره منحصر ساتلي وو چې ان د ولايتونو له سقوطه به يې هم نه خبرول. د واک غوښنه برخه د يوې جنگي ډلې جمعيت په لاس کې و. جهاد او مقاومت يې د مشروعيت لايسنسونه وو. نابالغه ماشومان يې ان تر جنرالۍ رسيدل. په پښتنو کې هم هغه د گوتو په شمار بزدله او کمزوري پښتانه په لومړۍ دوره کې د ولسمشر ترڅنگ وو چې نه يې مشوره ورکولی شوه او نه يې د ملت په خير کومه خبره په جرت پوره وه. بس د پښتنو په سهمونو ناست کميشنکاران وو، ولسمشر او اداره يې دومره بدنامه کړې وه چې تر ملاقاتونو يې هم خوږ جنگي کوله، ولې د ځوانې ادارې (محب، فضلي، امرخيل، معصوم ستانکزي) او ځينو نورو چارواکو په راتگ سره ولسمشر ته ډېر حقايق تر کاري مېزه ورسېدل. خيالي تشکيلات او ادارې په عملي تخنيکي کادرونو سنبال شوې، د ولسمشر له څنگ نه د ډېرو هغو خلکو کډې بار شوې چې نه د کېفيت حساب پرې کېده او نه د کميت، ځوانې ادارې ته ډېری جنجالونه او مخالفتونه کمپاين جوړ کړل، ډېر هغه خلک او مشران چې د کمپاينونو ټيکه داران وو، د لوړو امتيازاتو غوښتلو له امله حاشيه کې پاتې شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله ډله هغه جهادي مشران وو چې اتلس کاله يې د سياست او کمپاينونو ټيکې لګولې وې چې له کمپاين خلاصون سره به يا خپله او يا به يې زامن د وزارتونو او ولايتونو مستحق بلل، د ځوانې اداري او د ولسمشر متعهد ټيم په طرحه کې انحصاري او فرد محوره کمپاين او کمپاينرانو ته ځای نه و. کمپاين مطلقًا ولسي شو چې د لسګونو کمپاينرو دفترونو د جوړېدو لامل هم همدا و چې هرسړی او طبقه په کمپاين کې خپل ځان وګوري چې په دې کار د ډيرو انحصاري سياسي سوداګرو تصنوعي رنګ لا پيکه شو، دا چې يو شمېر سياسينو او افرادو له کمپاين وړاندې غټې،غټې ژمنې او خبرې ولسمشر او ټيم ته کړې وې، نو چې وخت يې راغی او ثابت يې نه کړای شوې، نو ضرور خبره ده چې د پاتې راتلو له امله بايد د کار د اجرا لپاره بل با انرژي کاري ګروپ رامنځ ته شي.

تاسې يې په اوس وخت کې کتلی شی چې د وزارتونواو ادارو کارونه او ټولو هېوادنېو مسايلو ته لاسرسی چې څومره په زيرکتيا پرمخ وړل کيږي، عملي بېلګې دي. د ارګ د تېر وخت او اوسنۍ وخت کاري ټيم وګورئ او پرتله يې کړئ، څومره علمي او مسلکي دی؟

له وزارتونو او ادارو سره د ارګ پراخې اړيکې همغږي، کاري راپور اخيستل او د کړنو کاري تعقيب له تېرو شلو کلونو راهيسی لومړی نوښت دی، دا چې يو شمېر عقديان او انحصارګر حاشيې ته شوي و او دي نو هر رنګ هڅې يې پېل کړي، تر څو مو ځوان کادرونه ، ولسمشر او دا اداره بدنام او له صحنې لرې کړي دا دومره جالبه خلک وو چې په خپله کينه کې ترې ملي ګټې او عام المنفعه ښېګڼې هېرې شوې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو شمېر په نامه پښتانه چې اراده يې لرله تر څو هرڅه په خپلو ګټو وڅرخوي ولسمشر د دوی په واک وي تور ته به سپين او سپين ته به تور وايي، له ادارو او ملي پانګوالو به د تېر په څېر باجونه اخلي، بس چې څه يې خوښه وي کوي به يې هغه څه چې د ولسمشر غني حکومت کې نشته او نه يې ځای درلود .

نو دې خلکو شروع وکړه په يو شکل نه يو شکل يې غوښتل چې داسې ځوان مديران بدنام او له صحنې وباسي چې تر څو دوی او د دوی شريکانو ته ميدان خالي شي.

دا ټوله بدنامي او مخالفتونه د سيستماتيک انحصار لپاره وه، نه د وطن لپاره.

د ولسمشر پر شخصي حريم بې اساسه تورونه

- کله به يې ويل چې ډاکټر اشرف غني احمدزی سيکولر دی؛ دا په داسې حال کې چې ډاکټر اشرف غني احمدزي د حج فريضه ترسره کړې، د ديني علومو لوی عالم دی، د عمر ډېره برخه يې د اسلامي علومو، اسلامي فلسفې او سيرت النبي په تدريس کې تېره کړې، د اسلام د سپېڅلي دين مقرراتو، اصولو او ارزښتونو د لا تحقق لپاره يې بشپړ پلان درلود او کله چې د ارګ او د مسجد ترمنځ څوک واټن غواړي، دغه کس ته وايي سيکولر، خو ډاکټر اشرف غني احمدزی دواړه پخلا کړل او د دوی ترمنځ يې د امتيازاتو توپير له منځه يووړ.
- کله به يې ويل چې ډاکټر اشرف غني احمدزی مريض دی ؛ دا په داسې حال کې چې ډاکټر اشرف غني احمدزی تر نن ورځې پورې له پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغ صحت څخه برخمن دی او ډاکټران وايي چې ډاکټر اشرف غني احمدزی هېڅ ډول ناروغي نه لري.

- **کله به يې ويل چې د ډاکټر اشرف غني احمدزي ښځه عيسوی ده؛ دا په داسې حال کې چې د ډاکټر اشرف غني احمدزي مېرمن عربه مسلمانه ده، ديني علومو کې دومره برلاسی لري چې د ډاکټر عبدالله عبدالله مېرمن څه حتی ډاکټر عبدالله عبدالله او مرستيالان يې د ډاکټر اشرف غني احمدزي د مېرمنې پر وړاندې عاجز دي. قدرمن لوستونکي بايد په خپله فکر وکړي چې يو مسلمان ته کافر ويل په اسلام کې څه حکم لري.**
- **کله به يې د ډاکټر اشرف غني احمدزي د مېرمنې عکسونه په کمپيوټر کې په بې حجابۍ او جعلي ډول جوړول او خپرول؛ دا په داسې حال کې چې له ځوانۍ نه تر دې دمه د ډاکټر اشرف غني احمدزي مېرمن له اسلامي حجابه پرته بل حجاب نه دی اغوستی.**[8]

پر دولتي دستگاه او د نظام پر مهمو او کليدي اشخاصو د جنسي ځورونې، اداري او مالي فساد بې اساسه تورونه: په خاص امنيت کې د ولسمشر اشرف غني سلاکار جنرال حبيب الله احمدزي،له دندې څخه تر لرې کېدو وروسته له يوې رسنۍ سره په مرکه کې ادعا وکړه چې په ولسمشرۍ ماڼۍ کې ځينې مشخصې کړۍ د فحشا د ترويج له پاره کار کوي او دا چې يو شمېر ښځو ته د جنسي اړيکو په بدل کې دولتي دندې ورکوي.

---

[8]: د ولسمشر اپوزيسون ډلې رسنيز بحثونه، فيسبوک پاڼې ليکنې او ټويټونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ولسمشرۍ ماڼۍ دغه ادعاوې په کلکه رد کړې او له لویې ځارنوالۍ څخه یې په دې اړه د څېړنو غوښتنه وکړه چې لویې ځارنوالۍ څو وارې له احمدزي څخه د خپلې ادعا د اثبات په موخه، د اسنادو د وړاندې کولو غوښتنه وکړ. خو هغه پر دې کار ونه توانیدلو. د دې تر څنګ د ځارنوالانو د پوښتنو ځوابولو ته هم حاضرنشو چې وروسته ښاغلی احمدزي په ارګ د فحشا د تورونو لګولو رسمي ښنه وغوښته .[9]

[9]: له شمشاد راډيو تلويزون سره د جنرال حبيب الله احمدزي مرکه، ۱۳۹۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریېم څپرکی

د افغانستان معاصر بهرنی سیاست

د بهرني سياست په تحليل کې دود کړنلارو ته په پام سره، پنځه کړنلارې د نورو په پرتله ډېر ارزښت لري. د بهرني سياست رياليستيکه (واقعيت‌پاله) کړنلاره، د بهرني سياست د پرېکړې کړنلاره، د بهرني سياست پېژندنې کړنلاره، د پرتليز بهرني سياست کړنلاره او د بهرني سياست په تحليل کې اوبدلې (متني) کړنلاره، ددې حوزې له مهمو کړنلارو څخه شمېرل کيږي، چې لاندې هر يو ته لنډه کتنه شوې ده.

د بهرني سياست رياليستيکه (واقعيت‌پاله) کړنلاره: دا کړنلاره په نړيوال سياست او اړيکو کې له دود کړنلارو څخه ده، خو له دې سربېره د بهرني سياست په تحليل کې د ګټې اخيستو قابليت لري. دا کړنلاره د بدبينانه، مادي معرفت پېژندنې اثبات پاله عينيت‌پاله او د بهرني سياست لارښود په توګه د قدرت پر اساس د ملي ګټو سناريو کړنلارې پر بنسټ د بهرني سياست په اړه د نړۍ ساده‌کولو او د عموميت موخو وړاندې کولو قابليت لري. په دې کړنلاره کې پرېکړه په نړيوال انارشيک (بې‌نظمه، بې‌قانونه) چاپيريال کې، د دولتونو د تعامل او د نړيوال نظام د جوړښت عناصرو ته پام کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهرني سياست تحليل لپاره د پرېکړې کړنلاره: دا کړنلاره د نړۍ نظام د جوړښت او په بهرني سياست کې د دولتي جوړښت له فرضي ټاکونکو عناصرو څخه د نيوکې ترڅنګ، د دولت دننه عواملو او ډيناميک (محرکه ځواک) ته پام کوي او بهرنی سياست د پرېکړې له شخصيتي، روان پېژندنې فاکتورونو څخه د پېچلي ترکيب محصول معرفي کوي

د پرتله ييز بهرنی سياست کړنلاره: دغه ډول فرصت برابروي چې په بېلا بېلو هېوادونو کې د يوشان پېښو په تطبيقی موردي مطالعې سره د مختلفو مواردو ترمنځ ورته‌والی او توپيرونه مشخص او يو له بل سره پرتله کړي. همدارنګه په دغه ډول کړنلاره کې د يوه حکومتي پرېکړه نيونکي بهرني سياست په پخوانۍ دوره کې له حکومتي پرېکړې سره په ورته مواردو کې څېړل کيږي.

د پيژندنې کړنلاره: د بهرني سياست په تحليل کې دا کړنلاره، د پرېکړه نيونکې کړنلارې په څېر ده، خو توپير يې په دې کې دی، چې په بهرنی سياست کې د پرېکړه نيونکي په اخيستو(برداشتونو) له حده زيات ټينګار کوي. ددې کړنلارې مهم تنوعات له احساساتو، ايډياوو، ارزښتونو، نظام باورونو، شخصيت، اخيستې او ناسمې اخيستنې او د اطلاعاتو له پروسس څخه عبارت دی. د ليد لوري پر بنسټ، د سمون پيژندنې نظريې لپاره هغه اطلاعات او اخبار ډېر ارزښت لري چې د هغوی له فکرونو سره تناسب ولري.

اوبدلې (متني) کړنلاره: د بهرني سياست په تحليل کې د پورته کړنلارو ترڅنګ، اوبدلې کړنلارې هم شته چې متکثرو عناصرو ته په پام سره بهرنی سياست تشريح کوي. د بهرني سياست د تحليل يو له نوموتو مفکرينو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جېمز روزنا، د اوبدلې کړنلارې په چوکاټ کې د اړوندېدو طرحه وړاندې کوي. د نوموړي اصلي موخه په ورته وخت کې د کورني او نړيوال چاپيريال عواملو، مادي او مانای جوړښتونو او فردي سطحي عواملو ته پام کول دي. د پورته مطالبو پر اساس د افغانستان د معاصر بهرني سياست په څرګندولو کې بايد وويل شي، چې د افغانستان د بهرني سياست ويشنه لږ نا شونې ده، او که د بهرني سياست د واقعيت پاله کړنلارې پر اساس جامع تحليل وړاندې شي. له ملي ګټو څخه عيني تفسير کمزوری دی، بلکې د ملي ګټو په حوزه کې د تفسير ذهني اړخ غښتلی دی او د افغانستان د ټولنيز بومي عناصرو پر اساس جوړ شوی دی. په دغسې بهرني سياست کې په پرېکړه نيونکو نخبګانو کې بدلون، په ملي ګټو کې هم بدلون رامنځ ته کوي. په دې تړاو مهم مثال، د امنيتي تړون لاسليک کولو په برخه کې مختلف اندونه وو. له امريکا سره د امنيتي تړون لاسليک په اړه، د ملي ګټو پر اساس د پخواني ولسمشر حامد کرزي اند د ولسمشر محمد اشرف غني له اند سره چې بيا هم د ملي ګټو پر اساس شمېرل کيږي، توپير درلود. داسې مالوميږی چې د پرېکړه‌نيونې او پيژندنې کړنلارې پراساس، بهرنی سياست عموما د واک پر سر د نخبګانو له نيتونو، احساساتو، ارزښتونو، نظام باورونو، شخصيت او اخيستو زيږنده دي، چې له سياسي، ټولنيزو، فرهنګي او اقتصادي عواملو څخه په اغيز منلو سره جوړښت پيدا کوي.

بيخې کم وخت بوريوکراتيک (په اداري چارو پورې تړلې) او سازماني عوامل په مخامخ توګه کولی شي، د بهرني سياست په تحليل کې مثبتې اغيزې ولري. ان په ځينو مواردو کې جوړښتي او سازماني عناصر د هېواد په سياسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېکړو کې د خلاقیت خنډ په توګه شمېرل کیږي. په دغسې شرایطو کې جوړښتونو ته لږ پام کیږي، د جوړښت موثریت کمیږي او د پرېکړه‌نیونکو په تغییر سره، د بهرني سیاست جوړښت نشي کولی په بهرني سیاست کې د نوو پرېکړه‌نیونکو لپاره اړین رول ولري. له دې کبله، د جېمز روزنا د اړوندېدو طرحې او بافتاري تګلارې پراساس، اړتیا ده چې د کورني او نړیوال چاپریال عواملو ترڅنګ، مادي او مانایي جوړښتونو او سطحي فردي عواملو ته پام وشی. یانې د بهرني سیاست د تحلیل کړنلارو زیان کمولو لپاره اړتیا ده، چې له یوې خوا د نوو سیاست‌کونکو لپاره جوړښتي عواملو ته د لارښوونکو عناصرو په توګه پام وشي او له بلې خوا، د بهرني سیاست د رامنځ ته کولو په بهیر کې د پرېکړه نیونکو کسانو خلاقیت.[10]

د افغانستان ګونګ بهرنی سیاست او د ګاونډیانو مداخلې: د افغانستان دولت د دوست او دښمن په تعریف نه وو توانېدلی، پاکستان او ایران یې نیږدې او ورور هېوادونه بللي، خو دغو دولتونو تل د افغانستان په چارو کې مداخله کړې، ایران په ښکاره افغانستان اشغال شوی هېواد ګڼه او افغانستان د هغوی پر وړاندې سکوت کړی و.

د افغانستان دولت د پاکستان د دغه ښکاره مداخلو او په سلګونه پاکستاني پوځیانو له نیولو او وژلو سره لا نه و توانېدلی، چې پاکستان ته د افغانستان په کورنیو چارو کې د هغوی د لاسوهنې په اړه قناعت ورکړي او له سیاسي لارو دغه ستونزه حل کړي. زما په نظر، د دغو ستونزو اصلي لامل په افغانستان کې

---

[10]: https://www.trt.net.t/AP. 2018/5/11 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه معياري او کره بهرني سياست نښتوالی و، بهرنی سياست له نورو هېوادونو، بهرنيو ټولنو، دولتي او غير دولتي سازمانونو سره د ځانګړو اصولو، دندو، موخو او تګلارو له مخې ټاکل کېږي، د بهرني سياست تر ټولو مهمه برخه اقتصادي سياست، علمي او فني سياست ايډيالوژيک سياست، مذهبي سياست او امنيتي سياست دی. دغه سياست بايد له نورو ملکونو سره د خپلو ګټو په پام کې نيولو سره برابر شي، خپل دوست او دښمن وپيژندل شي، د سوله ييز ژوند لپاره زمينه برابره کړي او په ځانګړې توګه له ګاونډيو سره د شريکو پولو د لرلو له کبله ځانګړي مقررات وضعه شي، د هغوی په کورنيو چارو کې مداخله ونه شي او نه هم پرېښودل شي چې د هېواد په کورنيو چارو کې مداخله وکړي. هغه پاليسۍ او کړنلارې چې يو هېواد يې له ملي کچې پورته د سيمې او نړۍ د هېوادونو سره عملي کوي، په بهرني سياست کې شامليږي.

د بهرني سياست په لرلو او د نورو په کورنيو چارو کې د مداخلې د ممنوعيت په صورت کې، د ټولو ازادي او استقلاليت ساتل کېږي او د بهرني سياست تر ټولو مهمه موخه همدا ده چې د يو هېواد استقلاليت په کې وساتل شي.

د افغانستان د اساسي قانون په اتمه ماده کې راغلي، دولـت د هېـواد خـارجي سياسـت، دخپلواکۍ، ملي ګټو او ځمکنۍ بشپړتيا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډيتوب، متقابل احترام او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظيموي

افغانستان په وچه کې راګير هېواد دی، د تجارت لپاره تر ټولو مهمه داده، چې بايد له ګاونډيو هېوادونو سره ښې اړيکې ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بهرني سياست کې سره له دې چې کلتوري او مذهبي او ژبنيو ارزښتونو ته هم ډېر پام کېږي، خو د اقتصادي پرمختګ او په هېواد کې د امنيت را وستلو لپاره د افغانستان تر ټولو زياته اړتيا ده.

افغانستان په وچه پورې د محدوديت تر څنګ د قوي هېوادونو په منځ کې پروت دی او له دوی سره ښو اړيکو ته اړتيا لري. زما په اند، دغو اړتياوو ته په پام سره افغانستان ته يو متوازن بهرنی سياست په کار دی چې دا کار د ملي وحدت حکومت وکړ او يو قوي او متوازن بهرنی سياست يې رامنځته کړ. افغانستان په تېرو ۱۴ کلونو کې ونه توانېد، چې د بهرني سياست اساسي خطوط اماده او پارلمان ته د تصويب په موخه واستوي. په افغانستان کې موږ د يوه غير تعريف شوي او مجهول بهرني سياست سره مخ وو.

له ۲۰۰۱م کال را وروسته بيا د حامد کرزي د ولسمشرۍ د دويمې دورې تر پايه، د افغانستان پر بهرني سياست ډېرى مهال له دې امله نيوکې موجودې وې چې ګواکې په غبرګوني ډول مخته وړل کېږي. له دې ورهاخوا په دغو ۱۳ کلونو کې له ګاونډيانو سره د اړيکو خرابوالی، د ګاونډيو او نورو هېوادونو پر وړاندې د متوازن بهرني سياست نه لرل هغه څه وو چې په دې موده کې يې د افغانستان پر بهرني سياست نيوکې زياتې کړې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر بهرنی سیاست

د بهرني سياست په برخه کې د ولسمشر هلې ځلې د ستايلو وړ دي. په تېرو ديارلسو کلونو کې د افغانستان بهرني سياست کوم مشخص تعريف نه درلوده، هر هېواد به نن دوست وه سبا دښمن، متحده ايالات به کله د افغانستان نه بيليدونکی دوست وه او کله به تر ټولو لوی دښمن، پاکستان به کله ورور وو کله د لستوڼې مار، کله به چې متحده ايالاتو لږ فشار راوړ نو شپه به مو مسکو کې وه او ورځ به مو تهران کې او ښاغلي کرزي به د پيسو له کڅوړو سره بيرته کابل ته راته. د سعودي او چين سره چې د افغانستان په سياسي او اقتصادي لوبو کې خورا مهم لوبغاړي بلل کيدل هيڅ پيژندګلوي نه وه، چين ته به سفرونه يا نمايشي ول او يا د سياحت او تفريح لپاره. مګر د ملي يووالي حکومت د جوړيدو راپديخوا ښاغلي ولسمشر غني په څو هغو هېوادونو کې چې د افغانستان د مشکلاتو بيړي پکښې خښه وه، تمرکز وکړ او خپلي اصلي او اساسي غوښتني يې چې وې په عملي بڼه ورسره مطرح کړي.

افغانستان په تېرو ۵ کلونو کې له نړيوالې ټولنې سره پراخه اړيکې ټينګې کړې، په ډېری هېوادونو کې د افغانستان سفارتونه پرانيستل شول او افغانستان کې هم د لسګونه هيوادونو سفارتخونې شته او افغانستان په رسميت پيژني. د هند، پاکستان، انګلستان، امريکا او يو شمېر نورو سترو هيوادونو سره ستراتيژيک تړونونه او همدا ډول يې لسګونه اقتصادي هوکړه ليکونه هم لاسليک کړل.

په اسيا کې د سارک سازمان، سيکا د همکاريو سازمان، د شانګهای د سيمه ييزو همکاريو سازمان، د اسلامي هيوادونو د کنفرانس سازمان، د ايکو د اقتصادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

همکاریو سازمان د غړو هیوادونو له ډلې دی، د نړیوالې سوداګرۍ سازمان غړیتوب لري، د پاکستان سره د اپټا اقتصادي تړون لري چې له مخې یې له دغه هیواد سره ټرانزیټي ستونزې حل کیږي.

ولسمشر غني په دې وتوانېده چې د اسلام اباد سره د اپټا اقتصادي تړون عملي کړ ، ددغه تړون له مخې افغان سوداګر وکولی شول چې د پاکستان د واګه او ګوادر بندرونو له لارې هند ته د افغانستان محصولات صادر کړي.

د ملي وحدت حکومت بله پام وړ لاسته راوړنه دا وه چې ویې کولی شول د اسیا پراختیایي بانک، د لویو بندونو نړیوال کمېسیون، د اوبو نړیوالې ټولنې، د نړۍ ښاري حکومتولۍ، د ملګرو ملتونو د بشري حقونو شورا، د سوداګري نړیوال سازمان ،د برېښنایي حکومتولۍ سازمان او د کرکېټ نړیوالې شورا غړیتوب ترلاسه کړي.

په ۲۰۱۴م کال کې د ملي یووالي حکومت له راتګ سره، اشرف غني د ولسمشر په توګه د لوړې د مراسمو پر مهال وویل: چې د افغانستان ستونزه بهرني ابعاد لري او له همدې امله بهرنی سیاست د هېواد لپاره حیاتي ارزښت لري. ولسمشر غني د افغانستان د بهرني سیاست اړوند پنځه کړۍ معرفي کړې.

په دغو کړیو کې هېوادونه او نړیوال سازمانونه په لاندې پنځو برخو وېشل شوي وو.

لومړۍ کړۍ: ګاونډي هېوادونه

دویمه کړۍ: د اسلامي نړۍ هېوادونه

درېیمه کړۍ: امریکا، اروپا، جاپان او کاناډا

څلورمه کړۍ: اسیایي هېوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه کړۍ: نړیوال سازمانونه

په ټولیز ډول په دې دوره کې د بهرني سیاست تر ټولو ډېره پاملرنه، د سولې قضیې، اقتصادي پیوستون او د نړیوالو مرستو راجلبولو ته وه. د سولې په برخه کې ګاونډیو هېوادونو او اسلامي نړۍ ته زیاته پاملرنه وشوه، ځکه دا هیوادونه په تېرو څلورو لسیزو کې د افغانستان په قضیه کې ښکېل ول. خو دا چې افغانستان د امریکا، اروپا، کاناډا، جاپان او ځینو نړیوالو سازمانونو پر مرستو او ملاتړ متکي و او دي، نو ځکه دوی ته هم د ولسمشر په تګلاره کې ځانګړې پاملرنه وشوه. په دې دوره کې د یوه اغېزناک او ګټور بهرني سیاست لپاره د ملي یووالي حکومت له هڅو سره سره، بیا د حکومت د بهرني سیاست تګلارې د ځینو لاسته‌راوړنو ترڅنګ ستونزې او نیمګړتیاوې هم لرلې.[11]

د بهرني سیاست لاسته راوړنې

د ولسمشر غني په دوره کې د ملي یووالي حکومت د بهرني سیاست تګلاره لاندې لاسته راوړنې لري.

د نړیوالو مرستو جلبول: ولسمشر غني د ملي یووالي حکومت په لومړیو کې د بهرني سیاست د تګلارې پر مټ، له افغانستانه د بهرنیو ځواکونو د ډېرې برخې له وتلو وروسته وتوانېد چې د افغان ځواکونو او بیارغونې په موخه، په ۱۳۹۵ هـ ش کال کې په وارسا او بروکسل کنفرانسونو کې د اروپایي هېوادونو او امریکا مرستې راجلب کړي.

---

[11]: د ولسمشر د ټاکنو تګلاره او بهرني سیاست، د BBC راپور، ۱۱/۸/۲۰۱۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وارسا په غونډه کې د ناټو مشرانو پريکړه وکړه چې د ۲۰۱۷ کال تر پايه به، خپل سرتيري په افغانستان کې ساتي او تر ۲۰۲۰ کال پورې به له افغان حکومت سره د افغان ځواکونو څخه د ملاتړ په موخه ۴,۵ مليارد ډالره مرسته کوي. په بل اړخ کې، د بروکسل په غونډه کې د بيارغونې لپاره له افغان حکومت سره د ۱۵,۲ مليارد ډالرو مرسته وشوه.

سولې ته د رسېدو په موخه د بهرني سياست له لارې هڅې: د ملي يووالي حکومت پر مهال ولسمشر غني د بهرني سياست لارې هڅه وکړه چې طالبان په يو ډول د سولې خبرو ته حاضر کړي. د ملي يووالي حکومت وتوانيد چې د اسلامي نړۍ د ديني عالمانو غونډه په سعودي عربستان کې جوړه کړي او د مکې معظمې د امام له خولې په افغانستان کې د طالبانو روانه جګړه ناروا وبولي. د دې ترڅنګ، پر پاکستان د امريکا فشارونه هم هغه څه وو چې افغانستان يې له تېرې يوې‌نيمې لسيزې راهيسې په لټه کې و.

د بيت المقدس په قضيه کې د امريکا خلاف رايه کارول: افغانستان د ملګرو ملتونو سازمان په هغه بېړنۍ ناسته کې چې د امريکا له لوري د اسراييلو د پلازمينې په توګه د بيت المقدس د رسميت پېژندلو په اړه جوړه شوې وه، د امريکا د دريځ خلاف رايه ورکړه او په دې توګه د ملي يووالي حکومت پر مهال ولسمشر غني د يوه اسلامي هېواد د ولسمشر په توګه خپل مسووليت ادا کړ او په بيت المقدس کې يې د امريکا د سفارت له پرانيستلو سره مخالفت وکړ.[12]

---

[12]: په تېرو څلورو کلنو کې د ملي وحدت حکومت بهرني اړيکې او سياست، https:/ocs.gov.af ۱۳۹۸ه ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګاونډیو او نورو هیوادونو سره د اړیکو د پراخولو لپـاره د ولسمشر غني ځینې مهم سفرونه

د پاکستان سفر: ښاغلي ولسمشر غني په لوړه کچه د مدیریت پر اصولو پوه او مجرب مدیر دی، مخکې له دې چې د پاکستان سره خبرې اترې پیل کړي، لومړی یې د پاکستان دوه قوي مربیان چې سعودي او چین وو په خبرو کې را ښکیل کړل او بیا یې له پاکستان سره خبرې په عملي توګه پیل کړې، د خبرو د پیل نه تر وروسته د پاکستان او افغانستان ترمنځ تر لسو وارو زیاته راشه درشه وشوه او پاکستان یې د مذاکرې مېز ته را کش کړ چې پایله یې د وروستۍ تفاهم نامې مطرح کول وو، کرزی او دده پلویانو د دغې تفاهم نامې لاسلیکول د افغانستان لپاره یوه ننګینه مسئله و بلله، حال دا چې کرزی په دیارلسو کلونو کی د پاکستان سره د داسې یو میکانیزم د جوړلو توانایې پیدا نکړه چې له عمله یې پاکستان د ترهګرۍ پر وړاندې مبارزې ته حاضر شي.

ملي وحدت حکومت او د کابل اسلام اباد اړیکي: په پاکستان کې د لومړي وزیر په توګه د عمران خان له راتګ او نوي حکومت رامنځته کېدو وروسته، د دغه هېواد د بهرنیو چارو وزیر شاه محمود قریشي افغانستان ته راغی او دا د عمران په مشرۍ د نوي جوړ شوي حکومت لومړنی جګپوړی پاکستانی چارواکی وه، چې کابل ته یې سفر وکړ.

قریشي کابل ته د سفر پر مهال د افغان ولسمشر او اجراییه رییس په ګډون له جګپوړو افغان چارواکو سره وکتل او په سیمه کې د امنیت او ثبات، د افغانستان او پاکستان د عمل پلان او د دواړو هېوادو ترمنځ د بې‌باوریو له منځه وړلو یې خبرې اترې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ايران سفر: افغانستان او ايران دوه لرغوني هيوادونه او نيږدې ګاونډيان دي. خو د دواړو هيوادونو په اړيکو کې د تېرو څو پېړيو پر مهال ډيرې لوړې او ژورې هم راغلې دي.

ايران د افغانستان يو مهم ګاونډی دی او په تېرو څو کلونو کې يې په افغانستان کې رول او نفوذ په بې سارې توګه ډير شوی دی.

ولسمشر غني د لوړپوړي پلاوي په مشري د ۱۳۹۴ه ش کال د وری د مياشتي په ۳۰مه نېټه ايران ته سفر وکړ او ددې هېواد له لوړپوړو چارواکو سره يې وکتل او د دواړو هېوادونو د اړيکو پر لا پراخولو او ښه کولو وغږېدل.

ددې سفر په دوران کې د افغانستان او ايران د بهرنيو چارو او لوړو زده کړو ترمنځ د ګډې همکارۍ په برخو کې، دوه تفاهم ليکونه لاسليک شول چې تهران او کابل به په يادوشوو برخو کې خپلې همکارۍ لا زياته وي.

حسن روحاني پدي ليدنه کې وويل چې تهران غواړي له افغانستان سره د اقتصاد،کانونو،صنعت او سوداګرۍ په برخو کې خپلې همکارۍ زياتې کړي او په ځانګړي ډول د چابهار بندر ترانزيټي لاره د ايران له زاهدان سره ونښلوي.

ولسمشر په دې لېدنه کې له ايراني چارواکو وغوښتل چې په ايران کې دي ټولو افغان کډوال ثبت او راجستر شي.

افغانستان او هند: ولسمشر له هند سره ډېر ښه روابط جوړ کړل او نوموړي هېوادونو ته بېلابېل وختونه سفرونه لرل، ډېر مهم سفر يې د 2015 ميلادي کال د اګست په مياشت کې وه چې هلته ولسمشر غني په سيمه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امريکايې ولسمشر ډونالډ ټرمپ د اعلان شوې ستراتيژي په هکله هم وغږيده. نوي ډيلي د افغانستان د امن او پراختيا لپاره د مرستې ژمنه وکړه.

پاکستان سره د سياسي او اقتصادي اړيکو له ترينگلتيا سره سم، ولسمشر له هند سره خپلو اړيکو ته پراختيا ورکړه او اټکل کيږي چې دا مهال هند د افغانستان تر ټولو ستر تجارتي شريک گرځيدلی.

له ډېر پخوا راهيسې د افغانستان او هند تر منځ سياسي،کلتوري او اقتصادي اړيکې وې،کله چې د هند خاوره د اوسني پاکستان په گډون د انگريزانو تر لاس او استعمار لاندې وه،هغه هېواد او خلک چې افغانستان ورسره په هماغه وخت کې د نورو په پرتله زياتې اړيکې لرلې.هغه د برتانوي هند دولت او د هند وگړي وو.کله چې هند په ۱۹۴۷م کال کې خپلواکې واخيسته افغانستان د هغو لومړنيو له ډلې و چې د هند خپلواک دولت يې په رسميت وپيژانده.

د ملي وحدت حکومت په منځته راتگ سره د افغانستان او هند ترمنځ اړيکو يو نوی رنگ خپل کړ.د پخوا په پرتله د دواړو دولتونو ترمنځ اړيکې لاسره نيږدې او پراخې شوې. مودي له ولسمشر سره په ليدنه کې د افغانستان بيارغونې ته د هند تياري وښوده او په پنځو کلنو کې يې دوو ميلیارده دالرو څخه زياته مرسته وکړه چې ددې مرستي زياته اندازه د ترانسپورټ، بريښنا، تحصيلي بورسونو، ترانزيټ، د پارلمان ودانې جوړول او داسي نورو برخو کې وه. [13]

روسيه او افغانستان: مسکو په تاريخي لحاظ سره هر وخت د افغانستان په اقتصادي او سياسي چارو کې دخيل و، د روسيې علاقه دې سيمې ته ۱۹

---

[13] :tolonews، هند ته د ولسمشر سفر او لاسته راوړنې، ۱۲/۳/۲۰۱۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیړۍ ته راګرځي، هغه وخت چې روسي امپراطورۍ د لويې بريتانيا يا برتانيا کبير سره په مرکزي اسيا کې مخامخ وه ددې ليکنې مقصد تاريخي پيښې نه دي. په دې حال کې زه دې حقيقتونو ته اشاره کوم چې د روسيې خارجي سياست ژورتوب په دې برخه کې وپوهېدل شي. افغانستان د لومړي سر څخه د روسيې لپاره يو ګواښ او په عيني حال کې د نفوذ لپاره يو فرصت پاته شوی دی. دا عامل بايد د دواړو اړخونو د اوسنيو اړيکو پوهيدو لپاره هم بايد په نظر کې ونيول شي.

د شوروي وحشيانه جنګ په افغانستان کې په ۱۹۷۹ کال کې د روسې سياسي نظامي نخبګانو په تاريخي حافظه کې پاتې شوي او افغانستان د ماتې، درد، تلفاتو او نورو کلمو سره ورته مترادف دی. په حاضر حال کې په روسيه کې ډېر نخبګان او سياستمداران دې نتيجې ته رسيدلي دي چې افغانستان ته د ځواکونو ننوتل يوه خطا وه.

د روسيې نخبګان په افغانستان کې مدرن دولت ذهنيت نه ويني. يعنې د مسکو په نظر، په کابل کې رسمي مقامات مستقر نه وو او په پوره توګه خپل مالي ملاتړ يعنې امريکا پورې تړلي دي. د غرب او روسيې په اړيکو کې د نابودۍ بحران د افغانستان او روسيې اړيکو د نابودۍ لامل شوی دی.

کابل د واشنګتن په غوښتنه د روسيې ټولې طرحې مسدود کړي او ورڅخه ليرې پاتې کيږي. مسکو په عصبانيت سره دا کار په وړاندي غبرګون ښودلی او ټينګار کوي چې د افغانستان امنيت د روسيه د ملي ګټو لپاره ښه او بنا پردی، روسيه ددې نښتې څخه به ليرې پاتې نه شي.

په ۹۰ لسيزيه کې داخلي جنګونو کې روسيه په پوره توګه د افغانستان شمال خلکو نمايندګانو څخه جوړ ايتلاف څخه ملاتړ کول. روسيه په دې کار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يواځې نه و؛ ايران، هند او مرکزی اسيا هېوادونه هم په فعال توګه د افغان ملي اقليتونو سره مرسته کوله. د طالبانو د ظهور راهيسي وضعيت کوم بدلون نه دی کړی. مسکو په ۲۰۰۳ کال کې دا غورځنګ تروريستي سازمان لېست ته داخل کړی دی. ولاديمير پوتين، د روسيې ولسمشر د ۲۰۰۰ کال په لومړيو کې د برهان الدين رباني سره په ليدنه کې وويل چې طالبان د هېواد سياسی ځواکونو کې کوم ځای نه لري. د ۲۰۰۱ کال سپتمبر ۱۱ نيټې تروريستي بريدونه د روسيې په اپوزيسيون کې خاص بدلونونه رامنځته کړه. مسکو د امريکا او ناټو تروريستي ضد عملياتو د ازادي پايدار په نامه څخه ملاتړ کاوه چې مقصد يې د القاعده شبه نظاميانو او تر يو حده پورې طالبانو له منځه وړنه وه. ولاديمير پوتين لومړنی کس و چې په دې برخه کې مرستې او همکاری وړانديز جورج بوش د امريکا هغه وخت ولسمشر ته ورکړ. سربېره پردې د روسيې خاص سرويسونه ،خاص اطلاعات د افغانستان واقعيتونو په اړه ارايه کړ. دا په افغانستان کې د روسيې کلي سياست دی.

د ولسمشر غني لخوا په بهرني سياست کې روسيې او د هغه رول ته ډيره توجه ونشوه چې له همدې امله روسيې هم د دولت مخالفې ډلې او اپوزيسون ملاتړ وکړ.

د چين سفر: **ښاغلي ولسمشر يو خپل مهم کاري سفر چين ته په ۲۰۱۵ ميلادي کال کې ترسره کړ ، د سياسي او اقتصادي همکاريو تر څنګ يې د سولې د خبرو اترو لپاره چين نه د غوښتې همکاری غوښتنه وکړه او په مقابل کې چين هم په اقتصادي برخه کې دوه مهمې وعدې ورسره وکړې، يو دا چې د کنړ پر سيند به د بريښنا يو لوی بند د ۱۴۰۰ ميګاواټو په ظرفيت جوړوي او دويم دا چې د تنګي ابريښم لاره به د افغانستان پر مخ پرانيزي، ترڅو افغانستان په**

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسانۍ منځنۍ اسیا ته لار پیدا کړي، چې دې دوو تعهدونو د پاکستان په ملا کې ټکونه را وایستل او د سولې د خبرو اترو لپاره یې پر پاکستان د فشار اچولو هوډ هم له ډاکټر غني سره وکړ.

افغانستان او چین ستراتیژیکه ملګرتیا او پر سیمه یې اغېزې:چین د سیمې هغه هېواد دی، چې په نورو هېوادونو کې استعماري موخې نه لري او له همدې کبله په ټولیز ډول د سیمې له هېوادونو سره دوستانه اړیکې هم لري. له تېرو څو کلونو راهیسې په ځانګړې توګه له ۲۰۱۴ راوروسته، چې له افغانستانه د بهرنیو ځواکونو ډېره برخه ووته، چین د افغانستان په لور پاملرنه زیاته کړه؛ دغه راز په افغانستان کې د ملي یووالي حکومت له جوړېدو راوروسته افغانستان هم چین ته په خپل بهرني سیاست کې ځانګړی ځای ورکړ.

د ملي وحدت حکومت په دوره کې د دواړو هېوادونو د جګپوړو چارواکو سفرونه او لیدنې کتنې زیاتې شوې ، چې په همدې لړۍ کې د افغانستان د ملي امنیت شورا پخوانی سلاکار محمد حنیف اتمر هم د چین د مرستیال ولسمشر په رسمي بلنه بیجینګ ته سفر وکړ او هلته یې د چین له جګپوړو سیاسي او نظامي چارواکو سره وکتل.

چین ته د حنیف اتمر سفر د نورو مسایلو ترڅنګ، د افغانستان او پاکستان ترمنځ د شته بې‌باوریو له منځه وړلو او د افغانستان په سوله او ثبات کې د پاکستان د صادقانه همکارۍ لپاره مهم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي اسيا هيوادونو ته سفرونه

د مرکزي سيا هېوادونه د افغانستان لپاره ځانګړی اهميت لري، ځکه موږ له دې هېوادونو سره ګډې پولې لرو او کولی شو د دوی له لارې خپل ترانزيټ له چين سره ونښلوو چې بدبختانه په تېر کې په دې برخه کې د پام وړ کار نه دی شوی. خو د ملي وحدت حکومت له راتلو سره جمهور رييس غني وکولی شول له دې هېوادونو سره اړيکې پراخې کړي.

تاجکستان: د افغانستان د اسلامي جمهوريت جمهور رييس محمداشرف غني د ۱۳۹٦ ه ش کال د غبرګولي پر ۱۹ مه د تاجکستان جمهور رييس امام علي رحمان سره وکتل.

په پيل کې د تاجکستان جمهور رييس د تروريزم پر ضد په ګډه سيمه ييزه همکارۍ ټينګار وکړ، د دواړو هېوادونو مشرانو د دوه اړخيزو او سيمې د اړيکو د پياوړتيا او پراختيا په ځانګړي ډول د اقتصادي، سوداګريزو، امنيتي، تروريزم سره د مبارزې او د سرحدونو د کنټرول د همکاريو په اړه بحث او خبرې وکړې.

د تاجکستان جمهور رييس وويل، موږ تيار يوو چې په ترانزيټي برخو کې په ځانګړي ډول د قرغزستان تاجکستان تر شېرخان بندر پورې د اورګاډي کرښې او همدارنګه د چين او ايران د اورګاډي کرښې همکاري وکړو.

د تاجکستان جمهور رييس د افغانستان دولت په رهبري د کابل پروسې کنفرانس جوړولو ملاتړ وکړ او هغه يې د سيمه ييزې همکارۍ د پيلولو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې لپاره پیل وباله او ټینګار یې وکړ چې باثباته افغانستان د سیمې د ټولو هېوادونو په ګټه دی.

جمهور رییس غني د سیمې اقتصادي او ترانزیټي همکاریو کې د تاجکستان رول مهم وباله ویې ویل، افغانستان د لویو پروژو په ځانګړي ډول د کاسا ۱۰۰۰ پروژې تطبیق لپاره لازم تیاری لري.

هغه وویل، د کاسا ۱۰۰۰ او ټولو پروژو په عملي کولو سره د افغانستان او د دې پروژو د مسیر هېوادونو تر منځ زیاته همپالنه رامنځته کېږي او موږ د زیاتو پروژو د اجرا کېدو لېوال یوو هغه همدارنګه زیاته کړه، موږ له تاجکستان څخه افغانستان ته د زیاتې برېښنا د واردولو غوښتونکي یوو.

د تاجکستان جمهور رییس وویل، هېواد یې افغانستان سره په ټولو برخو په ځانګړي ډول د انرژۍ په برخه کې همکاري کوي او تاجکستان د سمنټو د تولید لپاره مناسب ظرفیت لري او په دې برخه کې تیار دی چې افغانستان سره همکاري وکړي.

د تاجکستان جمهور رییس څرګنده کړه، دا هېواد لېواله دی چې د افغانستان او تاجکستان د دوستۍ پنځه ویشتم کال په کابل کې ونمانځي د افغانستان او تاجکستان جمهور رییسان د دواړو هېوادونو تر منځ د اقتصادي او سوداګریزو مناسباتو په پیاوړتیا ټینګار وکړ.

ترکمنستان:

ولسمشر اشرف غني د خپل حکومت دوران کې د منځنۍ اسیا بالخصوص ترکمنستان سره اړیکې ښې کړې او څو ځله یې نوموړی هېواد ته سفرونه کړي یو سفر چې په ۲۰۱۷ میلادي کال کې تر سره شو، د دواړو هېوادونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشرانو ترمنځ د ستراتیژیک مشارکت تړون لاسلیک شو ددې ترڅنګ د افغانستان او ترکمنستان د ولسمشرانو لخوا د ګډو همکاریو ګڼ سندونه هم لاسلیک شول، چې مهم یې د اورګاډي د کرښې په برخه کې د همکاریو سند و.

دغه راز یې د نفتو، ګازو، فرهنګي او ګمرکي همکاریو په برخه کې یو لړ هوکړه لیکونه لاسلیک کړل.

د افغانستان او ترکمنستان ترمنځ په ستراتیژیک تړون کې د دواړو هېوادونو ترمنځ په سیاسي، اقتصادي او امنیتي برخو کې د اړیکو پر پراختیا او غزولو ټینګار وشو.

ولسمشر له نوموړي هېواد سره په اقتصادي او سیاسي ډګر کې دواړه لوري، د ګمرکونو له لارې د صادراتو ،وارداتو او دیپلوماسی په برخه کې د اسانتیاوو رامنځته کېدو او د افغانستان او ترکمنستان ترمنځ د هوا له لارې د خدماتو هوکړه لیکونه هم لاسلیک کړل، چې په دې کې د دواړو ګاونډیو هېوادونو ترمنځ الوتنې هم راتلې.

ولسمشر غني وویل: چې ترکمنستان چمتو دی چې افغانستان ته د صادراتو کچه تر پنځه برابره زیاتوالي تر څنګ د دواړو هېوادونو ترمنځ د سترو اقتصادي پروژو لکه د افغانستان د اورګاډي پټلی،هېواد ته د برېښنا د لېږد زیاتوالی او د اقینې بندر ته د غازو د لېږد پر نل لیکو پانګونه وکړي.

ازبکستان:

له ازبکستان سره د اړیکو د ښه والي په موخه د ۱۳۹٦ ه ش کال د لیندۍ په ۱۳مه جمهور رییس ازبکستان ته سفر وکړ او له دې هېواد سره یې د اړیکو د نوي باب پرانستو په درشل کې تر ۲۰ زیات تړونونه او هوکړه لیکونه لاسلیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل او د دې ترڅنګ له کابل څخه مخامخ ازبکستان ته الوتنې هم پیل شوې.

د افغانستان او ازبکستان تر منځ د دوه اړخیزو امنیتي او سیاسي همکاریو پر پراختیا لومړني مذاکرات په ۲۰۱۷ میلادي کال کې وشول او دواړو هېوادونو د امنیتي او اقتصادي همکاریو د پراختیا په موخه کمېسیونونه جوړ کړل.

د افغانستان د ملي امنیت شورا پخوانی سلاکار حنیف اتمر او په اقتصادي چارو کې د ولسمشر سلاکار ډاکټر همایون قیومي او ورسره پلاوي د ازبکستان په پلازمېنه تاشکند کې د دغه هېواد د بهرنیو چارو له وزیر عبدالعزیز کاملوف سره په لیدنه کې د امنیتي او اقتصادي همکاریو پر ښه والي او پراختیا خبرې وکړې.

په دې لېدنه کې د ازبکستان د بهرنیو چارو وزیر د دوه اړخیزو اړیکو د پراختیا او دوام په موخه امنیتي او اقتصادي همکارۍ مهمې و بللې.

نوموړي وویل: د ازبکستان دولت چمتو دی چې د پخوانیو اقتصادي همکاریو په دوام د نویو همکاریو باب هم پرانیزي.

چې د افغانستان ثبات د سیمې د ثبات او اقتصادي پرمختګ له پاره مهم دی او په وینا یې د امنیتي همکاریو دوام او پرمختګ د تروریستي ډلو د ځپلو او محوه کولو په لاره کې اساسي رول لري.

چې په دې دوه اړخیزو مذاکراتو کې د همکاریو د سند په رامنځته کېدو هوکړه وشوه او دغه سند د دواړو هېوادونو د ولسمشرانو د لیدنې پرمهال لاسلیک شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ترڅنګ په سيمه کې له ترهګرۍ سره د مبارزې په موخه د مشترکې ستراتيژۍ په رامنځته کېدو هم هوکړه شوې وه.

قزاقستان:

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د جمهور رييس محمد اشرف غني او د قزاقستان د جمهور رييس نور سلطان نظربايوف په حضور کې د دواړو هېوادونو د اړوندو لوړ پوړو چارواکو له خوا طبيعي پېښو ته د رسېدو او فرهنګي همکاريو په برخه کې دوه سندونه لاسليک شول.

هغه غونډه کې چې په ۱۳۹۴ ه ش کال د لړم د مياشتې په ۳۰ مه نېټه په دې اړه د قزاقستان په پلازمېنه استانه کې جوړه شوې وه جمهور رييس غني په خپله وينا کې وويل چې : نن افغانستان له قزاقستان او د مرکزي اسيا له هېوادونو سره د همکاريو ژمنه نوې کوي، ده زياته کړه : پخواني شوروي اتحاد زموږ د ملتونو په منځ کې واټن پيدا کړی و، خو د دغو دوو ملتونو اړيکې چې تل پاتې فرهنګي همکاري سره لري ورځ تر بلې زياتېږي او رينښتينی ثبوت يې د دواړو هېوادونو ترمنځ د فرهنګي همکاريو د سند لاسليک کول دي .

جمهور رييس غني د قزاقستان د خپلواکۍ ، سوکالۍ او پرمختګ په برخه کې د جمهور رييس نور سلطان نظربايوف هلې ځلې وستايلې، زياته يې کړه چې : د قزاقستان هڅې او برياليۍ تجربې موږ ته دا روحيه راکوي چې د خپل هېواد د ثبات او پرمختګ له پاره لوی او اساسي ګامونه واخلو.

محمد اشرف غني د افغانستان او قزاقستان همکارۍ ځو اړخيزه وبللې او څرګنده يې کړه چې په اقتصادي برخه کې به د باوري ترانزيټ او سوداګرۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيستم د رامنځته کولو تر څنګ، په افغانستان کې د قزاقستان او د مرکزي اسيا د نورو هېوادونو پانګونه وهڅوي.

ده زياته کړه چې د اغېزمن سيستم د منځته راتلو تر څنګ د سوداګرۍ او ترانزيټ په برخه کې په افغانستان کې د قزاقستان د پانګونې غوښتونکی يم، او موږ په دې برخه کې ټولې اسانتياوې برابروو .

جمهور رييس طبيعي پېښو ته د رسيدنې په برخه کې د دواړو هېوادونو ترمنځ د همکارۍ دغه تازه سند د طبيعي پېښو او افتونو د زيانونو د کچې په کمولو کې ګټور وباله او زياته يې کړه چې دا به زموږ د همکاريو د عطف ټکی وي.

نوموړي د دې تر څنګ چې د دواړو هېوادو تر مينځ يې همکارۍ د عطف ټکی وباله ، د طبيعي پېښو په اړه د مبارزې په تړاو يې د لاسليک شوو سندونوپه برخه کې وويل چې : دې سند طبيعي پېښو او افتونو ته لاس رسی لا موثر کړ . جمهور رييس غني ياده کړه چې پراقتصادي همکاريو سربېره په افغانستان کې د قزاقستان بشري پانګونې مرسته کړې ده ، او همدا اوس په دغه هېواد کې يو شمېر افغان محصلان په لوړو زده کړو لګيا دي، او دا موضوع د دواړو هېوادو تر منځ د لا ډېرو کلکو اړيکو د ټينګښت له پاره مهمه ده .

جمهور رييس له ترهګرۍ او د نشه يي توکو پر ضد د مبارزې په برخه کې په ګډې او دوامداره مبارزې ټينګار وکړ او زياته يې کړه چې زموږ عمده موخه د هر اړخيزو همکاريو په خاطر، د دواړو هېوادونو ترمنځ د مناسبې سياسي فضا رامنځته کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمداشرف غني وويل: تروریزم ښه او بد نه لرياو دغه شومه پدیده دین، مذهب او سرحد نه پېژني. ده ټينگار وکړ چې په دې برخه کې گډې مبارزې، اساسي تمرکز او پیاوړې ارادې ته اړتیا ده.

جمهور رييس وويل چې: د افغانستان او قزاقستان خلک د سولې، ثبات، هر اړخيزې همکارۍ او پرمختگ غوښتونکي دي .

د هېواد جمهور رييس په پای کې د قزاقستان جمهور رييس نور سلطان نظربايوف ته په يو مناسب وخت کې افغانستان ته د ورتگ رسمي بلنه هم ورکړې وه .

د قرغېزستان سفر:

د افغانستان د اسلامي جمهوريت جمهور رييس محمد اشرف غني او د قرغېزستان جمهور رييس سورونبای جين بيکوف د ۱۳۹۷ ه ش کال د غبرگولي په ۲۴مه نېټه پلازمينه بيشکک کې د دواړو هېوادونو د اړيکو د لا پراختيا، افغان سولې، ترهگرۍ ضد مبارزې او اقتصادي همکاريو په اړه بحث او خبرې وکړې.

د قرغېزستان جمهور رييس بيکوف ولسمشر غني ته د ښه راغلاست ترڅنگ د افغانانو په رهبرۍ او مالکيت د تلپاتې سولې د تامين ملاتړ وکړ او ويې ويل چې هېواد يې د تروريزم پر وړاندې د افغانانو د مبارزې قدرداني کوي.

هغه څرگنده کړه :قرغيزستان غواړي د افغان دولت له لارې په افغانستان کې له مېشت قرغېزيانو سره دوامدارې او حمايوي اړيکې ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر غني او ښاغلي بیکوف په مختلفو برخو کې یو لړ تړونونه لکه تحصیلي، اقتصادي، ترانزیټي او نظامي همکاریو امضا کړل او دا یې د افغانستان او قرغېزستان لپاره د یو نوي باب پرانیستل یاد کړل.

ولسمشر غني د قرغېزستان د جمهور رییس او خلکو د ښې میلمه پالنې او له افغانستان سره د همکاریو قدردانۍ څخه مننه وکړه.

سعودي ته سفر:

ښاغلی ولسمشر غني دوه ځلي سعودي عربستان ته ولاړ چې دواړه ځله یې عمره تر سره کړه او په بیت الله شریف کې یې دعا وکړه چې لوی الله دې د افغانستان ځوریدلی ولس او خاوره د کورنیو او بهرنیو منافقینو له منګولو خلاصه کړي، او وروسته یې د سعودي د مقاماتو سره په لیدو کاتو پیل وکړ او ترې ویې غوښتل تر څو د مربي په صفت د پاکستان لاس له افغانستانه لنډ کړي. همدارنګه یې د سعودي د بهرنیو چارو له چارواکو نه غوښتنه وکړه تر څو سعودي کې مېشتو افغانانو ته، په قانوني ډول او د افغانستان په پاسپورټ د کار کولو اجازه ورکړي چې ښاغلي کرزي په خپل دیارلس کلن حکومت کې داسې یو کار نه وو کړی. همدارنګه ولسمشر د عربستان او هوسیانو د لانجې په تړاو د سعودي عربستان ننګه وکړه، همداسې یو دریځ د افغانستان د خلکو د دیني ارزښتونو له مخې د عربستان، امریکا، پاکستان، ترکیې او یو شمېر نورو عربي هېوادونو په همغږۍ سره کولی شي افغانستان د مثبت ناپېیلتوب په دریځ کې د منځني ختیځ له ضلعې سره ونښلوي. د همداسې یو سیاست غوره کول کېدای شي د سولې په بهیر کې د عربستان او یو شمېر راډیکالو کړیو، په ځانګړې توګه راډیکالو ملایانو فعاله ونډه پیاوړې کړي او افغانستان کولی شي، له کفر سره د جګړې له لومړۍ کرښې څخه واېستل شي. دغه ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سياست، افغانستان له يو ناپېيلي هېواد له سياست څخه، د يو تيري کوونکي هېواد سياست ته وردننه کړ.

د عربي متحده اماراتو سفر: افغان ولسمشر محمد اشرف غني د ۱۳۹۷ ه ش کال د کب د مياشتې په ۲٦مه نېټه په يو رسمي سفر عربي متحده اماراتو ته ولاړ.

افغان ولسمشر د افغانستان او عربي متحده اماراتو ترمنځ د لومړي ځل لپاره د ګډو همکاريو کمېسيون رامنځته کړ، ددغه کمېسيون په لومړۍ غونډه کې د دواړو هېوادونو له لوري درې مهم تفاهم ليکونه لاسليک شول.

ولسمشر سره د اماراتو دولت له افغانستان سره د اقتصادي او سياسي اړيکو د پياوړي کيدو لپاره دونيم سوه ميليون ډالرو مرسته اعلان کړه.

همدارنګه د افغانستان او متحده عربي اماراتو ترمنځ فرهنګي، پوهنې، ورزش،کانونو، انرژۍ او کرنې په برخه کې هوکړه ليکونه لاسليک شول، متحده عربي امارات د هغو هېوادونو څخه دي چې په تېر کې يې هم افغانستان سره په بېلابېلو برخو کې د همکاريو اغېزناک تړونونه لاسليک کړي وو.

عربي متحده اماراتو د افغان سولې له بهيره خپل ملاتړ څرګند کړ، عربي متحده امارات له پنځو کالو راهيسې له افغانستان سره د امنيت د ټينګښت، اقتصاد او بيارغونې په برخه کې د پام وړ مرسته وکړه .

د افغانستان او ترکيې اړيکې:

د ترکيې او افغانستان د اړيکو په اړه همدومره بس ده چې وتلي ترکي سياستوال احمد داوود اوغلو دا اړيکې «بېلګه اړيکې» وبللې او له ګډې پولې پرته «ګاونډي» او يو بل ته نيږدې هېوادونه بلل کېږي، ترکيه او افغانستان د دوه اړخيزو اړيکو اوږد تاريخ لري او دا اړيکې د تاريخ په اوږدو کې دوستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوې دي. دا چې ترکیه اوسمهال نه یوازې د اسلامي هېوادونو په منځ کې، بلکې د نړۍ په کچه له ځواکمنو هېوادونو شمېرل کېږي او د افغانستان ترڅنګ د سیمې له هېوادونو سره هم ښې اړیکې لري، د دوی دغو ښو دوه اړخیزو اړیکو ته یې ځانګړی اهمیت وربښلی دی.

د دغو دوه اړخیزو اړیکو اهمیت په بېلابېلو وختونو کې د دواړو هېوادونو د چارواکو له سفرونو هم جوت دی چې وروستی(د اپرېل ۸مه ۲۰۱۸ نېټه) کابل ته، د ترکیې د لومړي وزیر بن علي یلدرم سفر و، نوموړي کابل ته د سفر پر مهال له ولسمشر غني، اجراییه رییس ډاکټر عبدالله او نورو افغان چارواکو سره وکتل او له اجراییه رییس سره یې په یوه ګډ خبري کنفرانس کې هم ګډون وکړ.

د ملي یووالي حکومت له جوړېدو راوروسته د افغانستان او ترکیې اړیکې یوه نوي پړاو ته داخلې شوې او ترکي ولسمشر رجب طیب اردوغان په خپل سفر سره دغه پړاو پرانیست.

اردوغان د ملي یووالي حکومت له جوړېدو کابو یوه میاشت وروسته ۲۰۱۴د اکتوبر په ۱۸مه نېټه کابل ته راغی. دا له نژدې پنځو لسیزو وروسته افغانستان ته د یوه ترکي ولسمشر سفر وو، او له بله پلوه اردوغان لومړنی بهرنی جګپوړی چارواکی هم شو، چې د ملي یووالي حکومت له جوړېدو وروسته یې کابل ته سفر وکړ په دغه سفر کې د افغانستان او ترکیې ترمنځ د ملګرتیا او همکارۍ ستراتېژیک تړون هم لاسلیک شو.

ترکیه هم د افغانستان جیوپولیټیک موقعیت ته په کتلو سره غوښتل چې په افغانستان کې اوږدمهال حضور ولري او له همدې کبله یې له ۲۰۱۴ کال وروسته هم په افغانستان کې د خپلو ځواکونو شمېر کم نه کړ او خپله د اردوغان په وینا، ترکیه په هغه هیواد کې چې له چین، ایران، پاکستان او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنۍ اسيا له يو شمېر هېوادوونو سره په ګاونډ کې پروت دی د اوږدمهال حضور په لټه کې ده.

له دې سره سره د دواړو هېوادونو ترمنځ په اړيکو کې د بې باوريو زمينې هم رامنځته شوي، ځکه له يوې خوا د ولسمشر لومړی مرستيال جنرال دوستم په ترکيه کې په يو ډول د تبعيد ژوند تېراوه او له بله پلوه د دوستم په ګډون له ترکيې څخه د څو تنو افغان سياسيونو له خوا د ملي يووالي حکومت پر ضد يو ايتلاف هم اعلان شو.

د ملي يووالي حکومت له جوړېدو وروسته کابل ته د اردوغان د راتګ تر شا د جنرال دوستم د واک ته رسېدو قضيه هم مطرح وه او له همدې کبله، له حکومت سره د جنرال دوستم د اړيکو خرابېدو او ترکيې ته تبعيد يې پر دغو دوه اړخيزو اړيکو هم خپل اغېز لرلی دی، افغان حکومت د دغې بې باورۍ د له منځه وړلو لپاره يو لړ ګامونه هم پورته کړل چې له دې جملې په فتح الله ګولن پورې د تړليو افغان ترک ښوونځيو د مديريت قضيه هم د يادولو وړ وه.

ولسمشر اشرف غني هم دوه ځله ترکيې ته سفر وکړ لومړی سفر يې د ۲۰۱۵ ميلادي کال د ډسمبر مياشت کې و، چې هلته يې د دواړو هېوادونو د سوداګريزې شورا په غونډه کې هم ګډون وکړ او دويم هغه يې د ۲۰۱۷ کال په ډسمبر کې د قدس په اړه د اسلامي هېوادونو د مشرانو په کنفرانس کې ګډون و.

اندونيزيا:

د ۱۳۹٦ کال د سلواغې په ۹مه نېټه له لسګونو کلونو وروسته د اندونيزيا جمهور رييس افغانستان ته سفر وکړ، د نوموړي سفر د سولې په برخه کې ښکاره پيغام درلود او د افغانانو په مشرۍ يې د سولې له بهير څخه د اندونيزيا په څېر د يوه غښتلي اسلامي هېواد ملاتړ وښود، دا سفر او ديپلوماتيکې اړيکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو هېوادونو ترمنځ له ۴۰ کلنو وروسته وشوې. دې سفر وښوده چې افغانستان په بهرني سیاست کې غښتلی مقام خپل کړی، د اندونیزیا جمهور رییس د افغانستان له سولې او ثبات کلک ملاتړ وکړ او د سولې په تړاو یې په دغه هېواد یوه ناسته ترسره کړه چې د اسلامي هېوادونو عالمانو په‌کې له افغان سولې ملاتړ وکړ او د افغانستان جګړه یې ناروا وبلله.

د جاپان سره اړیکې:

ولسمشر د ۲۰۱٦ میلادي کال جاپان ته سفر وکړ چې له ولسمشر شینزو ابي سره په لیدنه کې یې د افغانستان لپاره د جاپان له پراختیایي پروژو، روزنیزو پروګرامونو او د سولې له پروسې څخه د نوموړي هېواد ملاتړ او همکاریو پرځرنګوالي او پراختیا خبرې وکړي. ولسمشر د جاپان له خلکو مننه وکړه چې په بېلابېلو پړاوونو کې د افغانستان له خلکو سره د پراختیایي پروژو په برخه کې همکاري کړې ده.

ولسمشر غني په ځانګړي توګه د افغان پولیسو د روزنې او وړتیاوو د لوړاوي لپاره د جاپان مرستې مهمې وبللې. ښاغلي ابي وویل افغانستان او جاپان د تاریخ په اوږدو کې مثبتې او رغنده اړیکې درلودې او ددې اړیکو پر پراختیا یې ټینګار وکړ ده افغان لوري ته وویل: چې هېواد یې د سولې له بهیر څخه ملاتړ کوي او ډاډ یې څرګند کړ چې د سولې بهیر د بریالیتوب لپاره به له افغان حکومت سره همکاري او همغږي پراخه کړي، دواړو لوریو د همکاریو پر پراختیا او دوام ټینګار تر څنګ د کابل پروسې او تاشکند کنفرانس د پریکړو د عملي کیدو او د څو اړخیزو میکانیزمونو له چارو څخه پر ملاتړ هوکړه وکړه.

د جاپان ولسمشر په افغانستان کې د شویو پرمختګونو له امله خوښي څرګنده کړه او ویي ویل د جاپان حکومت د ولسمشر غني په مشرۍ له هغو پرمختګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه چې په تېرو څلورو کلنو کې شوي، خوښ دی او دغه پرمختګونه ورته مهم دي.

د جاپان ولسمشر له افغانستان سره د همکارۍ په موخه په بېلابېلو برخو لکه ،ښوونه او روزنه، اقتصاد، سیاست، کانونه ،کرنه، سوداګرۍ او ترانزیټ برخه کې د هر ډول مالي او تخنیکي همکاریو مرستې ژمنه وکړه.

د امریکا سفر:

ښاغلی ولسمشر غني د خپل ملګري ډاکټر عبدالله سره متحده ایالاتو ته سفر وکړ او هلته یې د متحده ایالاتو دواړو مجلسونو ته هر اړخیزه وینا وکړه، داسې وینا چې د متحده ایالاتو په تاریخ کې امریکایي سناتورانو ته چا داسې وینا نه وه کړې، د دې وینا متن دومره امریکایي سناتورانو ته په زړه پورې او حیرانوونکی و چې وروسته له هر بند نه به امریکایي سناتوران په پښو دریدل او د لاسونو پړکهاری به یې ورته کاوه.

د ښاغلي ولسمشر وینا په ډیر عالمانه انداز سره ترسره شوه چې په کې د افغانستان کورنی او بهرنی سیاست په ډېر وضاحت سره بیان شو، د متحده ایالاتو خلک او حکومت یې د افغانستان سره د مرستو د دوام لپاره یو ځل بیا ژمن کړل.

حال دا چې ښاغلی کرزی د افغانستان د ولسمشر په توګه په خپل وخت کې امریکایانو ته یو مداري او د دوه مخي سیاست درلودونکی سیاستمدار معرفي شوی وو، او په کراتو په بین المللي میډیا کې د مداري او دوه مخي سیاست درلودونکی سیاستمدار په نوم نومول شوی و.

د افغانستان د اسلامي جمهوریت جمهور رییس محمد اشرف غني د۱۳۹۴ لمریز کال د وري په ۵مه امریکا ته د خپل رسمي سفر په ترڅ کې جمهور ریس بارک اوباما سره په سپینه ماڼۍ کې وکتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه کتنه کې دواړو لورو د دواړو هېوادونو ترمنځ په بېلابېلو برخو کې د همکاریو د پراختیا، د افغانستان د امنیتي ځواکونو د پیاوړتیا، د تروریزم پرخلاف د ګډې مبارزې، د سیمه ایزو همکاریو، له افغانستان سره د امریکا د اقتصادي مرستو او د سولې د بهیر په باب بحث او خبرې اترې وکړې.

همدا راز په دغه کتنه کې د ستراتیژیکو اوږد مهالو همکاریو د موافقه لیک او د دواړو هېوادونو ترمنځ د امنیتي او دفاعي تړون په چوکاټ کې د ګډو ژمنو په عملي کولو باندې ټینګار وشو.

بیا د افغانستان او امریکا جمهورو رییسانو په یوه ګډ خبري کنفرانس کې ګډون وکړ او د خپلو مذاکرو د نتیجو په باب یې رسنیو ته معلومات ورکړل.

جمهور رییس اوباما جمهور رییس غني او ملګري پلاوي ته یې د ښه راغلاست په ترڅ کې وویل: چې جمهور رییس غني او ډاکټر عبدالله عبدالله په خپل هېواد کې په سوله ایز ډول د واک لومړنی لېږد په ډیموکراتیک ډول ترسره کړ او اوس د ملي وحدت حکومت رهبري کوي چې د افغانستان د خلکو د تنوع، ژمنې او کلک هوډ منعکس کوونکي دي.

ده وویل چې: له ۱۳ کلونو وروسته په افغانستان کې د امریکا محاربوي ماموریت په مسوولانه ډول پای ته ورسېد او له دې وروسته د افغانستان امنیتي ځواکونه په خپل هېواد کې د سراسري امنیت د ټینګښت مسوولیت پخپله غاړه لري، دغه ځواکونه د خپل هېواد لپاره قرباني ورکوي او د هرې ورځې په تېرېدو سره لا نور هم غښتلي کېږي.

د امریکا جمهور رییس د ملي وحدت د حکومت له مشرتابه څخه د منني په ترڅ کې وویل چې دغه سفر د دواړو هېوادونو ترمنځ په اړیکو کې د نوي فصل د پرانیستلو لپاره یو فرصت برابر کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارک اوباما له افغانستان سره د امریکا د امنیتي همکاریو پر دوام باندې د ټینګار په ترڅ کې وویل چې موږ هڅه کوو ترڅو د افغانستان امنیتي ځواکونه وروزو، مشورې ورکړو، تمویل او تجهیز یې کړو.

جمهور رییس اوباما څرګنده کړه چې د ۲۰۱۵ میلادي کال تر پایه پورې به، د امریکا ۹۸۰۰ سرتیري په افغانستان کې پاتې شي.

بارک اوباما وویل چې: موږ د یو ځواکمن افغانستان لپاره خپلې اړیکې لا پیاوړې کوو او افغانستان باید په داسې ځای بدل نه شي چې له هغه ځایه تروریستي بریدونه ترسره شي، ده د افغانستان په مشرۍ د سولې له بهیر څخه د ملاتړ په ترڅ کې وویل چې جمهور رییس غني له پاکستان سره سولې ته د رسېدو په موخه کار کړی دی چې دا د سولې د بهیر د څارنې لپاره یوه مهمه چاره ده. افغانستان او امریکا موافقه لري چې طالبان باید خپلې اړیکې له القاعدې سره وشلوي، له تاوتریخوالي لاس واخلي، د افغانستان قوانین ومني او د ښځو د حقونو ملاتړ وکړي.

د امریکا جمهور رییس وویل: چې د افغانستان لومړۍ مېرمن رولا غني به له مېرمن میشل اوباما سره په ګډه په افغانستان کې د ښځو د حقونو د تامین لپاره هاند او هڅې وکړي.

جمهور رییس اوباما په دې باندې د ټینګار په ترڅ کې چې امریکا له افغانستان څخه خپل ملاتړ ته دوام ورکوي وویل چې په وروستیو کلونوکې د روغتیا او پوهنې او په نورو بېلابېلو برخوکې مهم بدلونونه رامنځته شوي دي او د امریکا حکومت هڅه کوي ترڅو خپلې مرستې د افغانستان د حکومت د لومړیتوبونو له مخې دغه هېواد ته وړاندې کړي، ترڅو له هغو څخه ګټورې نتیجې ترلاسه شي.

وروسته د افغانستان جمهور رییس محمد اشرف غني د خپلو خبرو په ترڅ کې د افغانستان له لوړ پوړي پلاوي څخه د امریکا د حکومت د مشرتابه د مېلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنې او هرکلي او همدا راز له افغانستان سره پە بېلابېلو برخوکې د امریکا د متحده ایالاتو له مرستو څخه مننه وکړه.

جمهور رييس غني په افغانستان کې د ښځو د حقونو تامين ته د اشارې په ترڅ کې وويل چې اوس مهال په ښوونځيو او د لوړو زده کړو په بنسټونو کې درې ميليونه نجونې په زده کړو بوختې دي چې دا د افغانستان لپاره يوه ستره لاس ته راوړنه ګڼل کيږي. ده دې ته په اشارې سره چې د افغانستان په کابينه کې په سلو کې شل سلنه ښځې شتون لري وويل، داسې ورځ به هم راشي چې د افغانستان جمهور رييسه به يوه ښځه وي.

ده د هېواد د امنيتي ځواکونو له سرښندنو څخه د قدرداني په ترڅ کې وويل: زه خوښ يم چې دغه ټکی څرګندوم چې له افغانستان څخه د ۱۲۰ زرو نړيوالو ځواکونو په وتلو سره هيڅ ډول امنيتي تشه نه ده رامنځته شوې.

جمهور رييس غني څرګنده کړه چې افغانستان له تروريزم سره د مقابلې توان لري. تروريستان له اسلام څخه استازيتوب نه کوي ځکه چې اسلام هغه دين دی چې حقايقو، تمدن، همکارۍ او نيکو کارونو ته پاملرنه لري.

ده زياته کړه چې تروريزم ازادي ښوونکي تشکلات نه دي، بلکې ورانونکي او وژونکي ډلې دي موږ بايد له هغوی سره د مبارزې لپاره ګډه ژمنه ولرو.

جمهور رييس د دغې پوښتنې په ځواب کې چې له څه ډول انتظار سره امريکا ته راغلی دی او له کومو هيلو سره بيرته افغانستان ته ځي وويل: زموږ انتظار دا و چې د دواړو هېوادونو ترمنځ اړيکې لا ټينګې او د دوامدارو همکاريو لپاره، يو واضح او عملي ليد لوری رامنځته شي او بايد ووايم چې دغه تغيير رامنځته شوی دی.

جمهور رييس محمد اشرف غني زياته کړه: نن د امريکا دولت افغانستان خپل د باور وړ شريک او اعتبار لرونکی همکار ګڼي او د هغه هېواد لخوا ترسره شوي تعهدات د کتنې وړ دي او د ۲۰۱۷ ميلادي کال لپاره د افغانستان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امنيتي ځواکونو د تمويل وړانديز به بالاخره، څلور اعشاريه يو ميليارد ډالرو ته ورسيږي.

جمهور رييس غني د خپلو خبرو په دوام وويل چې تېره ورځ د دواړو هېوادونو ترمنځ د اقتصادي همکاريو يو نوی چوکاټ جوړ شو چې د امريکا ۸۰۰ ميليونه ډالره مرسته به، د اصلاحاتو د شرايطو له مخې د افغانستان د بودجې له لارې ولګول شي، خو له ټولو مهمه دا چې د امنيتي همکاري په ډول کې انعطاف رامنځته شوی دی او دغه انعطاف زموږ د امنيتي ځواکونو او خلکو د اعتبار سبب کيږي او په عين حال کې سيمې او نړۍ ته دا ثابتوي چې دغه همکاري لنډمهالې او ژر تېريدونکې نه دي، بلکې دوامدارې او د اعتبار وړ دي.

په دغه خبري کنفرانس کې جمهور رييس اوباما د دواړو هېوادونو ترمنځ د ستراتيژيکو همکاريو په اړه د يوې پوښتنې په ځواب کې وويل: موږ غواړو چې افغان امنيتي ځواکونه خپل فعاليتونه د افغانستان د امنيت د ټينګښت لپاره، د خپل هېواد د وسله وال پوځ د اعلی سر قوماندان په رهبرۍ ترسره کړي او زموږ موخه دا ده ترڅو مطمين شو چې د افغانستان د امنيتي ځواکونو يو قوي او هميشنی همکار يو.

د افغانستان او سويلي اسيا په تړاو د امريکا متحده ايالتونو ستراتېژي اعلان: د ډونالډ ټرمپ په مشرۍ د نوې ادارې له رامنځته کېدو وروسته، امريکايي ستراتېژي جوړونکو سره له نيږدې د ولسمشر د کار او هلو ځلو په پايله کې امريکا د افغان جګړې په تړاو روښانه او واضح ستراتېژي اعلان کړه، چې د افغان حکومت له لوري يې هم هرکلی وشو. په دې ستراتېژي کې د افغانستان دوامداره ملاتړ او د شرايطو پر اساس پوځي پرېکړې هغه مهم ټکي وو چې عملاً يې د جګړې په ډګر کې، د افغانستان لويه لاسته راوړنه ثابتوله. دا د ملي وحدت حکومت د فعال بهرني سياست لاسته راوړنه وه چې تر دې وروسته، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترهګرۍ په منشاء ډېر تمرکز کېده او دې ستراتېژي د جګړې ډګر د افغان ځواکونو په ګټه اړولی و. ددې ستراتېژي تر اعلان وروسته لاندې موضوعات تر پخوا ډېر پیاوړي څرګندېدل:

1. په پاکستان د فشارونو زیاتوالی او د ولسمشر ټرمپ له لوري د ترهګرو د ملاتړي په توګه د پاکستان تورنول
2. د افغان امنیتي ځواکونو اوږد مهاله ملاتړ او تر څنګ یې د هغوی د تجهیز لپاره پراخې هڅې
3. د ترهګرۍ پر ضد مبارزه کې د امریکایي او نړیوالو ځواکونو د مهالوېش نه ټاکل: چې له افغانانو یې اوږد مهاله ملاتړ ثابتاوه
4. د افغان حکومت په مشرۍ د سولې د هڅو ملاتړ
5. په اقتصادي برخه کې له افغان حکومت سره ګډ کار، څو افغانستان پخپلو پښو ودرېږي
6. او د خپلې ستراتېژۍ پراخول، څو په سیمه ییزه کچه افغانستان له روان حالت څخه د خلاصون حل لاره ومومي

اروپا ته سفر

د افغانستان د اسلامي جمهوریت ولسمشر محمد اشرف غني د ۲۰۱٦ میلادي کال د جولای په ۸ مه په وارسا کې، د ناټو سرمشریزې په حاشیه کې د اروپایي ټولنې د بهرنیو اړیکو له مشرې فدریکا موغیریني سره ولیدل.
په دغه کتنه کې دواړو لوریو د افغان کډوالو د ستونزو د اساسي حل، د اروپایي ټولنې او افغانستان ترمنځ د اقتصادي او سیاسي اړیکو پر ټینګښت وغږیدل.
د اروپایي ټولنې ځانګړې استازې مېرمن فدریکا موغیریني په بېلابېلو برخو کې، د ملي یووالي حکومت کوښښونه او لاسته راوړنې د قدر وړ وبللې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې زیاته کړه: د امنیت د تامین، د ښځو د حقونو، د اقتصادي او لویو پروژو د تطبیق په برخه کې د ملي یووالي حکومت کوښښونو افغانستان ته د اروپايي ټولنې پام او باور ډېر کړی دی.

اغلې موغریني له افغانستان سره د اقتصادي همکاریو په موخه د بروکسل کنفرانس لپاره د تیاریو یادونه وکړه او هیله یې څرګنده کړه چې د افغانستان نړیوال متحدین به، په بروکسل ناسته کې له افغانستان سره د خپلو همکاریو ژمنې تازه کړي.

هغې وویل: په پام کې ده چې د بروکسل ناستې څخه یوه شپه دمخه د افغانستان او سیمې د پرمختګونو او اړوندو موضوعاتو په هکله هر اړخیز بحث وشي.

ولسمشر غني د افغانستان د لاسته راوړنو، په سیمه کې د اقتصادي همکاریو، انکشافي پروژو، پرمختګونو او شته فرصتونو په برخه کې د سیمې د هېوادونو د رول د څرګنتیا لپاره دغه وړ بحث مهم او ګټور وباله.

د اروپايي ټولنې استازې د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې، د افغان کډوالو ستونزو ته په اشارې وویل د افغان کډوالو ستونزې ته باید قانوني او دایمي حل لاره ولټول شي.

جمهور رییس غني وویل: که یونان په ډله ییزه توګه افغان کډوال وباسي، نو دا کار به د کډوالو ستونزې نورې هم زیاتې کړي، د دې لپاره باید یو منظم پلان ترتیب او تطبیق شي.

همدارنګه جمهور رییس د اروپايي ټولنې د بهرنیو اړیکو له ځانګړې استازې څخه وغوښتل چې د افغانستان وضعیت ته په پام د افغان کډوالو د ستونزې د حل په برخه کې همکاري وکړي.

د افغان حکومت قوي بهرنی سیاست او اړیکو اروپايي ټولنه دې ته قانع کړه چې له افغانستان سره نوره دلچسپی هم وښيي او مرستې وکړي، همداغه وه چې اروپايي ټولنې د افغانستان لپاره درې سترې غونډې جوړې کړې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د افغانستان لپاره د بروکسل غونډه (۲۰۱٦ د اکتبر۵): بروکسل کې له افغانستان سره د مرستندويه هېوادونو او نړيوالو سازمانونو په غونډه کې له افغانستان سره د راتلونکو څلورو کلونو لپاره ټولټال ۱۵ اعشاريه ۲ ميليارده ډالره مرسته اعلان شوې وه.

غونډې ته د افغان ولسمشر محمد اشرف غني وينا: افغانستان د اقتصادي ودې، فساد سره مبارزې او بشري حقونو برخه کې پرمختګ کړی دی، خو هېواد يې په دې لړ کې د نړيوالې ټولنې رغنده ملاتړ ته اړتيا لري افغانان کولی شي سوله راولي موږ به سوله راولو موږ رغوونکي سياست ته ژمن يو، ويجاړوونکي سياست ته نه!

د غونډې پای کې د نړيوالې پرمختيا برخه کې د اروپايي ټولنې کميشنر نيوين ميميکا، د مرستو دغه کچه د پام وړ وبلله

د مرستو دغه کچه د ۲۰۱۲ کال توکيو کنفرانس له مرستو لږ توپير درلود، په هغه کنفرانس کې هر کال لپاره له افغانستان سره د ۴ ميلیارده ډالرو مرستې ژمنه شوې وه.

له غونډې مخکې داسې تمه کېده چې ښايي د يوه کال لپاره به د درې ميلياردو ډالرو ژمنې وشي، خو د غونډې په پای کې د ډېرو زياتو مرستو ژمنه ورسره وشوه چې دا د ملی وحدت حکومت د قوي ډيپلوماسي، بهرني سياست او د غونډې د ښه مديريت ښکارندوی وه. په دې غونډه کې له افغانستان نه غوښتنه وشوه، چې له فساد سره د مبارزې او اروپا کې د نه منل شويو کډوالو ستنولو برخه کې نور اقدامات وکړي.

د غونډې پر دويمه ورځ ولسمشر محمد اشرف غني وويل: تر راتلونکو درو کلونو پورې به افغانستان کې د اوبو د کنټرول او د بندونو پروژې پلې کړي. وړاندې ولسمشر غني ژمنه کړې وه چې تر راتلونکو پنځو کلونو پورې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې ۲۱ بندونه ورغوي، چې پيل يې د هرات له سلما او د ميدان وردگو د چک له بندونو و.

اروپايي ټولنې په دغه غونډه کې له افغانستان سره د ۵ ميلياردو يورو پنځه اعشاريه شپږ ميلیارده امريکايي ډالره مرستې اعلان کړې.

د لويو مرستندويانو له ډلې بريتانيا، جرمني او هند هر يوه يو ميليارد ډالره مرسته اعلان کړه.

جاپان د پناه غوښتونکو او په کور دننه د بې ځايه شويو کسانو لپاره د ۵۰۰ ميليونه ډالرو تر څنگ افغانستان کې د پرمختيا لپاره د نورو ۴۰۰ ميليونو ډالرو مرستې ژمنه وکړه. په نورو مرستندويانو کې ترکيې ٦۰۰ ميليونه، پاکستان ۵۰۰ ميليونه، سعودي عربستان ۱۰۰ ميليونه او ډنمارک د ۲٦۰ ميليونو ډالرو مرستې اعلان کړی وې.

دغه راز ناروې ويلي وه: چې له افغانستان سره به د څلورو کلونو مودې کې هر کال د ۷۸ ميليونو ډالرو مرسته کوي.

د غونډې په جريان کې د اروپايې ټولنی د بهرنيو چارو مشري فيډريکا مورگيني وويل: موږ به تر ۲۰۲۰ ميلادي کال پورې له افغانستان سره خپل ملاتړ ته دوام ورکړو، اروپايي ټولنه به له افغانستان سره وي.

د ملگرو ملتونو پخواني سرمنشي بان کي مون غونډې ته وينا کې وويل: له ټولو اړخونو غواړم چې افغانانو ته د کار او ښې حکومتولۍ زمينه برابره کړي، بې وزلي له منځه يوسي، په راتلونکې کې يو حساب ورکوونکی حکومت ولري او افغان حکومت هم د خپلو ستونزو هواري او د سولې راتگ په لومړيتوبونو کې راولي، افغان سوله سيمه ييزه همکاري غواړي.

د امريکا د بهرنيو چارو پخوانی وزير جان کېري غونډې ته وويل: افغانستان ته مې ډېر سفرونه وکړل، د سناتور او د بهرنيو چارو د وزير په توگه، د ملي يووالي حکومت مشرتابه د افغانانو ډېری ستونزې پخپلو کې سره حل کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نن دلته د افغانستان د راتلونکې په اړه ډاډه یم، ځکه چې هر کال د افغانستان او نړیوالو ملګرو او شریکانو ترمنځ همکاري او ملګرتیا پیاوړې کېږي.
افغانستان او اروپايي اتحادیې دغه غونډه کې د (مخکې پرته لار) په نوم یوه هوکړه لاسلیک کړه چې په کې د هغو کډوالو په اړه ویل شوي چې په اروپايي هېوادونو کې یې د پناه غوښتنلیکونه رد شوي وو.
بل لور ته د اروپايي شورا مشر ډونلډ ټیسک وویل: اروپايي ټولنه تمه لري افغانستان به د هغو کډوالو په بېرته ستنولو کې ورسره همکاري وکړي چې د سیاسي پناه غوښتنلیکونه یې ناکامه شوي یا نه دي منل شوي.
۲- د افغانستان لپاره د جینوا غونډه(۲۰۱۸ د نومبر٦): جینوا کې د افغانستان د پرمختګ په اړه نړیواله غونډه، د ۲۰۱۸ میلادي کال د نومبر دمیاشتې په ٦مه نیټه پیل شوه چې دوه ورځې یې دوام وکړ، په دغه غونډه کې د افغانستان په ګډون د ٦۰ هېوادونو د بهرنیو چارو وزیران، مرستیالان او د ملګروملتونو په شمول د ۳۰ نړیوالو بنسټونو استازیو برخه لرله.[14]
جنیوا غونډه له بروکسل او وارسا غونډو وروسته د افغانستان لپاره مهمه بلل کېده.
د یادې غونډې لپاره د چمتوالي مسوولیت د افغانستان مالیې، بهرنیو چارو وزارتونو او افغانستان کې د مرستندویه ټولنې یا یونما درلود.
افغان ولسمشر محمد اشرف غني د غونډې څنډه کې د شخصي سکتور په تړاو یوه وینا کې وویل: کرنه مهمه ده په ځانګړي توګه په افغانستان کې، د ثبات لپاره او د کوکنارو د ګواښ د مخنیوي لپاره. خو کرکیله له مارکېټ موندلو پرته شونې نه ده او بریالي کېږي نه، زموږ پاملرنه د مارکېټ جوړولو ته ده او د دې لپاره اجنډا هم لرو.

---

[14]: سیال، حامد ، د ولسمشر بهرني سیاست او لاسته راوړنې یې، راتلونکي او لیکوال، ټاټوبي نیوز، ۱۳۹۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان موقعيت د راتلونکي لپاره سره زر دی زموږ د نړۍ نښلولو او دا ستراتيژيک موقعيت زموږ په ګټه تماميږي، زموږ پيغام نړيوالو ته د همکارۍ او ملاتړ دی.

موږ ځوانان لرو خو مخې ته مو خنډونه دي، له موږ سره همکاري وکړی چې دا خنډونه له منځه يوسو او فرصتونه رامنځ ته کړو.

ښاغلي غني زياته کړه: موږ اروپا کې د لويو پېرودونکو په شراکت پسې ګرځو کله چې تاسو زموږ توکي رانيسې دا يو تړون رامنځته کوي، او مانا يې دا ده چې ښځې او ځوانان قوت مومي يو په بل پسې داسې سکتورونه دي، له مخابراتو نيولې تر نساجي پورې داسې ساحې شته چې موږ ته د ټولو لپاره د ګټورو اړيکو وړتيا را په برخه کوي.

په دې غونډه کې افغان ولسمشر محمد اشرف غني نړيوالې ټولنې ته د شويو ژمنو په اړه معلومات ورکړل.[15]

د دغې ناستې هدف د نويو ژمنو ترلاسه کول نه، بلکې د هغو مالي مرستو په اړه حساب ورکول ول چې افغان حکومت په ۲۰۱٦ ميلادي کال کې د بروکسل په غونډه کې تر لاسه کړې وې. تر څو د مرسته کوونکو هېوادونو او د مرسته کوونکو سازمانونو استازي غواړي پوه شي د دوي پيسې تر دې دمه د افغانانو ژوند تر کومه بريده بدل کړی.[16]

---

[15]: په بهرني سياست کې د افغان ولسمشر ترسره کړي کارونه، ويکيپيډيا.

[16]: له منځنۍ اسيا سره د ولسمشر تودې اړيکې، زما خپرنيزه مقاله، ۱۳/۳/۱۳۹۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم څپرکی

د هیـواد اقتصادي وضعیت

ولسمشر غني ان د ټاکنیزو کمپاینونو پرمهال ولس ته ویلي وو چې بهرنۍ مرستې او بسپنې د اوږد مهال له پاره زموږ ستونزې نشي حلولی، نو د همدې لپاره یې له ولس سره یوه مهمه ژمنه دا وه چې واک ته له رسېدو وروسته به د افغانستان د کواکه او جنګ ځپلي اقتصاد د ودې لپاره پام وړ او اساسي کارونه کوي.

واک ته له رسېدو وروسته چې نړیوال ځواکونه له افغانستان څخه په وتلو وو، لومړي شپږ میاشتې ولسمشر غني خپل تمرکز په امنیتي وضعیت باندې زیات کړ. د همدې لپاره یې بهرني سفرونه وکړل، د امنیتي او دفاعي ځواکونو د تمویل او تجهیز لپاره یې د نړیوالو ژمنې تازه کړې؛ ځکه د ټولنیزو، انکشافي، اقتصادي او نورو چارو لپاره امنیت تر ټولو مهم و چې د افغانستان د بقا مسله ورپورې مستقیماً تړلې وه.

تر څو چې امنیتي وضعیت د ډاډ وړ نه وي، نو پانګوال او تاجران په افغانستان کې پانګونې او سوداګرۍ ته زړه نه ښه کوي او له دې بغیر اقتصادي وده ستونزمنه او ناشونې ده. د دې ترڅنګ یې د انرژۍ تولید ته هم پام ډېر کړ ، په دې برخه کې یې د کار او پانګونې ګڼ فرصتونه نړیوالو او ملي پانګوالو ته تشریح کړل او هغوی یې په دغو برخو کې پانګونې ته وهڅول. دا مهال د هېواد په داخل کې د ابي، لمریزې او بادي برېښنا د تولید په برخه کې ګڼې پانګې جذب شوي او لا هم د جذب په حال کې دي، ځکه ولسمشر برېښنا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيربنا بولي او په هېواد کې د صنعت او اقتصادي ودې لپاره بريښنا د امنيت هومره اړينه او مهمه ده.

ولسمشر غني د همدې لپاره ټرانزيټي او هوايي دهلېزونو ته هم پام ډېر کړ، چې دا مهال افغانستان له ګڼو هېوادونو سره هوايي دهلېزونه لري، وروستی يې له چين سره پرانيست او د دغه دهلېز له لارې يې د افغانستان جلغوزي چين ته صادر کړل. ښاغلي غني د پکتيکا، پکتيا او خوست ولايتونو خلکو ته وويل: چې د دغو ولايتونو جلغوزيو ته به خاصه پاملرنه کېږي او ستاسو مسووليت دا دی چې د جلغوزيو له ونو ځخه ساتنه وکړئ. همدارنګه د هوايي دهلېزونو له لارې به شااوخوا يو ميلون ټنه افغاني توکي صادرېږي، چې تر دې دمه ۵۰۰ ټنه جلغوزي چين ته صادر شوي دي، دا د افغانستان په تاريخ کې لومړی ځل دی چې نړۍ ته يې هوايي دهلېز لاره پرانيستله.

همدا شان غني د لاجوردو لاره چې پخوا به يې ورته د وريښمو لاره ويله؛ په هرات ولايت کې پرانيسته په دې سره يې يو تاريخي موقعيت بيا راژوندی کړ. اوس افغان تجاران کولی شي چې په اسانۍ سره خپل مالونه اروپايي هېوادونو ته صادر کړي او افغان حکومت په دې باور وه چې له دې لارې به، افغان محصولاتو ته بازارونه پرانيستل شي او سوداګري به ورسره اسانه شي.

ولسمشر غني په دې کارونو سره داخلي عوايد زيات کړل، د افغانستان په لوېدلي اقتصاد کې يې يو ځل بيا تحرک ايجاد کړ او باوري وه چې په دې برخه کې به نور ډېر داسې پرمختګونه وشي چې د هېواد او خلکو د ژوند اوسنی وضعيت ورسره مثبت بدلون ومومي. ولسمشر غني له دې سره د افغانانو زړونه يو ځل بيا لاسته راوړل او کړې ژمنې يې عملي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي وده

له ۲۰۰۱ کال راهیسې تر ۲۰۱۲ کال پورې د افغانستان کلنۍ اوسط اقتصادي وده ۹ سلنه وه. په دغه ټول پړاو کې تر ټولو ښه کال ۲۰۰۹ کال و، چې اقتصادي وده په کې ۲۱ سلنه وه. خو له ۲۰۰۹ کال وروسته، اقتصادي وده په کمېدو شوه. په ۲۰۱۰ کال کې ۸,۴ سلنه، په ۲۰۱۱ کال کې ٦,۱ سلنه، په ۲۰۱۲ کال کې ۱۴,۴ سلنه، په ۲۰۱۳ کال کې ۱,۹ سلنه ،په ۲۰۱۴ کال کې بیا ۲ سلنه ،په ۲۰۱۵ کال کې ۲,۴ سلنه ،په ۲۰۱٦ کال کې ۲,۸ سلنه، په ۲۰۱۷کال کې ۳,۲ سلنه او په ۲۰۱۸کال کې ۳,۵ سلنه شوه.په ۲۰۱۴ میلادی کال کې ملي بودیجه ۷۱٪ په بهرنیو مرستو تکیه وه او ۲۰۱۸ میلادي کال کې ۵۱٪ وه همداراز ۲۰۲۴ میلادي کاله پورې به د افغانستان د ۹٪ اقتصادي ودې او ۲۵ بیلونه ډالر GDP په جوړولو سره ملي بودیجه په خپله پوره کړي.حکومت ۲۰۱۸ میلادي کال کې په بیسارې توګه زیاته ۹۱٪ انکشافي بودجه لګولې.

د افغانۍ ارزښت

د ملي وحدت حکومت په دوره کې د افغانۍ ارزښت ولې ورځ تر بلې کمېده، عمده لاملونه یې په لاندې ډول کېدلی شي.

پخوا هم د افغانۍ ارزښت د افغانستان د اقتصاد له کبله لوړ نه و، بلکې د افغانۍ ارزښت ډېری مهال مصنوعي بڼه درلودلې او افغانۍ به ډېری مهال پر ډالرو متکي وه.

سیاسي او امنیتي بې ثباتي او کړکېچن حالت: په مارکېټ کې د افغانۍ تقاضا کمېدل له دې وړاندې ډېرو افغانانو له بهرنیانو سره کارونه کول او په بدل کې به یې تنخواوې په ډالرو کې ترلاسه کولې، دوي به دغه ډالر مارکېټ ته عرضه کول او له مارکېټ څخه به یې افغانۍ ترلاسه کولې؛ دې پروسې چې د افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقاضا په کې شامله وه او ترڅنګ به يې افغان حکومت هم د افغانۍ د نرخ لوړولو په موخه کله کله مارکېټ ته ډالر عرضه کول، نو دې به بيا په مارکېټ کې د افغانۍ تقاضا ډېروله او د افغانۍ ارزښت به يې لوړاوه، دا چې ډېرې انجيوګانې يا تړل شوې او يا يې کارونه کم شوي وو، نو ورسره په مارکېټ کې د افغانۍ تقاضا راکمه شوې وه.

په نړېوال مارکېټ کې د ډالر نرخ لوړېدل او هېواد ته د بهرنيو مرستو کمېدل يې بل لامل وه.

بې کاري

که څه هم په افغانستان کې د بې‌کارۍ په اړه کره او دقيق ارقام نه وو، خو په افغانستان کې تقريباً ۱۳ مليونه خلک بې‌کاره او يا په کم مزد کار کاوه، چې د بې‌کارانو شمېره ورځ تر بلې زياتيده.

په موقتي توګه د بې‌کارۍ د ختمولو لپاره اړينه وه، چې زراعت ته پاملرنه وشي، ځکه د افغانستان ډېری خلک له زراعت سره تړل شوي دي، د دې ترڅنګ د افغانستان د معادنو سکتور هم ډېرې ورتياوې لري او په کارموندنه کې مهم رول لوبولی چې په ورستيو کې د بيکارۍ کچه يو څه راکمه شوه چې علت يې د ملي وحدت حکومت لخوا د کرنې پرمختګ، د سيميزو لويو پروژو افتتاح او د کانونو ښه مديريت و.

صادرات او واردات

د افغانستان اقتصادي بنسټ د صادراتو له لارې پياوړی کيدی شي، صادرات کولی شي چې هېواد د اقتصادي بحران نه وباسي کلونه وړاندې دخلق ډموکراتيک حکومت په وخت کې دافغانستان د صادراتو او وارداتو ګراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي روان و او هم د صادراتو لپاره حکومت جدي او بنيادي کارونه کړي وو، دبيلګې په توګه په منطقه کې منظم رقابت او دخپلو توکو لپاره يو خاص او ځانګړی نوم د صادراتي توکو، د ساتنې لپاره پرمختللي وسايل او ځايونه جوړشوي وو، د خلقيانو او له دې نه وړاندې حکومتونه په دې وتوانيدل چې دافغانستان دصادراتو لپاره بنيادي او اساسي کارونه ترسره کړي او هم د خپلو کورني توليدي توکو لپاره ښه بازارونه پيدا کړي.

په ټوله نړۍ کې هر حکومت او نظام غواړي چې اقتصادي بنسټ دصادراتو له لارې پياوړی کړي، هر هېواد دخپلو توکو او دکورني توليداتو لپاره منظمه بازارموندنه کوي او هم له نورو هېوادنو سره رقابت کوي، کله چې يو هېواد صادرات ولري، نو په هغه هېواد کې دکار زمينه ډېره وي، عام وګړو ته دکار زمينې د برابريدو ترڅنګ د هېواد د پيسو سياست هم ثبات لري او پيسه خپل ارزښت او مقام دټولې نړۍ د پيسو سره ځان برابر ګڼلی شي.

ولسمشر د صادراتو ملي ستراټژي جوړه او توشيح کړه، افغانستان د ګاونډيو هېوادونو له اقتصادي انحصاره خلاص شو،۲۰۱۵ ميلادي کال کې صادرات ۵۱۴ ميليونه ډالره وه، ۲۰۱۸ ميلادي کال کې ۸۸۳ ميليونه ډالر او په ۲۰۱۹ کې ۱ ميليارد ډالرو ته لوړ شول، د ۲۰۱۴ په پرتله د هېواد صادرات٪۴۵ زيات شول، له مرکزي اسيا هېوادونو سره واردات ٪۹٦ زيات شول، د توليداتو د قاچاق مخنيوی وشو چې د هېواد غالۍ، زعفران، جلغوزي او ميوې نړۍ ته اوس د افغانستان په نوم صادريږي.

هوايي دهليزونه

د ملي يووالي حکومت د هلو ځلو په پايله کې د افغانستان او هندوستان، قزاقستان، عربي متحده اماراتو، سعودي عربستان، ترکيې، قزاقستان او اروپايې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ترمنځ هوايي دهلیزونه جوړ شول، د هوايي دهلیزونو دکار په پیل سره افغانستان د ۲۰ میلیونه ډالرو په ارزښت صادرات درلودل، چې د صادر شویو محصولاتو ډېرې برخه یې کرنیز توکي ول، دغه دهلیزونه د هېواد د تولیداتو د صادرولو په برخه کې رغنده او اغېزمن رول لري، طبي بوټي، وچې او تازه مېوې، وطني غالۍ او د هېواد یو شمېر نور تولیدات د هغو محصولاتو له ډلې څخه وه چې له افغانستان څخه د هوايي دهلیزونو له لارې صادرشول. له دغو دهلیزونو څخه ډېرې صادرکېدونکي توکي کرنیز توکي ول. له دې څخه هدف د هېواد د وطني محصولات ورپېژندنه نورو هېوادونو ته، د محصولاتو د ارزښت د زیاتولو سبب او د تولید کوونکو د اقتصادي ودې سبب هم شو.

د صنایعو او سوداګرۍ وزارت په یو راپور کې وویل چې د افغانستان په صادراتو کې ۳۲ فیصده زیاتوالی راغلی چې عمده دلیل یې، د هوايي دهلیزونو جوړېدل وو. کله چې نن د هند په سترو بازارونو کې د افغانستان زراعتي محصولات پیدا کیږي، دا ددې ښکارندوی دی چې د افغانستان حکومت له خصوصي سکتور څخه ملاتړ کړی.

هوايي دهلیزونو د افغانستان په صادراتو ډېره اغیزه وکړه چې په کال کې د دغه هېواد د صادراتو کچه یو میلیارد ډالرو ته رسېده.

خصوصي سکتور او له کورنیو تولیداتو ملاتړ

د عامه یا دولتي سکتورونو په څنګ کې خصوصي سکتور او د هغه فعالیت ډېر مهم دی، د تولیداتو په برخه کې د دولت سره په څنګ کې د کار قوې لپاره کار برابرول او ځینې نورو مهمو برخو کې د خصوصي سکتور ارزښت، د خصوصي سکتور تقویه کول او ورسره د اړیکو نیږدې ساتل او سهولتونه ایجادول په هېواد کې د اقتصادي ودې او پرمختګ د عواملو څخه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت هم د خصوصي سکتور دا ارزښت درک کړی وو، نو ځکه د خصوصي سکتور او د عامه خصوصي ګډون تطبیق په ۵ کلونو کې د حکومت له نورو لومړیتوبونو او اقتصادي پروګرامونو څخه ګڼل کېده، د شهید سردار محمد داود خان د واکمنۍ څخه وروسته هېڅ حکومت په دې نه و توانیدلی چې د خصوصي سکتور سره نیږدې روابط ولري، دا لومړی ځل و چې د ملي وحدت حکومت د خصوصي سکتور سره دومره نیږدې اړیکې جوړې کړې، د خصوصي سکتور د وضعیت د ښه کېدو په برخه کې ډېرې هڅې وشوې او ښې لاسته راوړنې یې هم لرلي.

- د تولیدي فابریکو پر خامو توکو د تعرفې کمولو په موخه له کورنیو تولیداتو د حمایوي تعرفې د طرزالعمل د طرحې تصویب.
- د اقتصاد عالي شورا له لوري د عامه او خصوصي مشارکت چوکاټ جوړولو طرحې تایید
- د عامه او خصوصي مشارکت قانون توشیح او تنفیذ
- په تدارکاتو کې کورنیو تولیداتو ته ۲۵ سلنه ترجیح ورکول.
- په کابینې کې د سوداګریزو شاخصونو پلان منل
- له پانګونې د ملاتړ قانون تصویب
- د کورنیو صنایعو د ساتنې قانون تصویب

داپورته موارد هغه څه وچې د ولسمشر په لومړیو ۵ کلونو کې د صنعت د ودې لامل وګرځېدل.

د خصوصي سکتور وده

د خان سټیل او میهن سټیل د اوسپنې ویلې کولو فابریکې پرانستل شوې، د اوسپنې په صنعت کې ۴۰۰ میلیونه ډالره پانګونه وشوه،۱۲ زره تنو ته د کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو زمينه برابره شوه چې د هېواد ۷۰ سلنه اړتيا يې پوره کړې ده، د الکوزي د غيرالکولي مشروباتو فابريکه او د بزرگ افشان د جلغوزيو د پروسس او بسته بندي فابريکې پرانيستل شوې، د ملي اردو د خوراکې توکو لويه برخه اوس له داخلي توليداتو برابريږي.

همدارنگه د نړيوال بانک د ۲۰۱۸ په نوملړ کې د سوداگري د اصلاحاتو په برخه کې افغانستان لومړی ځای خپل کړ.

د نړيوالو مرستو جلب

تر اوسه لا افغانستان په اقتصادي برخه کې ترديې حده نه دي رسيدلی چې خپله ټوله بوديجه او مصارف له کورنيو عايداتي سرچينو څخه تمويل او پوره کړي، ددې کورنيو عايداتي سرچينو د لگښتونو او بوديجې په برابرولو کې محدوديت، حکومت مجبوره کړی چې له بيلابيلو نړيوالو سرچينو په خاصه توگه له هغه هېوادونو څخه چې په اقتصادي لحاظه په ځان بسيا او پرمختللي دي مرستې ترلاسه کړي.

د افغانستان د ۱۳۹۸ کال بوديجه ۴۹ سلنه له خپلې کورنۍ عايداتي سرچينو څخه او ۵۱ سلنه چې نيمايي بوديجه کيږي، لا هم له نړيوالو مرستو برابره شوه.

د بهرنيو مرستو د ترلاسه کولو په برخه کې اړين اقدامات او د مناسبو پاليسيو تدوين لکه مالي او اداري اصلاحات او مناسب بهرنی سياست ددې لامل شو چې ملي وحدت حکومت وکولی شوای چې د نړيوالې ټولنې پراخ مالي ملاتړ جذب کړي.

حکومت د خپلو هغو کوښښونو په لړ کې چې له نړيوالو مرستې جلب کړي، د وارسا او بروکسل په کنفرانسونو کې وتوانېدل چې د نړيوالې ټولنې۳ ميلياړده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالې مرسته ترلاسه کړي، همدارنګه په بروکسل کې تر ۲۰۲۰ م کال پورې د کال ۵ میلیارده ډالر او په بروکسل کنفرانس کې تر ۲۰۲۰ م کال پورې د ۱۵،۲۵۴ میلیارده ډالرو د ورکړې ژمنې وشوې.

کرنه او مالداري

کرنه د افغانستان د اقتصاد مهمه منبع ده، ولسمشر غني د کمپاین پر مهال او له کمپاین وروسته د کرنې په برخه کې د بزګرانو سره زیاتې وعدې وکړې چې تر ډېره یې عملي هم کړې، دودیزه کرنه یې په عصري کرنه بدله بزګرانو ته یې اصلاح شوي تخمونه کرنیز ماشینونه او درمل توزیع کړل چې په دې سره کرنیز حاصلات هم زیات شول، ولسمشر غني د کرنیزو حاصلاتو د مارکیټ پیداکولو لپاره د هېواد دننه او بهر زیاتې هڅې وکړې چې تر ډېره بریده بریالی هم و. د مثال په ډول: ټولو وزارتونو او دولتي اداراتو ته یې امر وکړ چې د خپل هېواد د کرنیزو تولیداتو څخه استفاده وکړي ،د سیمې او نړۍ په کچه یې زعفرانو، جلغوزیو، پیستې، بادامو، ممیزو او داسې نورو وچو او تازه میوو ته مارکیټ جوړ او په نړیواله کچه یې مشهور کړل.
کرنه هم د ناخالصو کورنیو تولیداتو یوه مهمه برخه جوړوي، خو بدبختانه چې د اوربشتونو کموالی او په تېرو دروو کلونو کې د طبیعې افتونو له وجې د کرنیزو محصولاتو کچه شاوخوا ۱۴،۲ سلنه راکمه شوه او دې د هېواد پر اقتصادي وضعیت سخت منفي تاثیر وکړ.
کرنه پر نورو اقتصادي اړخونو سخت تاثیر لري، ځکه له نورو اقتصادي اړخونو سره قوي اړیکې لري، په دې خاطر چې ۹۰ سلنه تولیدي صنایع په کرنیزو محصولاتو پورې تړلې دي، نو که چېرې کرنیز تولیدات او کرنیزې ځمکې ډېرې شي، په هغه اندازه به اقتصادي وده ډېره او چټکه شي او تر څنګ به یې ډیر کاري فرصتونه هم ورسره رامنځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ۱۳۹۴ تر ۱۳۹٦ پورې د کرنې او مالدارۍ په سکتور کې ۲،۲۵ میلیونو کسانو ته کاري فرصتونه پیداشوي وو، د کرنې وزارت د شمیرو له مخې دا مهال د بازار د اړتیا څه باندې۲۲ سلنه له کورنیو کرنیزو محصولاتو تامنېږي.

په ۱۳۹۵ کال کې د تازه میوو صادرات ٦۹،۴ میلیونه ډالر او د وچې میوو د ۱۸۲،۴ میلیونه ډالرو په اندازه و، په ۱۳۹٦ کال کې دا شمېرې په ترتیب ۱۳۹،۵ او ۲۷۳،۴ میلیونه ډالرو ته لوړې شوې.

د ۱۳۹۷ کال د وچکالیو له امله دا شمېره بېرته راټیټه شوه، خو له دې سره سره چې د غلو دانو په برخه کې د اوربښتونو د کموالي له امله د کرنې سکتور منفي وده درلوده، خو ځینو برخو یې صعودي وده هم لرله.

د زعفرانو او جلغوزیو تولید او سوداګري: زعفران او جلغوزي د افغانستان په اقتصادي سیاست کې کلیدي کرنیز محصولات ګڼل کیږي، چې کولی شي ثابت اقتصادي او کاري بوختیا رامنځته کړي له همدې امله ددغه محصولاتو د ودې لپاره زیات کار شوی دی.

اوبه

اوبه د ولسمشر غني د کمپاین شعار او دده د دورې ډېر ګرم عنوان و چې ولسمشر به پرې ټینګار کاوه، او اوبه یې د افغانستان عزت وګڼلې او بهرنیو هېوادونو ته هغه اوبه چې د نړیوالو قوانینو او معاهداتو له نظره هغه د همسایه هېوادونو نه کیدلې راوګرځولې او لوی لوی بندونه یې پرې جوړ کړل لکه د فراه بخش اباد، د نیمروز کمال خان او داسې نور چې دا لړی تر اوسه ادامه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۲۰۲۰ ميلادي کال تر لومړيو پورې د بريښـنا بندونـه او د اوبو مديريت

۲۰۱۴ کې د هرات سلما بند او د دايکندي سوختک بند بشپړ او پرانيستل شو.

د پنځو بندونو جوړول عملاً تر کار لاندې و: د بدخشان د شورابک، د کونړ ماڼوګي، د کابل شاه او عروس، د هرات پاشدان، د نيمروز کمال خان او د پکتيا مچلغو بند.

د ۷ بندونو ډيزاين تر کار لاندې و: ننګرهار کامې بند، لغمان ګمبيري بند، د کندهار دهلې بند، فراه بخش اباد بند، فارياب دهنه دره بند، بلخ تنګي شاديان بند سمنګان ای کيلي بند.

د ٦ بندونو سروې تر کار لاندې وه: د هلمند کجکي بند دويم فاز، فارياب المار بند، سرپل شورابه بند، سمنګان شاه عبدالله بند،کندز خان اباد بند.

د ۲ بندونو تخنيکي مطالعه تر کار لاندې وه:د کابل شاه توت بند او د بغلان بند.

د ولسمشر په لومړيو پنځو کلنو کې د اوبو ويش: د سلګونو نويو کانالونو، سربندونو، د اوبو ذخيرو، شبکو، پلونو او استنادي ديوالونو جوړول په کې شامل وه.په ۳۴ ولايتونو کې د سربندونو او د اوبو د کانالونو ۵۳۷ پروژې شبکې جوړې شوې چې ٦٦۰ زره کسان ترې برخمن شول. د کانال جوړونې ۲۸۵ نوې شبکې تر کار لاندې وې چې د ۱۲۲ زره هکتاره ځمکې خړوبولو ظرفيت لري. په ۳۴ ولايتونو کې د اوبوونې ۳۰۰ نورې شبکې په ۲۰۱۹ کال کې ګټې اخيستنې ته وسپارل شوې او ۵۰۰ زره کسان ترې ګټه اخلي. وروستيو کې په شمال کې د هېواد تر ټولو غټ کانال(خوشتيپې کانال)جوړولو قرارداد لاسليک شو چې د ۵۰۰ زره هکتاره ځمکې خړوبولو ظرفيت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترانزیټ

د ترانزیټي لارو د متنوع کولو په برخه کې د ملي یووالي حکومت د بل هر څه په پرتله، تر ټولو زیاتې لاسته راوړنې درلودې. په ۱۳۹۵ کال کې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار د ترانزیټي او سوداګرۍ تړون لاسلیک شو چې له مخې به یې افغانستان له نړۍ او هند له افغانستان او منځنۍ اسیا سره سوداګري د ایران د چابهار له لارې ترسره کوي د افغانستان، ترکمنستان، ازربایجان،جورجیا او ترکیې ترمنځ د لاجوردو لارې د تړون متن نهایي شو، د افغانستان او ترکمنستان ترمنځ د ریل کرښې جوړول پیل شول، د افغانستان د هرات او د ایران د خواف ترمنځ د ریل کرښې جوړولو عملي چارې پیل شوې، د افغانستان او چین ترمنځ د ریل له لارې سوداګري پیل شوه. د (CAREC) پروژې طرحه چې په واسطه یې د پاکستان ګوادر بندر وسلول له ازبکستان سره د افغانستان له لوري چې په دې سره به افغانستان نړیوالو اوبو سره وصل شي.

خو بیا هم په دغه برخه کې په رسمی توګه د لاجوردو لارې تړون نه لاسلیکېدل، د افغانستان او چین ترمنځ د ریل له لارې د سوداګرۍ په لاره کې له ازبکستان سره د ترانزیټ تړون نه شتون او په پای کې له دغه لارې له چین سره سوداګري تم کېدل هغه څه و، چې په دغه برخه کې نیمګړتیا بلل کېده.[17]

د چابهار بندر له لارې د هند سره سوداګري پیلول، د حیرتان بندر د ریل پټلۍ په واسطه د مرکزي اسیا هېوادونو سره نښلول، د هرات د تورغونډۍ او د فاریاب د اقینې بندرونه د ریل پټلۍ په واسطه د لاجوردو له لارې

---

[17] : 1397/8/7 د ولسمشر غني پنځه کلن حکومت اقتصادي لاسته راوړنې، د BBC جوړ شوي راپور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکمنستان، ترکیې او اروپا سره نښلول، چین سره د ریل پټلۍ په واسطه د وریښمو لارې سره یو ځای کېدل، د نوي رادار سیستم په فعالیدو سره د هېواد فضا څخه د تیریدونکو الوتکو فیس له ۳۰۰ دالرو څخه ۷۰۰ دالرو ته لوړیدل.[18]

د اسیا په څلور لارې د افغانستان بدلول

د اسیا په څلور لارې د افغانستان د بدلیدو لپاره د ملي یووالي حکومت پر مهال ولسمشر غني وتوانید چې د یو شمېر ملي سیمه‌ییزو او نړیوالو انکشافي او اقتصادي پروژو عملي کارونه پیل کړي.

کاسا زر پروژه

دا پروژه د مرکزي اسیا (قرغزستان،تاجکستان)څخه سویلي اسیا(افغانستان،او پاکستان)ته د بریښنا د لیږد پروژه ده چې ټول مقدار یې ۱۳۰۰ میگاواټه ده ۳۰۰ میگاواټه افغانستان او ۱۰۰۰ میگاواټه پاکستان ته لیږدول کیږي، اټکل شوی وه چې له دې پروژې څخه به ۱۰۰۰۰۰ تنو ته په غیر مستقیم ډول کار پیداشي او افغانستان به هر کال له ۸۸ څخه تر ۱۷۵ میلونو ډالرو خالص عواید ترلاسه کړي.

لکه څرنگه چې اټکل شوې وه، د کاسا زر پروژه کې به د پاکستان، افغانستان، تاجکستان او قرغېزستان هېوادونه وتوانیږي چې د سیمې په کچه د برېښنا د سوداگرۍ مارکېټ برابر کړي، کاسا زر پروژه به د افغانستان له لارې پاکستان هېواد ته ۱۰۰۰ میگاواټه برېښنا ولېږدوي، په دې پروژې سره به د سیمې څلور هیوادونه د خپلمنځي گډو گټو په اساس سره وتړل شي.

---

[18]: د ملي وحدت حکومت اقتصادي پالیسې، ۱۳۹۲ ، نن ټکي اسیا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پروژه کولی شي په سیمه او نړۍ کې د افغانستان نړیوال حیثیت او باور زیات کړي، یاده پروژه به د مرکزي اسیا له قرغېزستان او تاجکستان هېوادونو څخه چې د برېښنا د تولید خورا ډېر امکانات په واک کې لري او د اوړي په موسم کې ورته چندان اړتیا نه لیدل کیږي، د سوېلي اسیا پاکستان او افغانستان په هېوادونو وپلوري.

د کاسا زر پروژې اټکلیز لګښت ۱,۲ ملیارده امریکایي ډالره اټکل شوي. اټکلیز اوږدوالی یې ۷٦۵ کیلومتره دي، ۵٦۲ کیلومتره یې د افغانستان په خاوره کې تېریږي. د یادې پروژې په چوکاټ کې به په پلخمري ښار کې د ۳۰۰ میګاواټه برېښنا بک ټو بک سټېشن ورغول شي په رغولو سره به یې افغانستان وکولی شي له تاجکستان څخه د هغه شته ۲۲۰ کیلو ولټه لین له لارې برېښنا وپیري چې له تاجکستان څخه هېواد ته راغلي.

د کاسا زر پروژې تدارکاتي کارونه په ۲۰۱۷ میلادي کال د اکتوبر په میاشت کې بشپړ شول. او د ۲۰۱۸ میلادي کال په پیل کې یې د افغانستان د برخې رغنیزې چارې پیل شوې.

د برېښنا د لېږد دا ستره ملي پروژه کولی شي په سیمه کې د اقتصادي پرمختګ، سیاسي ټېکاو او د افغانستان لپاره د نړیوال باور زمینه برابره کړي. پاکستان چې د ګرمۍ په موسم او افغانستان د ژمي په موسم کې د برېښنا له کموالي سره لاس ګریوان وي، له دې لارې به وکولی شي خپله د اړتیا وړ برېښنا ترلاسه کړي.

د دې پروژې په پلي کېدو سره به په سیمه او څلورو هېوادونو کې د غربت مخه ونیول شي. د پلي کېدو په جریان او وروسته له هغه به د زرګونو دندو د پیداکېدو لامل شي، د سیمې اقتصادي چارې به ورځ تر بلې مخ په ښه کېدو شي او غربت به له منځه یوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې به ياده پروژه له ۷۰۰ کليو،۲۳ ولسواليو او (۷) اوو ولايتونو له لارې تېره شي، ياده پروژه به ۱۵۲۰۰۰ کورنۍ چې د دې پروژې په ۲/۲ کيلومترۍ کې موقعيت لري، متاثره کورنيو ته به د همدې پروژې پرمټ د ټولنې د ملاتړ د پروګرام ترنامه لاندې، د (۴۰) څلويښت ميليونه ډالرو په لګښت د کليو او پراختيا وزارت له لوري د خلکو له غوښتنې سره سم ټولګټې پروژې پلې شي، ترڅو هغه سيمې او کورنۍ چې د دې پروژې له پلي کېدو څخه اغېزمنې کيږي ورڅخه ګټه واخلي.

د دې پروژې د (ټولنې د ملاتړ پروګرام) مسوليت د کليو او پراختيا وزارت پرغاړه لري او ياد پروګرام په فعاليت پيل کړی ده، دا پروګرام به د ملي پيوستون په څېر په هغو کليو او بانډو کې پلي کيږي چې د دې پروژې له پلي کېدو څخه اغېزمن کيږي، د دې پروګرام په چوکاټ کې په پام کې ده چې پلونه، پلچکونه، لارې، د اوبو واړه بندونه، استنادي ديوالونه او د برېښنا وړې پروژې په سيمه کې پلې شي. د (ټولنې د ملاتړ پروګرام) د هغې ارزونې په پايله کې چمتو او پلې کيږي چې د کاسا زر پروژې په اړه يې د نړيوالو مشورتي کمپنيو پرمټ معلومات راټول او دا يې غوره ګڼلې چې بايد د دې پروژې ترڅنګ د سيمې خلکو ته هم د دې پروژې د پلي کېدو ترڅنګ کار وشي.

په ياده پروژه کې به تر ډېره بريده هڅه وشي ترڅو هغو کليو او بانډو ته چې دا پروژه ترې تېريږي ٪۵۰ سلنه د برېښنا د توليد وړې پروژې پلې شي ، د پروژې تر پوښښ لاندې ٪۷۰ سلنه کورنۍ به له ټولنيزو اقتصادي پروژو څخه برخمنې شي.

په يادو سيمو کې به تر ډېره بريده مسلکي او غير مسلکي کارکوونکي له هماغو سيمو څخه پر دندو وګومارل شي تر څو خلکو ته کاري زمينه برابره شي او د دوي د اقتصادي پراختيا په برخه کې به يو کوچنی ګام واخيستل شي، د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروژې له اوږدمهاله ګټو څخه په لاسته راتلو سره به په یادو سیمو کې هغه صنعتي او زارعتي شرکتونه چې په اوس وخت کې د برېښنا له نشتون سره مخ دي او خپل کارونه په ډېرو ستونزو او لګښت سره ترسره کوي، له برېښنا څخه برخمن شي.

د یادولو ده چې د (ټولنې د ملاتړ پروګرام) یوازې په هغو سیمو کې پلي کیږي چې په کومو سیمو کې د کاسا زر پروژه پلې کیږي دا پروګرام لکه څنګه چې مخکې هم یادونه یې وشوه، د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت به یاد پروګرام د ولسی تړون (میثاق شهروندي) ترڅنګ پلې کوي.

د یادې پروژې په پلي کېدو سره به په سیمه کې سیمه ییزو وګړو ته په زیات شمېر کاري اوږدمهاله او لنډ مهاله کارونه پیدا شي، هغه پیسې چې د دې پروژې څخه په کلني ډول ترلاسه کیږي شاوخوا ۲ میلیونه ډالره به یې د همدې سیمې د بنسټیزو اقتصادي پروژو په پلي کولو ولګول شي.

دا چې له کاسا زر پروژې څخه په کلني اندول له ۴۵ څخه تر ۵۰ میلیونه ډالرو پورې ګټه ترلاسه کیږي که چېرې د برېښنا لېږد له ٦ میاشتو زیات شي کولی شي دا کلنی د لېږد حق تر ۱۰۰ میلیونو ډالرو پورې ورسیږي.

د ۱۳۹۵ کال د چنګاښ د میاشتې په ۱۵مه ولسمشر محمد اشرف غني په تاجکستان هېواد کې د کاسا زر پروژې د غړو هېوادونو په ګډه ناسته کې ګډون وکړ نوموړي هلته وویل چې افغانستان غواړي د کاسا زر پروژې له لارې له ۱۵۰۰۰ څخه تر ۱٦۰۰۰ میګاواټه برېښنا د مرکزي اسیا له هېوادونو څخه د سوېلي اسیا هېوادونو ته ولېږدوي چې دا به د هېواد کلنی عاید د ګمرکاتو په کچه برابر کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاپي پروژه

ترکمنستان، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ د ټاپي په نوم د پروژې په اړه په لومړي ځل ۲۵ کاله وړاندې فکر اونظر رامنځ ته شوی و، خو د ځینو تخنیکي، سیاسي او امنیتي ستونزو له امله د غازو د نل لیکې په دې پروژې د عملي کار پرانیستلو لړی وځنډېده. خو بلاخره د پروژې تړون په ۲۰۱۵ م کال کې لاسلیک شو، د پروژې د پیل نیټه ۲۰۱٦م او د پای کال یې ۲۰۲۰ وټاکل شو. د ټاپي په دې پروژې شاخوا ۱۰ ملیارده امریکایي ډالره لګښت اټکل شوی وه چې په څلورو کلونو کې به بشپړیږي. او ټاکل شوې وه چې دا نل لیکه به د ۲۰۱۹ کال په پای کې د غازو لېږد ته چمتو شي.

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کیلومتره اوږدوالی لري، له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي.

دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ ملیاره کیوبک متره غازو د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي د سیاسي ناندریو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي.

د افغانستان لپاره د ټاپي اقتصادي ګټې

مستقیمې ګټې: هر کال به پاکستان افغانستان ته د ټرانزیت په برخه کې سلګونه میلیونه ډالره ورکوي، افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ٦ ملیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي خلکو ته د کار زمینه برابره وي.

غیرمستقیمې ګټې: دا پروژه د ترکمنستان ، افغانستان، پاکستان او هندوستان د مشرانو لخوا پرانېستل شوه. له هغو سیمو نه چې دغه نل لیکه تېرېږي بې له شکه سوداګري به ورسره غوړېږي. په همدغه لاره به نورې ورته پروژې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلي شي دبېلګې په توګه د اورګاډي پټلۍ، د برېښنا پروژه او د انټرنيټ فایبر کیبل. د دغې پروژې له بریالیتوب وروسته به بهرني پانګوال دلته پانګونې ته هم زړه ښه کړي.

سیمه ییز اغېز

د ټاپي پروژه نه یوازې افغانستان، بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه ګاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل ګاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ورڅخه تېرېږي هلته به کاروبار وغوړېږي هټۍ، هوټلونه، اوبازارونه به جوړ شي، ډېر ځایي وګړي به د نل لیکې د ساتنې په موخه په دندو وګمارل شي او ډېر خلک به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي.

افغان مسلکي کارکونکي به د عصري مدیریت زده کړو فرصت ترلاسه کړي.

پاکستان هم د دې پروژې نه اقتصادي ګټه پورته کوي. دغه هېواد به له هند نه هر کال سلګونه میلیونه ډالره د ټرانزیټي فیس په توګه ترلاسه کوي. د دې ترڅنګ په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي خلکو ته د کار زمینه هم پیدا کوی شي، ددې نه علاوه پاکستان به د ګازو نه هم برخمن کېږي.

د پروژې کار به څلور کالو کې بشپړېږي، په مستقیم او غیر مستقیم ډول به لوی شمېر خلکو ته د روزګار پیدا کولو کې مرسته کوي.

هند چې د ګازو تر ټولو لویه ونډه یې اخیستله، د دې پروژې مهمه ستنه ګڼل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاپي ملاتړي هیوادونه

د ټاپي سیاله پروژه د اي پي اي یعنې د ایران، پاکستان او هند په نوم یادېږي، خو امریکا د ټاپي پروژې ملاتړې وه. چین هم د ټاپي ملاتړې برېښیده ځکه چې د دغې پروژې بریا په سیمه کې د دوي پر اقتصاد ښه اغیز درلودلی شو. روسیه هم ددغې پروژې مخالفت نه کاوه.

که څه هم د افغانستان ولسمشر محمد اشرف غني دا خبره رد کړه چې ګواکې ایران له ټاپې پروژې نه دومره خوښ نه ښکاري، خو ویلي شو چې ټاپي پروژه د ایران اي پی اي پروژې مخه ډبه ولی شي.

د لارجوردو لار

څه د پاسه دوه زره کاله پخوا له دغې لارې د افغانستان د بدخشان لارجورد د منځنۍ اسیا هېوادونو او اروپا ته لیږل کېدل.

د لاجوردو لار د ۲۰۱۸م کال د دسمبر د میاشتې په ۱۳مه نیټه د ولسمشر غني له خوا په رسمي توګه، په هرات ولایت کې پرانیستل شوه چې ورسره افغانستان یو ځل بیا په سیمه کې خپل تاریخي موقعیت ترلاسه کړ او له یوه اوږده انتظار وروسته افغاني توکي په لاریو موټرو کې د لاجوردو په تاریخي لار د ترکیې په لوري وخوځېدل.

د لاجوردو ټرانزیټي لارې پرانستلو سره د جنګ ځپلي هېواد تجارتي اړیکې د اروپا او منځنۍ اسیا سره نورې هم سېوا شوې.

د لاجوردو دغه تاریخي ترانزیټي لار د هرات له تورغونډۍ او د فاریاب د اندخوی له اقینې بندر پیل له ترکمنستان، اذربایجان، ګرجستان او ترکیې څخه تیریږي او یاد هېوادونه له اروپا سره نښلوي، دغه ترانزیټي اقتصادي پروژه د افغانستان د صادراتو لپاره یو ښه فرصت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چابهار بندر

چابهار بندر د ایران په سوېل ختیځ ایالت سیستان بلوچستان کې پروت دی. د ستراتېژیک موقعیت له مخې دغه بندر د عمان خلیج پر غاړه، د هرمز ستراتېژیک تنګي ته نیږدې او د هند سمندر یوه برخه ده چې کابو ۱۴زره هکتاره مساحت او په لویه کچه په کې د لویو بېړیو چلېدنې او لنګر اچونې وړتیا لري.

په ۲۰۰۳ کال کې چې کله په هند کې د "بي جي پي" ګوند حکومت و، د هند د لومړي وزیر اټل بهاري واجپايي په دوره کې د ایران له حکومت سره، د دغه بندر جوړونې په اړه هوکړه‌لیک لاسلیک شو. افغان حکومت هم د دغه هوکړه‌لیک برخه و، مګر پر ایران د نړیوالو بندیزونو له کبله د دغه بندر پراختیا هوکړه وځنډېده.

د دغه بندر د هوکړې له ځنډېدو سره سره هند د زرنج دلارام سړک پر جوړونې کابو ۱۳۵ ملیون ډالره لګولي چې د نیمروز ولایت مرکز له چابهار بندر سره نښلوي او کار یې په ۲۰۰۹ کال کې بشپړ شو. له بله پلوه ایران هم له ۲۰۰۳ کال راهیسې د چابهار په سوادګریز زون کې ۳۴۰ ملیون ډالره پانګونه کړې ده.

دغه بندر اوسمهال په اوسط ډول په کال کې د ۲,۵ میلیون ټنه بار پورته کولو او خالي کولو وړتیا لري د ایران حکومت هڅه کوي چې د دغه بندر ظرفیت په کلني ډول ۱۲,۵ میلیون ټنو ته لوړ کړي. د دې ترڅنګ ایران له دغه ښار څخه د افغانستان تر پولې پورې د سړکونو او رېل کرښو جوړونې په ډګر کې هم ډېر کار کړی او همدا راز د سیمې نور هیوادونه هم هڅوي، څو په دغه بندر کې پانګونه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان، هند او ایران د ۲۰۱٦ میلادي کال په مې میاشت کې د اوبو له لارې د یوه نړیوال دهلېز پر جوړولو هوکړه وکړه او تر هغه وروسته د چابهار په رغنیزو چارو کې چټکتیا رامنځته شوه.

ولسمشر محمد اشرف غني له پاکستان سره د سوداګریزې راکړې ورکړې لړ کې له خنډ او ځنډ وروسته، د صادارتو لپاره چابهار ته توجه وکړه. اوسمهال د افغانستان او مرکزي اسیا هېوادونو ترمنځ د ریل شبکې له لارې ډېره راکړه ورکړه روانه ده.

د دغه بندر وروستی درې اړخیز تړون د ولسمشر محمد اشرف غني په هڅو، د ۲۰۱۵ او ۲۰۱٦ کلونو کې د ایران هند او افغانستان د تخنیکي اقتصادي ډلو او حقوقي متخصصینو له خوا چمتو شو او د ۲۰۱٦ کال د مې په ۲۳مه په تهران کې د درې واړو هېوادونو د مشرانو لهخوا لاسلیک شو.

په چابهار بندر کې درې داسې هېوادونه راټول دي چې له پاکستان سره، په یو نه یو ډول ستونزې او رقابت لري. په دغو هېوادونو کې مهم هغه یې افغانستان دی چې له تېرو څو لسیزو راهیسې له نړۍ سره د خپلې سوداګرۍ لپاره پر پاکستان متکي و. خو پاکستان بیا د افغانستان له دغې مجبورۍ څخه د سیاسي فشار د الې په توګه کار اخېستی او هر کله چې د کابل او اسلام اباد سیاسي اړیکې خرابې شوې، پر افغان ترانزیټ یې اغېزې ډېرې لیدل شوې دي.

په بل اړخ کې د هند او پاکستان دودیز رقابت او دښمني ده چې له امله یې پاکستان تل هڅه کړې، د هند او افغانستان ترمنځ خنډ واقع شي. ځکه اسلام اباد نه غواړي له افغانستان سره د ډیورنډ د لاینحل قضیې له کبله د کابل او ډهلي ایتلاف رامنځته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم ايران له پاکستان سره د افغانستان او هند په پرتله رقابت نه لري، خو د اقتصادي ګټو له کبله غواړي د هند او افغانستان ترمنځ او له نړۍ سره د افغانستان سوداګريزه راکړه ورکړه د ايران د چابهار له لارې وشي.

چا بهار يو له هغو بندرونو دی چې افغان سوداګر کولای شي خپل هغه توکي چې د سمندر له لارې په تېره بيا له هند څخه هېواد ته په لنډه توګه راورسوي او دغه راز د هند بازارونو ته خپل مالونه ورسوي.

چابهار بندر به مرکزي اسيا او هند سره، د ايران او افغانستان سياسي او اقتصادي اړيکو وده کې کليدي رول ولوبوي. زما په اند چابهار افغانستان او مرکزي اسيا ته د هندي محصولاتو ليږد لپاره، تر ټولو اسانه او ارزانه لارده چې دا هېواد په همدې توګه کولی شي د افغانستان او مرکزي اسيا هېوادونو بازار ته د پاکستان لاس لنډ کړي. ايران به هم د چابهار او ذاهدان ريل پټلۍ له لارې ۱،٦ ميليارد ډالر ګټه وکړي چې دا چاره به ايران له افغانستان او هند سره د ستراتيژيکو اړيکو ژوروالي او لا پراختيا ته اړباسي. افغانستان چې په وچه کې پروت هېواد دی له دې لارې به وکولی شي، خپل صادرات لوړ او هم د نورو هېوادونو د سوداګريزو توکو د ترانزيټ له لارې ميليونونه ډالر ګټه تر لاسه کړي.

د افغانستان ايران او هند ترمنځ جوړ شوي سوداګريز بندر چابهار نه په لومړي ځل د ۲۰۲۰م کال، د جولای په مياشت کې د افغان صادراتو ۳۹ کانتينرونه هندوستان ته واستول شول. چې په دغو صادراتو کې د افغانستان مختلف توليدات شامل وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټوټاپ د برېښنا پروژه

ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان، او د منځنی اسیا ټول پنځه واړه هېوادونه غواړي چې له خپلې اړتیا اضافه ابي او ګازي برېښنا افغانستان او پاکستان ته ورکړي، دغه پروژه د پاکستان، منځنی اسیا او افغانستان ترمنځ مطرح وه او تمه وه چې تر ۲۰۲۰ میلادی کاله پورې عملي شي اسیایي او نړیوال بانک په دغه پروژه کې پانګونې ته لیوالتیا ښوولې او څه باندی ۵۰۰ میلیون ډالره لګښت لا د مخه ورته په پام کې نیول شوی دي او د دویم پړاو لپاره یې هم ۴۵۰ میلیون ډالره پلان شوی دي چې تر ۲۰۲۰ کاله پورې به یې ورکوي، ددغې بودیجې لپاره جاپان،برتانیا او د امریکا پرمختیایي اداری ټېر وهلی، د لنډ مهال لپاره د همدې پروژې پر اساس، افغانستان له ترکمنستان څخه ۵۰۰ میګاواټه برېښنا واخیسته، دغه برېښنا به د جوزجان، مزار، پلخمري او سالنګ له لارې کابل ته راوړل شي او له کابل څخه به یو په یوه لین کې د وردګو، غزنې او کندهار خواته ولېږدول شي او دویم لین به یې د لوګر له لارې تر پکتیا،خوست او پکتیکا پورې ورسول شي چې د لین غزولو کارونه یې په ۲۰۱۴م کال کې شروع شول.د افغانستان حکومت غوښتل په دویم پړاو کې له ترکمنستان څخه نوره برېښنا هم ددې پروژې پر مټ ترلاسه کړی او وکولی شی خپلې اړتیا ته په بشپړه توګه ځواب ووایي دغه پروژه د ۲۰۱۹ م کال تر اواخرو پورې بشپړه شوه. او افغانستان څه باندې ۲۰۰۰ میګاواټه وارداتي او تولیدي برېښنا ترېنه ترلاسه کړه،چې په دې توګه ددغه هېواد ۸۰ په سلو کې وګړي برېښنا ته لاس رسی پیدا کړ.

د ټوټاپ د پروژې چاره له ۲۰۱۴ ورسته جدي شوه د ۲۰۱٦ په لومړیو کې د ولسمشر غني لخوا د ټوټاپ د پروژې، د دواړو لارو ارزونه وشوه او د مې میاشت کې پریکړه وشوه چې باید دا پروژه د سالنګ پر لار تیره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاپ د برېښنا پروژه

دا د ترکمنستان ،افغانستان او پاکستان تر منځ د ۵۰۰۰ میګاواټه برېښنا پروژه ده چې په لویه کچه په سیمه کې له ترکمنستان څخه پاکستان ته د ټاپي د ګازو په خوا کې برېښنا لیږدوي دغه پروژه په ۲۰۱۵ م کال کې د ولسمشر اشرف غني لخوا په لومړي ځل مطرح شوه او د ۲۰۱۵م کال ددسمبر په ۹مه نیټه په عشق اباد کې هغه مهال د ټولو د پام وړ وګرځیده چې د ټاپي د عملي پیل تړون د افغانستان، پاکستان، ترکمنستان او هندوستان د مشرانو ترمنځ لاسلیک کیده. د ټاپ پروژې د برېښنا لینونه به له تورغونډۍ بندر څخه تر سپین بولدک پورې ۷۵۰ کیلومتره د افغانستان په خاوره کې تیریږي. په افغانستان کې د بریښنا ددغو لینونو د غزولو تړون د ۲۰۱۸ کال د نوامبر په ٦مه نیټه له یوه ترکي شرکت سره لاسلیک شو. له دې لارې به لومړي ۱۰۰۰ میګاواټه بریښنا پاکستان ته ولیږدول شي، تر څنګ به یې افغانستان د پاکستان بریښنا د ترانزیټ څخه شاوخوا ۱۰۰ میلیونه ډالر ګټه هم ترلاسه کړي.

وارداتي او لمریزه برېښنا

په تېرو ۵ کلنو کې ۹ ولایاتو ته برېښنا ورسېدله چې بیلګې یې: لوګر، غزني، پکتیا، خوست، میدان وردګ او بادغیس ښارونه دي.همدا راز پنجشیر،کنړ، پکتیکا، بامیان، دایکندي، زابل، ارزګان،کندهار، غور، نورستان او نیمروز ولایتونو ته په وارداتي برېښنا رسولو کار روان دی. چې تر ۲۰۲۱م کاله پورې به د بریښنا د ملي شبکې په بشپړیدو سره د ټولو ولایاتو ښارونه بریښنا ولري. د سرخان پلخمري د برېښنا لاین تر کار لاندې دی چې پر مټ به یې ازبکستان څخه هېواد ته MW1000 برېښنا وارده شي. له ترکمنستانه د MW400 برېښنا واردولو باندې کار روان دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

CASA1000 پروژې له لاري به MW300 برېښنا وارده شي. وروستيو کې TAP500 پروژې پر مټ له ترکمنستانه MW1000 برېښنا واردولو ترړون لاسليک شو.تر راتلونکو ۵ کلونو به په کابل، ننگرهار،کندهار، مزارشريف او هرات کې MW2000 لمريزه برېښنا توليد شي چې په هر ولايت کې MW400 کيږي. ننگرهار ولايت کې د MW100 لمريزې برېښنا پر جوړولو کار روان دی. د مزار PP-50 ميگاواټه او بيات MW40 له گازو څخه د برېښنا توليدول تر کار لاندې دي. همداراز د کندهار د MW30 لمريزې بريښنا جوړولو کار بشپړ او گټې اخيستنې ته وسپارل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پينځم څپرکی

په کلتوري او علمي برخه کې د ولسمشر لاسته راوړنې

ښوونه روزنه او لوړې زده کړې

ښوونه او روزنه: ولسمشر غني د افغان ښوونځيو کيفيت او کميت ته ډېره پاملرنه وکړه. ښوونځيو څخه وخت پر وخت څارنه شروع شوه، د خيالي ښوونکو او زده کوونکو لړۍ يې پای ته ورسوله، نوي ښوونځي يې جوړې او د پخوانيو ښوونځيو ودانۍ يې ترميم کړې چې دا لړۍ تر اوس پورې دوام لري، د بې سوادۍ کچه ټيټه او د ښوونځيو د زده کوونکو په شمېر کې زياتوالی راغی. هغه ښوونکي چې عمرونه يې لوړ او لسانس يې نه درلودل منفک او پر ځايه يې نوي لسانس ځوانان وگمارل شول. د ولسمشر غني دوره کې ٪۹۰ ښوونځيو نوي ځوان او لسانس ښوونکي پيدا کړل. د ولسمشر غني په دوره کې ۳۶۰۰ نوي ښوونځي جوړ او بيا ورغول شول. ولسمشر د ښوونځيو د نصاب د اصلاح لپاره هم وعدې وکړي چې په لومړيو پنځو کلنو کې عملي نشوي خو په دې هکله عملاً کار روان دی.

لوړې زده کړې: ولسمشر غني د لوړو زده کړو سيستم کې زيات تغيرات او شفافيت رامنځته کړو. د هېواد په پوهنتونونو کې يې د خيالي زده کړيالانو کچه صفر ته راښکته کړه. د کانکور د ازموينې او تعليمي بورسونو سيستم يې ډېر شفاف کړ چې دا د افغانستان د پرمختگ او بقا لپاره يو ستر گام و. د افغانستان په پوهنتونونو کې يې سياسي جريانونه، مذهبي، سمتي، قومي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نژادي او ژبني مخالفتونه او تعصبات ختم کړل، لوړو زده کړو وزارت او د هېواد پوهنتونونه يې غير سياسي او تعليمي مرکزونو په توګه خلکو ته ورو پېژندل.

نړیوال اسلامي پوهنتون

په ۱۳۹۱ه ش کال کې سعودي عربستان اعلان کړی و چې په افغانستان کې به د سیمې پر کچه یو ستر اسلامي پوهنتون جوړوي.

د ولسمشر فعال او متوازن بهرني سیاست وکولی شول چې د سیمې، نړیوالو هېوادونو او نړیوالو سازمانونو توجه راجلب کړي او په هېواد کې ددوې پر مټ نړیوالې او سیمه یزې پروژې عملي کړي چې له دغو پروژو څخه یوه په هېواد کې د سعودي عربستان په مرسته د دریم نړیوال اسلامي پوهنتون جوړول وو.

دغه پوهنتون د هېواد په ختیځ ننګرهار ولایت د رودات، کوټ او بټي کوټ ولسوالیو په منځنۍ ساحه کې پر زر جریبه ځمکه جوړېږي او نیږدې ۲۵۰ میلیونه ډالره لګښت پرې راځي چې د نړیوال اسلامي پرمختیایي بانک له خوا ورکول کېږي.

چې د دغه ستر اسلامي پوهنتون د جوړېدو عملي چارې په ۱۳۹۵ه ش کال کې پیل شوې. هند به د دغه علمي بنسټ د نصاب د جوړولو په برخه کې له افغان پوهانو سره مرسته کوي. دا پوهنتون به یوه لویه لیلیه، لوبځای، د اسلام اباد فیصل جومات ته ورته یو جومات هم ولري.

د ۱۳۹۵ه ش کال د لړم د میاشتې په ۲۰مه نېټه د نړیوال اسلامي پوهنتون د احاطې د جوړېدو د بنسټ ډبره کېښودل شوه. ددې پوهنتون د احاطې د جوړېدو لپاره د وزارت له انکشافي بودجې نه څه باندې ۳۷ میلیونه افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظورې شوي، دا پروژه نه یوازې د افغانستان بلکې د سیمې په کچه یوه لویه علمي پروژه ده.

نړیوال اسلامي پوهنتون به د افغانستان لپاره، په خاص ډول د ننګرهار لپاره او د سیمې لپاره یوه لویه اکاډمیکه موسسه وي.

د دې پوهنتون نقشه په نړیوال سټنډرډ جوړه شوې او د راتلوونکو پنځلسو کلونو په موده کې به یې ټولې چارې بشپړې شي، او ددې پوهنتون جوړښت به له هر پلوه بین المللي وي.

په ټوله نړۍ کې دوه اسلامي نړیوال پوهنتونونه جوړ شوي چې لومړی پوهنتون په اسلام اباد کې دویم په مالیزیا کې او د دریېم ستر نړیوال اسلامي پوهنتون ویاړ به، د ننګرهار وي چې د رغېدو وروسته به په کې په یو وخت لس زره محصلین زده کړې کوي.

د باچا خان نړیوال پوهنتون

ددې پوهنتون دطرحې د عملي کولو لپاره د ۲۰۱۳م کال څخه راپه دیخوا کار روان وه خو د یو څه مشکلاتو پر اساس د یو وخت لپاره وځنډېده او د دې پوهنتون جوړولو په لار کې څه تخنیکي او مالي خنډونه هم موجود وو چې ددې خنډونو د حواري لپاره د ولسمشر لخوا یو کمیسیون جوړ شو. ددې کمیسون دنده د پوهنتون جوړول او په خپلو پښو درول او د دې د پاره د مالي وسیلو راټولول وو. ولسمشر په افغانستان کې د امنیت او مالي ستونزو سره سره د باچا خان پوهنتون جوړولو پرېکړه وکړه او د دغه نړیوال پوهنتون د جوړېدو لپاره یې د خوست مرکز اړوند د صحرا باغ په سیمه کې شاوخوا درې زره جریبه ځمکه وټاکله. دا یو اوږدمهاله ستراتیژیکه علمي او د لوړو زده کړو پروژه ده چې جوړونه به یې وخت نیسي. د باچا خان پوهنتون به خپلواک وي او تدریسي چارې به یې په نړیوالو معیارونو برابرې وي او د دغه پوهنتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محصلینو او استادانو د جذب شرایط به په نړیوالو شرایطو برابر وي، محصیلین او استادان به پر افغاني هویت محدود نه وي، بلکه په دغه پوهنتون کې به له ۲۲ څخه د ډېرو هېوادونو زده کړیالان زده کړې کوي. د باچاخان نړیوال پوهنتون به ۳۵ پوهنځي او ۱۲۵ تحصیلي څانګې ولري په دې پوهنتون کې به له ۳۵ څخه زیات څېړنیز مرکزونه جوړېږي، په نړیواله کچه به د سیمې په سیاسي، انکشافي، اقتصادي، شخړو حل، جغرافیه، چاپېریال، ښوونه روزنه، روغتیا، لرغونیز او نورو مسایلو او موضوعاتو د میلیونونو ډالرو په بدل کې څېړنې کېږي او نړۍ به له اړوندو مسایلو او فرصتونو خبروي.[19]

دغه پوهنتون به د سیمې ډیپلوماسۍ، سیاسي مسیر، ستراتېژیکې او اقتصادي لیدلورې په مساعدولو او ټاکلو کې رغنده نقش لوبوي او د دې پوهنتون په لارښوونه به په سیمه کې سولې او پرمختګ ته پالیسۍ او ستراتېژۍ ټاکل کېږي. په دې سربېره به دغه پوهنتون د سیمه یزو او نړیوالو شخړو په حل کولو کې کلیدي نقش لوبوي او د افغانستان حکومت ته به د سیمې او نړۍ له هېوادونو سره په روابطو جوړولو او د مسایلو په حل کولو کې لارښوونه کوي. باچاخان نړیوال پوهنتون به له دېرشو څخه تر څلوېښت زرو حضوري زده‌کړیالان ولري. چون نړیوال پوهنتون دی همدا علت دی چې له نیم څخه ډېر ښوونکي به یې نړیوال پروفیسوران وي. البته د وخت په تېرېدو سره به افغان دولت تر ۱۰۰۰ زیات افغان ښوونکي په نړیواله کچه د نړۍ پوهنتونونو ته ور وپېژني چې دوي هلته په نړیوالو سټنډرډونو وروزل شي او بېرته هېواد ته له یو عصري ظرفیت سره را ستون او په دې نړیوال پوهنتون

---

[19]: د باچا خان نړیوال پوهنتون ملي او نړیوال اهمیت /خان ولي خان بشرمل May 6, 2018.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې تدریس وکړي، داسې به په دې پوهنتون کې د بهرنیو ښوونکیو شمېر را ټیټ شئ. البته دغه پوهنتون ته به له نړۍ څخه لوړپوړي چارواکې لکه وزیران، سفیران او د سترو نړیوالو ادارو مشران افتخاري لیکچرونو ته راځي او له دې پوهنتون سره به د خپلو مرستو تر څنګ خپلې تجربې هم شریکوي.

همدا ډول باچا خان نړیوال پوهنتون به په هېواد کې د موجوده دولتي او غیر دولتي پوهنتونونو او د تعلیمي ودې د څار بهیر په ښه والي کې هم رغنده نقش ولوبوي او د وخت په تېرېدو سره به، د داخلي او نړیوالو متخصصانو په مرسته د یو داسې تعلیمي نصاب د چمتووالي په برخه کې به نقش ولوبوي چې دغه نصاب د اکسفورډ او نورو نصابونو په څېر د تدریس په برخه کې نقش ولوبوي.

د دې ترڅنګ په ټولنیزو چارو، سوله، ولسواکي او انکشاف، محیطي زده کړو، معادن او جیولوجي، افغان پیژندنه، لرغونپوهنه، ټولنپوهنه او انسانپوهنه، مسلکي، تخنیکي او میخانیکې زده کړو همدا ډول د مالیکولر او بایوتیکنالوژۍ په برخو کې به په نړیواله کچه څېړنیز مرکزونه ولري چې له دې لارې به نه یوازې د افغانستان او نړیوالو مسایلو په څېړلو کې مرسته ترلاسه شي، بلکې په دې برخو کې به نوموړی پوهنتون د ارزښتناکې او حیاتي څېړنې په بدل کې تر میلیونو ډالرو پیسې ترلاسه کړي څو د دې پوهنتون دوام او حیثیت ثبات ومومي.

په تدریسي برخو کې به تر ټولو اړینې برخې د اسلامي فرهنګ او تمدن پوهنځي ترڅنګ د سولې او عدم تشدد، بشري حقوقو مطالعات، سیاسي علوم، جندر مطالعات، ټولنپوهنې، ټولنیز چوکاټونو، انکشافي پروژې، قبایلې مطالعات، تیکنالوژۍ او عصري علومو په برخه کې په سلګونه نور پوهنځي ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دا پوهنتون کامیاب شو نو د ټولې سيمې د پاره د امن پېغام راوړی شي. د افغان ولسمشر اشرف غني لخوا په خوست کې د باچا خان د نړيوال پوهنتون د جوړولو پريکړه، د پاکستان او افغانستان پښتنو لپاره ګټور ده او ورسره به د باچا خان عدم تشدد فلسفه هم خپره شي.

زما په اند په خوست کې د دغه پوهنتون جوړيدو سره د پښتنو د تعليم اساسي مسله حل کيدی شي.

خوست د پښتنو د سيمي زړه دي، دې غاړې ته ترې په خېبر پښتونخوا کې نوې ورګډې شوي قبايلي سيمې هم پرتې دي، او دغه خلک هم ورته نيږدې دي او د دې اثر به د دواړو غاړو خلکو ته ډېر مهم وي او بيا نوم يې چې د باچا خان دي نو په نړۍ کې به هم اعتبار ولري. په کار ده چې د پوهنتون په نصاب کې د باچا خان بابا د فکر اساسي ټکي شامل کړاي شي.

ولسمشر د ١٣٩٩ه ش کال په لومړيو کې د باچا خان نړيوال پوهنتون لپاره څلور پوهنځي ١٦ ديپارټمينټونه منظور کړل.

د ملي وحدت حکومت او د ملي ورځو نمانځنه

د ملي وحدت حکومت د افغانستان کلتور او تاريخي وياړونو، خصوصاً د ملي ورځو په لمانځلو د تاريخي ابداتو او ځايونو په رغولو کې ډيرې هلې ځلې وکړې.

چې له جملې څخه يې د هېواد د خپلواکۍ د سلمې کليزي او د بيرغ د ملي ورځې لمانځل و.

د ملي وحدت حکومت په دوره کې ټولې ملي او مذهبي ورځې د ولسمشر په امر او پام سره په ډېرو ګرمو او ښو مراسمو سره ونمانځل شوې لکه د خپلواکې ورځ، د ملي بيرغ ورځ، د شهيدانو ورځ، د عاشورا ورځ او داسې نور چې دلته موږ له يو څو څخه يادونه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د خپلواکۍ د ۱۰۰ مې او ۹۹مې کلیزې د نمانځنې شاهد وم، دا داسې یو ورځ وه چې د ملي او افغاني غرور ډکه د یو ښه او راتلونکي افغانستان زیری یې ځان سره درلود. ټول ښارونه د بیرغ درې رنګه ټوټې پوښلي وو، ونو، دیوالونو دوکانونو، موټرونو او خلکو له بیرغونو جامې کړې وې.

زه دلته د خپلواکي د سلمې کلیزې د نمانځنې له مراسمو یاداوري کوم چې په ډېرو ښو مراسمو سره ونمانځل شول.

د افغانستان د خپلواکي سلمې کلیزې نمانځل: په ۱۹۱۹م کال کې افغانستان خپله ازادي د بریتانیا(انګلستان) څخه واخیسته، هغه خپلواکي چې ددې هېواد د زرهاوو شهیدانو په وینه لاسته راغلې وه. دې ازادي مبارزې، ایثار او پایداري ته اړتیا درلوده، که څه هم امان الله خان د خپل ترقي غوښتونکو ارمانونو لپاره د خپل مشروطه غوښتونکو یارانو په مرسته د استعمارګرانو سره په تقابل کې ودرېد او ویې ویل چې ترڅو د هېواد استقلال د استعمارګرانو څخه وانه اخلم، ارامتیا ته به ونه رسیږم د هغه دا حرکت د خلکو پراخ ملاتړ سره مخ شو. د خلکو د همراهی په ترڅ کې انګلیس ماتې وخوړه او افغانستان خپلواکي لاسته راوړه.

خپلواکي په حقیقت کې تکامل د حکومت او خلکو اراده په اقتصادي، سیاسي،کلتوری، ټولنیز او نظامي برخو کې دي، ترڅو هیڅ خارجي اراده د ملت او دولت پر ارادې باندې اغېزه ونه لري او استقلال په دې مفهوم سره لاسته راځي.

دافغانستان د استقلال سلمه کلیزه د ملي وحدت حکومت لخوا په مرکز او ولایاتو کې په ډیرو شاندارو مراسمو سره ونمانځل شوه.

د افغانستان د سلمې کلیزې د نمانځنې لپاره افغان حکومت مالیې وزارت ته د ۱۳۹۸کال د جوزا د میاشتې په ۲۳مه نیټه امر وکړ چې د خپلواکۍ د بیا ګټلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلمې کليزې نمانځنې لپاره دې ۳۸۴ میلیونه او ۲۲۱ زره افغانۍ د ارگ د ۹۱ کوډ اکاونټ ته واستوي.

ولسمشر په دې اړه ماليې وزارت ته د جوزا په ۲۳ مه استولي حکم کې ويلي وو چې د افغانستان خپلواکي زموږ د اجدادو د لوی فکر استازيتوب کيسه کوي او نمانځنه يې د اوسني نسل رسالت دی.

افغان حکومت د خپلواکي سلمې کليزې ته ځانگړی کميسيون او دارالانشا وټاکله او گڼ پروگرامونه يې ورته ونيول.

حکومت په دې اړه ولايتونو کې هم له ولايتي شوراگانو، ښاروالیو، ولسي او مدني بنسټونو دارالانشاوې جوړې کړې وې.

ولسمشر غني په دې اړه حکم کې وزارتونو ته هم امر وکړ چې د ازادۍ د ورځې نمانځنه کې پوره ونډه واخلي.

ولسمشر غني د دغې ورځې د نمانځنې لپاره د ځانگړو ترتيباتو په لړ کې د غازي امان الله خان د واکمنۍ له وخته د راپاتې ودانيو د رغولو امر وکړ.

د هغه له وخته راپاتې ودانيو کې د پغمان ۲۱ ماڼۍ، دارالامان ماڼۍ، جلال اباد کې د غازي امان الله خان مزار،عيدگا جومات کارونه بشپړ او نورو ځايونو باندې چټک کارونه روان وو.

د افغانستان خپلواکي د اوسني وضعيت سره څومره معنی ورکوي او ايا اوس حقيقي استقلال لرو او که نه؟ هغه بله بېله موضوع ده چې بايد بيله وڅيړل شې، خو دا چې ولې د خپلواکي ورځ ښه ونمانځو او ښه تجليل کړو او کومې اړتياوې ايجابوي؟ ځينو نقاتو ته اشاره کوم:

۱: د افغانستان خلک په تېرو ۱۹ کلنو کې د تروريستي هدفمندو بريدونو قومي او مذهبي اختلافاتو منځته راوړنې لپاره د بريدونو شاهدان وو که دا مسله جدي ونه نيول شي، تروريستان او د هغوی ملاتړ کوونکي به په اسانۍ سره خپل خرابو مقصدونو ته ورسيږي، نو پر دولت باندې لازم دي تر څو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدي ونيسي د افغانستان د خپلواکي ورځې نمانځلو په بهانې سره، دولت هڅه وکړی چې د حکومت او خلکو ترمنځ فاصله لنډه کړي او د خلکو ترڅنگ ودريږي او د تروريستانو نقشې له منځه ولاړې شي.

۲: د يو څه وخت راهيسې د ځوانانو په افكارو كې د خپلواكي غوښتنې او ازادۍ روحيه كمزورې شوې وه، نو دا اړتيا وه چې ددې ملي ورځو په نمانځلو سره، دا روحيه پياوړې شي.

۳: د امريكا سره امنيتي نظامي بې ثمره پيمان امضاء شو چې د ځينو كسانو لپاره يو مهمه لاسته راوړنه بلل كيده، د نا امنيو په ډېريدو او ځينو ولاياتو سقوط، دا ښكاره كړه چې دا پيمان كومه گټه نه درلوده او يواځې يو بې اساسه او پوچ پيمان وو او امريكا ته د يو با اعتماد شريک په حيث نه شو كتلی، نو يواځې څيز چې د افغانستان روښانه راتلونكي لپاره ورته اړتيا ليدل كېده، په هېواد كی ټولو وحدت پايو استحكام او داخلي توان باندې تكيه كول وه.

۴: د افغانستان خلک ددې خاورې او اوبو ساتنې لپاره ډېر رشادتونه د ځانه ښكاره كړي دي، لكه د انگليس او طالبانو سره مبارزه. استقلال او خاورې سره مينه به د خلكو ملاتړ سبب وگرځي چې خلک د افغانستان امنيتي ځواكونو څخه ملاتړ وكړي ترڅو امنيتي ځواكونه هم د ملت په ملاتړ سره د تروريستانو په وړاندې په قاطع ارادې سره ودريږي.

۵: د استقلال څخه نمانځنه سربيره پردې چې همبستگي او هم پذيري پراخوي، ددې سبب هم گرځي ترڅو خلک په هوښياري او بصيرت سره د مادرن استعمار اهدافو څخه پوهه ترلاسه كړي او پرې نږدي ترڅو استعمارگران د هېواد داخلي چارو كې لاس وهنه وكړي او د وخت په تېريدو سره، د مداخله كوونكو لاسونه لنډ كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې تاریخي او ملي ورځې ارزښت ته په کتو سره، باید دا ورځ هم په مجازي فضا او هم په حقیقي فضا کې ونمانځل شي او همدارنګه دولت هم د خلکو ترڅنګ ودرېږي او خلکو څخه ملاتړ وکړي.
ملي وحدت حکومت ځینې نورې ملي ورځې هم په ډیرو تودو او ګرمو مراسمو سره ونمانځلې د هغه له جملې اووم د زمري د ملي بیرغ ورځ،د شهیدانو ورځ او داسې نور.

د ملي وحدت حکومت او د تاریخي ابداتو بیارغونه

ملي وحدت حکومت د تاریخي ځایونو د بیارغونې لپاره ډیرې هلې ځلې وکړې او ډیر تاریخي ځایونه یې بیاورغول او پر ځو نورو کار روان دی هغه تاریخي ځایونه چې د ولسمشر غني په حکم او ځانګړې پاملرنې بیا ورغول شول جمهوري ریاست(ارګ)، د دارلامان ماڼۍ، د عیدګاه جومات، د ننګرهار سراج العماره، د چهلستون بڼ، د غازي امان الله خان مقبره، د پل خشتي جومات،تاج بیګ ماڼۍ، د هرات اختیارالدین کلا، د پغمان بالا باغ، د جبل السراج شاهي ماڼۍ او داستالف ماڼۍ او هوټل .
او هغه تاریخي ځایونه چې د هغو د بیارغونې چارې د ولسمشر په لومړنۍ پنځه کلنه دوره کې بشپړې نه شوې او اوس دوام لري او نه دي بشپړ شوي شادوشمشیره جومات، د کابل بالاحصار، د کابل ماشین خانه، د بامیانو بوت، د مزار شریف روضه، د هرات جامع جومات او د غور د جام څلی.

د افغانستان جمهوري ریاست (ارګ):

کابل تاریخي او لرغوني ښار د شاهانو او امیرانو ټاټوبی بلل کېږي. دغه ښار پخوا کلا ته ورته و چې د ځینو دېوالونو اثار او نښې تر اوسه هم پاتې دي. کابل ښار شپږ دروازې لرلې او هرې دروازې ځانګړی نوم درلود، په دهمزنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د کندهاریانو دروازه، دسردار جهان خان دروازه، د سلام خانې په برخه کې سپینه دروازه، د عیدگاه جومات شاته د پیت دروازه ، د بالاحصار خواته د گذرگاه او لاهوری دروازې لا هم ځینې سپین ږیري په خپلو خاطرو کې یادونه کوي.

د امیر عبدالرحمن خان له واکمنۍ د مخه شاه د اوسېدو مناسب ځای نه درلود. د بادشاه د حکمرانۍ مرکز په بالاحصار کې و، خو بالاحصار او د شېرپور ارگ د افغان او انگلیس په جگړو کې زیانمن شوي وو او ځینې برخې یې سوځېدلې وې. امیر عبدالرحمن خان په ۱۸۸۰ کې واک ته له رسېدو وروسته د خپلې استوگنې او کاري دفتر لپاره مناسب ځای نه درلود. هغه د بادشاه د اوسېدو د مناسب ځای جوړولو لپاره د ارگ اوسنی موقعیت انتخاب او په ۱۲۹۹ ه ق کال یې د ارگ نقشه طرحه کړه. په ۱۳۰۰ ه ق کال د کابل ښار په مرکز کې پر دوه سوه جریبه ځمکه د ارگ د جوړولو چارې پیل شوې.

د ارگ د جوړولو چارې په ۳۰ کالو کې بشپړې شوې. کابو یوه نیمه پېړۍ کېږي چې د ارگ کلا په کابل کې جوړه شوې. په ارگ کې لومړنۍ جوړه شوې ودانۍ کوټې باغچه ده چې په ۱۳۰۴ ه ق کال یې د جوړولو چارې بشپړې شوې. د ارگ د بېلابېلو ودانیو د جوړولو لپاره ځینې توکي له بریتانوي هند څخه هم راوړل کېدل، خو تر ډېره له سیمه ییزو ودانیزو توکو استفاده کېده. دا ودانیز توکي خښتې، چونه، گچ، صندل او ساروج وو، په ځینو ودانیو کې له شېدو، کوچو او د چرگانو له هگیو څخه هم استفاده شوې ده.

دغه راز د ارگ د جوړولو په چارو کې د کابل زیات شمېر خلکو په خپله خوښه برخه اخیسته. د اوسنې ارگ سیمه پخوا خاورینه دښته وه. په ځینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخو کې یې کرنیزې ځمکې او باغونه وو. اوس ارګ د کابل ښار په مرکزي برخه کې موقعیت لري.

د حبیب الله کلکاني د حاکمیت لنډه موده او د کورنیو جګړو پرمهال ارګ ته زیات زیانونه واوښتل. د ارګ پر چور او تالان سربېره ځینې ودانۍ هم زیانمنې شوې، په مشخص ډول کولی شو د موزیم یادونه وکړو چې د اماني نهضت پر مهال په ارګ کې جوړ شوی و.

د جمهور رییس محمداشرف غني په رهبرۍ د نوي حکومت په ایجاد سره د ارګ د بیارغاونې او نویو ودانیو د جوړولو بهیر دوام وموند. د ارشیف ودانۍ د جوړولو چارې په ۱۳۹٦ ه ش کال کې پای ته ورسېدې او د ارګ ارشیف اسناد ور ولېږدول شول.

دارالامان ماڼۍ:

د دارالامان ماڼۍ د افغانستان له تاریخي یادګارو له جملې څخه ده چې د کابل ښار له مرکز نه تقریباً اته کیلومتره جنوب لویدیز لوري ته د چهاردهي په ساحه کې د دارلامان د عمومي جادې په انتها، د قورغ د غره په لمنو کې د « تاج بیګ » ماڼۍ ته نیږدې د مرحوم غازي امان الله خان په وخت کې جوړه شوې ده. د دارلامان د ماڼۍ د جوړیدو په وخت کې د افغانستان او المان ترمنځ ښې سیاسي اړیکې وجود درلودې. د «جوزف برکس» په ابتکار د ښارونو او کور جوړولو په برخه کې د المان د دولت ۲۲ تنه مهندسان او انجنیران کابل ته راغلل او د دې قصر په جوړولو کې ۷۰۰ افغان کارګرانو برخه درلوده. د دې ماڼۍ د جوړولو کار د « والتر هارتن » په نوم الماني انجنیر په ۱۳۰۴ ه ل کال کې پیل کړ او په ۱۳۰٦ ه ل کال کې یې کار تکمیل شو. نوموړې قصر له ۱۵۰ ورو او لویو اطاقونو نه تشکیل شوی چې د اماني دورې ټولو دولتي دستګاوو له هغه نه استفاده کوله.[۲]

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخچه: د دارلامان ماڼۍ د۱۳۴۷ ه ل کال د قوس په ۲۲ مه نیټه چې د ۱۹۶۸م کال سره برابر ده او د وخت د فواید عامې یا ټولګټو وزارت په کې واقع و، د برېښنا د شارټي له امله يې دریم منزل سوځېدلی وه چې بیرته ترمیم شوه او وروسته د وخت د عدلې وزارت ترې استفاده کوله. د سردار محمد داود خان د ۱۳۵۵ کال د اساسي قانون د تصویب لویه جرګه په دې قصر کې جوړه شوي وه. د حفیظ الله امین په واکمنۍ کې د هېواد د جمهوري ریاست دستګاه یوځل بیا د دارلامان قصر ته ولیږدول شو، ترڅو د ۱۳۵۸ کال د جدي په ٦ مه د شورویانو د یرغل په وخت کې ماڼۍ اور واخیست .

د هجري لمریزې شپیتمې لسیزې په کلونو کې د افغانستان د دفاع وزارت له دې ماڼۍ نه استفاده کوله چې د۱۳٦۸ ه ل کال د حوت د میاشتې د۱٦ ورځې کودتا په ورځ چې د دوکتور نجیب الله پروړاندې، د جنرال شهنواز تڼي له خوا شروع شوې وه ډېره تاواني شوې وه، مګر ژر بیرته ترمیم شوه .

د اویایمې هجري لمریزې لسیزې په لومړیو کې چې مجاهدینو له خوا د قدرت په سر کورني جنګونه وشول، د افغانستان دغه تاریخي بنا یوځل بیا ډېره سخته زیانمنه شوه او کله چې د وخت د دفاع وزارت (چې احمد شاه مسعود د دفاع وزیر وو) د ګلبدین حکمتیار او عبدالعلي مزاري له ګډې غونډې نه اطلاع حاصل کړه په دې قصر باندې یې دوه ځلې بمباري وکړه چې په پایله کې یې قصر په کنډوالو بدل کړ. پاتې دې نه وي چې حکمتیار او مزاری یوازې لس دقیقې مخکې له نوموړي ځایه وتلي ول. له۱۳۷۳ تر ۱۳۹۵ کاله پورې پورته یاده شوې ماڼۍ متروکه او د استفادې وړ نه وه.

د ۱۳۹۵ کال د غبرګولي په لسمه ورځ د افغانستان د اسلامي دولت ولسمشر محمد اشرف غني، د دارلامان د تاریخي ماڼۍ د بیا رغونې کار د افغانستان له بودجې نه د شپاړس میلیون امریکایي ډالرو په مصرف سره رسما پیل کړ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د ښاري پراختیا د عالي کمیسیون لومړنۍ غونډه د نوموړې ودانۍ په کنډوالو کې جوړه شوه.

او د ۱۳۹۸ کال د اسد د میاشت په۳۰ مه نیټه دیو لړ شاندارو مراسمو په لړ کې ګټې اخیستنې ته وسپارل شوه.[20]

چهلستون تاریخي بڼ او ماڼۍ: کابل کې د چهلستون تاریخي بڼ بیا ورغول شو او دغه بڼ د ۱۳۹۸ ه ش کال د وري د میاشتې په ۲۷ مه نیټه د سیلانیانو پرمخ پرانیستل شو.

دغه بڼ په معیاري ډول رغول شوی او د تفریح لپاره په کې ګڼې اسانتیاوې برابرې شوې دي. دغه بڼ اوس مهال د کابل ښار یو له غوره تفریح ځایونو بلل کیږي چې ګڼې کورنۍ یې لیدو ته ورځي.

له هغه وروسته چې دغه بڼ ګټې اخسیتنې ته سپارل شوی هره ورځ د کورنیو په شمول شاوخوا ۱۵۰۰ سیلانیان د بڼ لیدو ته راځي. دغه بڼ د اتلسمې زېږدیزې پیړۍ په ورستیو کلونو کې جوړ شوی.

په بڼ کې چایخونې، کانیتنونه، ورزشي کلپونه او د ناستې لپاره په کې ښه امکانات برابر شوي دي. زه چې د لومړي ځل لپاره دغه بڼ لیدو ته ورغلم نو د تفریح لپاره دا بڼ یومناسب ځای دی.

د چهلستون په ۶۰ جریبه بڼ کې یوه ماڼۍ هم دنګه ولاړه ده چې د چهلستون ماڼۍ په نامه یادیږي، ددغې ماڼۍ بنسټ شاوخوا دوه سوه کاله مخکې، یعنې د اتلسمې زېږدیزې پیړۍ په ورستیو کلونو کې د شاه زمان په حکومت کې اېښودل شوی دی.

ماڼۍ په یو لوړ ځای کې جوړه شوې چې د کابل ښار لویه برخه ترې ښکاري او دغې ځانګړنې یادې ماڼۍ ته ځانګړې ښکلا وربښلې ده.

---

[20]: شمس، شمس الدین، د افغانستان معاصر تاریخ، ۱۳۹۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانیو حکومتونو کې به دغه بڼ او ماڼۍ د لوړپوړو چارواکو او میلمنو کوربه وه، خو د نوییمې لسیزې کورنیو جګړو کې د دغې ماڼۍ ۸۰ سلنه برخې ویجاړې شوې.

درې نیم کاله مخکې یې د بیا جوړونې چارې د جرمني هېواد په مالي ملاتړ په معیاري ډول او تاریخي معلوماتو ته په کتو پیل شوې او تر دې چې د ۲۰۱۹ کال د مارچ په ۱۵مه ګټه اخیستلو ته وسپارل شو.

د بیا جوړونې په چارو یې ۱۴ میلیونه ډالر لږښت راغی او د جوړولو چارې یې یواځې افغان انجینرانو او کاریګرو پر مخ بیولي دي.

د پغمان بالاباغ: پغمان د بالا باغ د ماڼیو د بیارغونې چارې په ۱۳۹۷ ه ش کال کې د ۱۷۵ میلیونو افغانیو په لګښت پیل شوې او د ۱۳۹۹ه ش کال تر لومړیو پوري یې ۸۰ سلنه کارونه بشپړ او بیرته په هماغه پخواني ډول بیاورغول شول.

عید ګاه جومات: د کابل تاریخي عیدګاه جومات چې د جګړو او د پل محمود خان سیمې خونړي ځانمرګي برید له کبله زیان ورته رسېدلی و، د بیا رغونې چارې یې د۱۳۹۷ ه ش کال د کب په میاشت کې پیل شوې چې د جومات د بیارغونې چارې د ٦١ میلیونو افغانیو او د انګړ او شنې ساحې چارې یې د ۴۰ میلیونو افغانیو په لګښت له ټاکل شوې مودې پنځه میاشتې مخکې بشپړې شوې. له بیارغونې وروسته د ۱۳۹۸کال د غوایي د میاشتې په ۲۰مه نېټه د ولسمشر محمد اشرف غني د کابینې غړو، علمای کرامو او مسوولینو لخوا پرانیستل شو.

ولسمشر غني په دغه جومات کې د جمعې له لمانځه وروسته پر یووالي ټینګار وکړ او ویې ویل: هیله ده چې هر ښادي او غم په شریکه ونمانځوو اصلي ټکی دا دی چې دا زموږ د خوښۍ ځای هم دی او د غم ځای هم، کله چې جومات د بم ایښودونکو لخوا ویجاړ شو نو کلکه اراده مې دا وه چې په داسې ډول بیا ورغول شي چې راتلونکي نسلونو ته یوه ډالۍ وي او هیله ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ټول خلک په ښادیو او غم کې له یو فکري وحدت سره د خدای (ج) په ارادې اقدام وکړي.

ولسمشر غني له ټولو انجینرانو څخه وغوښتل چې د سیالي په توګه د جوماتونو داسې نقشې ترتیب او وړاندې کړي چې د استحکام تر څنګ زمونږ د لوی تمدن ښکلا ولري او استازیتوب یې وکړي.

د پل خشتي جومات:

د پل خشتي جومات اوږده مخینه(سابقه) لري. پخوا د پل خشتي جومات یو پوړ او د درې دالانونو، اوو رواقونو او یو ویشت ګنبدو لرونکی و. دهرې ګنبدې په منځ کې په موجوده حربي ماشین خانه کې جوړ شوی یو یوغټ فانوس ځوړند و چې د دوه طرفه لنګرونو پواسطه ښکته او پورته کیدل د خاورو تېل په کې سوځیدل. په هغه زمانه کې دغو څراغونو ځانګړی برم (خاص عظمت) درلود، دغه جومات د نوم ورکې سپاهي (سپاهي ګمنام) منار ته نیږدې موقعیت لري. پخوا د دغه جومات انګړ کوچنی و او کله چې به سراج الملته والدین د جمعې په ورځو له خپلو مصاحبانو او د دربار د ارکانو سره د لمانځه اداکولو د پاره جومات ته تللو او ګڼه ګوڼه به یې لیده، امر یې وکړ چې د جومات انګړ له هره پلوه چې امکان ولري پراخ دې کړای شي. هماغه و چې د جنوب څنډې ته د جومات احاطه پراخه شوه او وروسته بیا د پخواني پاچا د سلطنت په مهال دکابل ښاروالي لخوا بیا ورغول شو.

د بیا ځل رغولو چاري یې د جمهور رییس په ځانګړي لارښوونه د ۱۱۷ میلیونو افغانیو په بودیجه پیل شوې او د ۱۳۹۸ه ش کال د دلوې په میاشت کې ګټې اخیستنې ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل لرغونی بالاحصار:

د دغې لرغونې سیمې د بیارغونې لومړنۍ کارونه د ۱۳۹۸ه ش کال په لومړیو کې پیل شول ولسمشر ژمنه کړې وه چې د بالاحصار کلا به د یوه لرغوني ځای په توګه په هماغه پخوانې ډول بیا ورغوي د دغې لرغونې سیمې شاوخوا دیوالونه او برجونه د کورنیو جګړو او طبعي افاتو له امله تر ډېره نړېدلې وه.

د تاریخ په اوږدو کې د کابل بالاحصار ډېری وخت د واکمنانو د فعالیت او اوسیدو ځای ګڼل شوی چې د جګړو له امله څو ځلې وران شوی او بیا رغول شوی دی.

دغه ځای د برتانویانو د ښکېلاک پرمهال د دغو ځواکونو یو مهم مرکز ګڼل کېده چې په وروستي ځل په ۱۹ پېړۍ کې د جګړو په ترڅ کې وسوځول شو او کلا ته په کې ډېر زیان واوښته.

له هغه وروسته د کابل بالاحصار د کورنیو جګړو او طبعي افاتو له امله هم زیانمن شو چې تر اوسه په اساسي ډول نه وه رغول شوی. خو افغان حکومت ددغې لرغونې سیمې د بیارغولو چارې د ځینو خصوصي شرکتونو په مالي او تخنیکي مرسته پیل کړې.

د کابل بالاحصار د افغانستان یو له هغو لرغونو ځایونو ګڼل کیږي چې ګڼ بهرني سیلانیان یې د لیدو په تمه دي. د کابل د بالاحصار کلا نه یوازې د لرغونتیا له اړخه د افغانستان په تاریخ کې ډېر ارزښت لري، بلکې په دغې سیمې کې وروستۍ پلټنې ښیي چې د کوشانیانو او د هغه وړاندې دورې تاریخي اثار شته.

که څه هم د کورنیو جګړو پرمهال د افغانستان ګڼې لرغونې سیمې په ناقانونه توګه کیندل شوي او اثار یې لوټ او تالان شوي خو د کابل په بالاحصار کې دا ډول کیندنې لږې شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاه دوشمشېره جومات:

دشاه دوشمشېره جومات دکابل ښار کې د اسلامي دورې د لومړنيو او ډېرو پخوانيو ودانيو څخه شمېرل کيږي. دغه جومات د کابل سيند پر غاړه د ښار په مرکز احمد شاهي واټ کې واقع شوی دی. د پيړيو په اوږدو کې دغه جومات څو ځله بيا رغول شوی چې وروستی ځل په کال ۱۳۰٦ هجري کې د امير امان الله خان په دوره کې په سراج الخواتين مشهور وه. دده د مور له خوا په ښکلي دوه پوړيزه بڼه جوړ شو چې د معماري په ټولو برخو کې لکه طرخ او گچ بری يا گچ کاري، ترکاڼي او ډبرو توږلو يا حجاري څخه کار واخيستل شو چې د ملي هنر تمثيلونکی دی.

د جومات په گاونډ يا څنگ کې دوه قبرونه شته چې لمړی مرقد د پيغمبر (ص) د تره له لمسيانو څخه په ليث بن قيس پورې اړه لري او دوهم مرقد د اسلام د سپاهيانو سپه سالار عبدالرحمن بن اشعت دی. کله چې د ليث بن قيس په قومنده د عربو سپاهيان د کابل ښار دروازو ته ورسيدل، سخته جگړه ونښته ددغې تاريخي جگړې په اخ او ډب کې ليث بن قيس په شهادت ورسيد، په دغه اوسني ځای کې يې ښخ کړ او څرنگه چې هغه بزرگوار په هغه ورځ په دوو تورو باندې جنگېده نو ځکه يې لقب شاه دوشمشېره وگرځيد. مسلمانانو دده مزار څنگ ته مسجد جوړ کړ چې دغه مسجد د شاه دو شمشيره په نوم ونومول شو.

د افغانستان ولسمشر محمد اشرف غني ۱۳۹۸ه ش کال د اسد په مياشت کې د شاه دوشمشېره تاريخي جومات د بيارغولو کار پيل کړ. دا کار د ښار جوړونې او ځمکو وزارت د جوماتونو او تاريخي ابداتو د جوړونې او بيارغونې د امريت لخوا د ۲۳ ميلونه او ٦۳۱ زرو افغانيو په لگښت د يوکال په مدت کې پر مخ وړل کيده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جام څلی:

د جمهور رییس په ځانګړي لارښوونه ددې څلي د بیارغوونې لومړني مقدماتي کارونه د ۱۳۹۸ کال په وروستیو کې شروع شول.

د بامیانو بودایي پژی: د بامیانو مجسمې چې یوه یې ۵۳ مېتره او بله یې ۳۵ مېتره جګوالی لري. دا بتان څنګه په بامیانو کي جوړ شول؟ بامیان د یوه غره په څنګ کې د واقع سیمې لپاره استعمالېږي، چې له دوو اجزاوو څخه جوړ ده چې یو بام ده او بل یې یان د بام جز چې د رڼا معنی لري، تاسو په فارسي کې په بامداد او بامدادان کې دا وینئ، چې د سهار په معنی استعمالېږي او یان جز، یې چې دی د ځای معنی ښندي، بامیان یعنې نوراني ځای. او دا بتان تقریبا ۱۸۰۰ کاله دمخه دلته جوړ شوي دي او د بودایي دین پیروان به لکه مسلمانان، چې حج ته ځي، دغسې د دغه بتانو د زیارت لپاره راتلل. او کله چې د کوشاني سلسلې ستر امپراتور کنیشکا د بودایې مذهب لاره خپله کړه او په اوله میلادي پېړۍ کې په افغانستان کې ګریک بودیک تمدن را شین شو، نو ګریکو بودیک تمدن د افغانستان پر لرغونې ټولنه هر اړخیز تاثیرات وښندل ،د نوموړي مدنیت اثرات په افغانستان کې محدود پاتي نه شول بلکي دجاپان، کوریا، او چین څخه بیا تر اوسني ایران او سیستان پورې، دسریلانکا او هند څخه بیا تر سیر دریا اوتاجکستان پورې ټولې سیمې تر خپلې اغیزې لاندې راوستې وې ، د نړۍ له بېلا بېلو سیمو څخه به د مذهبي مراسمو د پر ځای کولو په نیت زیات شمېر راهبان، زایرین او سیلانیان په افغانستان کې د ودان شوو بودایي زیارتونو او عبادت ځایونو په ځانګړي ډول د بامیانو لرغوني او د بودایي پیر متبرک ځای ته د لیدو کتو په نیت سفرونه کول. اوس یې صرف البوشاکه شته، نور نو طالبانو په ۲۰۰۱ میلادي کال کې په داسې حال کې چې تلویزوني کامرې او عکاسي ممنوع وې، بیا هم عکاسي ځینې کېدلې ونړول شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويجاړيدل:

دا پړی د ملا عمر په حکم له منځه ولاړه، او د پوښتنې په ځواب کې د ملا محمد عمر جواب په لاندې توګه وو: ما نه غوښتل چې د باميانو بودا له منځه يوسم. په واقعيت کې يو شمير بهرنيان ماته راغلل او ويې ويل موږ غواړو چې د باميانو د بودا د ترميم پاتې کار ترسره کړو، کوم چې د بارانونو له کبله لږ خراب شوی دی. زه حيران پاتې شوم، فکر مې وکړ چې دا خلک د زرګونو انسانانو ژوند ته هيڅ درناوی نلري هغه افغانان چې له لوږې مړه کيږي، مګر د غير ژوندي شيانو لکه بودا په اړه انديښمن دي. دا راته خورا ناوړه عمل ښکاره ش. له همدې کبله ما د بودا د ويجاړولو امر وکړ،که دوی د بشري کار لپاره راغلي وای، ما به هيڅکله د بودا بوت د ويجاړيدو حکم نه وای ورکړی.

د هرات جامع جومات:

د هرات جامع جومات بنسټ ايښودونکی سلطان غياث الدين غوري دی چې دده زيارت هم دهمدې جومات په شمالي برخه کې تر يوې ګنبدې لاندې څرګند دی او دا مشهور واکمن په ۱۲۰۲ م کال کې په حق رسيدلی دی.

د دې جومات په جنوبي برخه کې د غوريانو د دورې يو څه نقش و نګار هم پاتې دی، چې هلته يو ښه روښانه او ښکلې کتيبه هم تر سترګو کيږي چې د سلطان غياث الدين نوم پرې ليکل شوی دی.

دا جومات چې کله د تيموريانو په دوران کې د دويم ځل لپاره نقش و نګار شو، د غوري دورې نقش په کې له منځه ولاړ چې مخکې يې يادونه وشوه يوازې په يوه برخه کې پاتې و، خو په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې بيا کار پيل شو او په دې اړه زيار ايستل کېده چې هغه پخوانی ښه برسېرنه او د تيموري دورې نقش ترې يو پلو ته کړي چې دا کارونه د تيموري پاچا سلطان حسين بايقرا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې صورت نیولی و چې دهغه واکمنۍ دوره له ۱۴۶۸م څخه بیا تر ۱۵۰۶ م پورې یوه زرینه او علم پروره دوره وه.

د هرات لرغونو ودانیو ته په دې وروستیو څو کلونو کې د ملګروملتونو کلتوري ځانګې یونیسکو پام هم وراوښتی سره له دې چې د اغا خان د بنسټ له خوا د هرات د پخوانۍ معمارۍ له معیارونو سره سم په دې ولایت کې، د لرغونو ودانیو د بیا جوړولو لپاره مهمې پروژې ترسره شوي، خو د هرات په زاړه ښار کې د نوو ودانیو جوړېدل هغه څه دي چې تراوسه یې د نړۍ د کلتوري اثارو په فهرست کې د هرات د زاړه ښار د شاملېدو پر وړاندې خنډ ګرځېدلي. دا لړۍ تر اوسه دوام لري او چارواکي وایي دوی هڅه کوي چې مخه یې ونیسي.

د هرات لوی جامع جومات چې څه باندې اووه سوه کاله قدامت لري، په تېرو کلونو کې ډېر زیانونه لیدلي او ډېری کاشیان یې لوېدلي دي، د لومړي ځل لپاره د هرات د لوی جامع جومات د بیارغونې مقدماتي سروې د افغانستان د ښارجوړونې وزارت له خوا پیل شوې ده.

د افغانستان د ولسمشر په امر د هېواد ددې جومات د بیارغاونې چارې د ښارجوړونې وزارت ته سپارل شوي دي.

دا پروژه په اوږدمهاله توګه په څو پړاوونو کې د افغانستان دولت له بودیجې ترسره کېږي.[21]

[21]: د جمهوري ریاست عملیاتي او ملاتړ اداري ویبسایټ او بیج.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

په افغانستان کې اداري فساد

په افغانستان کې د حامد کرزي تر مشرۍ لاندې حکومت له رامنځته کېدو وروسته، یو شمېر کورنیو او نړیوالو څېړنیزو مرکزونو په هېواد کې د اداري فساد د کچې معلومولو په موخه سروې‌ګانې او څېړنې کړي دي. د بېلګې په ډول له ۲۰۰۵ م کال وروسته د شفافیت نړیوالې ادارې هر کال په هېواد کې د اداري فساد په تړاو سروې‌ګانې کړي دي، ایشیا فاونډېشن هم له ۲۰۰٦ م کال وروسته، هر کال د اداري فساد په تړاو له خلکو څخه نظرپوښتنه کړې او له ۲۰۰۷ م کال وروسته، د افغانستان د روڼتیا څار ادارې هم د اداري فساد د کچې معلومولو په تړاو سروې‌ګانې او څېړنې پیل کړي.

که په تېرو پنځلسو کلونو کې د اداري فساد پرضد دغو څېړنو او سروې‌ګانو ته ځیر شو، نو ویلی شو چې په هېواد کې د اداري فساد کچه نه یوازې دا چې کمه شوې نه ده، بلکې په ۱۳۹۴کال کې خپل اوج ته هم ورسېده.

د شفافیت نړیوالې ادارې د سروې‌ګانو له مخې، له ۲۰۰۵ کال څخه تر ۲۰۰۹ کال پورې د اداري فساد کچه زیاته شوه، خو له ۲۰۰۹ کال څخه تر ۲۰۱۱ کال پورې بیا د اداري فساد کچه راکمه شوه. په ۲۰۱۲ او ۲۰۱۳ کلونو کې بیا خپل اوج ته ورسېده، خو د ۲۰۱۴م کال څخه راوروسته د اداري فساد ګراف منفي خوا ته روان وه چې دلیل یې د اداري فساد په وړاندې د ملی وحدت حکومت یو شمېر ګامونو وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان روڼتيا څار ادارې هم د اداري فساد پرضد خپلې څلور څېړنيزې سروې ګانې خپرې کړې او له دغو سروې ګانو څخه جوتېږي چې په ۲۰۰۷، ۲۰۱۰، ۲۰۱۲ او ۲۰۱۴ کلونو کې په ټول افغانستان کې په مجموعي ډول ورکړل شوی رشوت او د بالغو کسانو شمېره چې په دغو کلونو کې يې رشوت ورکړی زيات شوی وو.

يو شمېر نورو ادارو، لکه د ملګرو ملتونو د مخدره توکو، جرمونو ادارې او د بودجې د شفافيت سازمان هم په دې تړاو څېړنې او سروې ګانې خپرې کړې چې په ټوليز ډول له ۲۰۰۹ کال وروسته د اداري فساد د کچې زياتوالی ښيي.

د اداري فساد پرضد د ملي يووالي حکومت مبارزه

ولسمشر د غازي امان الله خان د نيمګړي څپرکي د بشپړيدو ژمنه کړې وه، ولسمشر ۲۰۱۴م کال څخه تر ۲۰۲۴م کاله پورې د بدلون لسيزه نوموليې.۲۰۱۷م کال کې د فساد پر وړاندې استراتيژي جوړه شوه چې پر اساس يې اوس لوړ رتبه چارواکي محاکمه کيږي. په لسګونو نوي قاضيان وګمارل شول. په محاکمو او څارنواليو کې هم اصلاحات راغلل. له ۲۰۱۵م کال څخه را په ديخوا۳۹۰ قوانين تصويب او يا تعديل شول. د کابل بانک غلا شوې پيسې نيمې يې بيرته را وګرځول شوې. سيسټمونه تر ډېره بريده بايومټريک شول.

د ۱۳۹۳ کال د ولسمشريزو ټاکنو پرمهال د ولسمشرۍ نوماندانو د اداري فساد د ختمولو په اړه پخې ژمنې وکړې. په دې تړاو افغان ولسمشر محمد اشرف غني هم په خپل ټاکنيز منشور کې په دې اړه يو ځانګړی بحث وکړ. د ملي وحدت حکومت له جوړېدو وروسته، افغان ولسمشر اشرف غني د لندن په کنفرانس (۲۰۱۴) کې د اداري فساد پر ضد د مبارزې لپاره خپله تګلاره روښانه کړه. دغه راز ولسمشر له فساد سره د مبارزې په کنفرانس (د ۲۰۱٦ کال مې مياشت) کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپايي ټولنې پلاوي ته د اداري فساد پرضد مبارزې په تړاو خپلې ژمنې تکرار کړې او وروسته يې د لندن په کنفرانس کې د فساد پر ضد خپله مقاله هم وړاندې کړه. د افغانستان د سولې او پرمختیا ملي چوکاټ کې هم چې د بروکسل د کنفرانس لپاره چمتو شوی و، د اداري فساد پرضد ژمنې وشوې.
د ملي یووالي حکومت په پیل کې د اداري فساد پرضد یو شمېر چټک او جدي ګامونه پورته کړل او له امله یې افغانستان د شفافیت نړیوال سازمان په فساد ککړو هېوادونو کې له دویم څخه څلورم نمبر ته راټیټ شو، خو وروسته دغه مبارزه په هغه سرعت او جدیت سره تعقیب نه شوه په کوم ډول چې د ملي یووالې حکومت په پیل کې وه.
په عمومې ډول د ملي وحدت حکومت د اداري فساد پرضد مبارزه کې ډېری ګامونه واخیستل،د بېلګې په توګه د (۲۰۱۴) کال کې د کابلبانک قضیه پرانیستل شوه، په (۲۰۱٦)میلادي کال کې یې د حکومتی چارواکو شتمنۍ ثبت کړې او په (۲۰۱٦) میلادی کال کې یې له اداري فساد سره د مبارزې عدلي او قضایي مرکز پرانیست، او په ۲۰۱۸م کال کې یې د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزیر ښاغلی عبدالرازق توحیدي د فساد په تور محاکمه کړ.
افغان حکومت په اداري فساد کې ښکېل لوړ پوړي چارواکي محاکمه کړل، هم يې له اداري فساد سره د مبارزې په ښکېلو ادارو کې هر اړخیز اصلاحات راوستل د بېلګې په توګه قضا، څارنوالي او امنیتي ارګانونه.
له اداري فساد سره د مبارزې عدلي او قضایي مرکز پرانیستل: ولسمشر محمد اشرف غني د دغه مرکز د پرانیستلو په اړه جوړې شوې غونډې ته وویل: د دغه مرکز د جوړېدو هدف دا دي چې قانون پر ټولو یو شان تطبیق شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر ویل: له اداري فساد سره د مبارزې د عدلي او قضایي مرکز له جوړېدو څخه یې هدف دا وه تر څو له دغې پدیدې سره مبارزه په همغږۍ سره پر مخ یوړل شي.

ولسمشر اشرف غني په دې اړه جوړې شوې غونډې ته وویل: چې له اداري فساد سره له جدي مبارزې پرته به حکومت په خپلو امنیتي او اقتصادي پروګرامونو کې پرمختګ ونشي کړای.

ولسمشر غني وویل: چې د دغه مرکز جوړېدل له فساد سره د مبارزې په برخه کې د حکومت د سیاسي ارادې څرګندونه کوي.

افغان ولسمشر ټینګار وکړ چې له اداري فساد سره د مبارزې دغه مرکز باید، د جرمونو د کشف او د قانون د عملي کېدو په برخه کې دریو برخو لکه دقت، سرعت او قاطعیت ته پام وکړي.

د حکومت اجراییه رییس عبدالله عبدالله هم ټینګار وکړ چې هیڅ چا ته به دا اجازه ور نه کړل شي چې له دغه مرکز څخه سیاسي ګټه واخلي.

ښاغلي عبدالله په ورته وخت کې له اداري فساد سره د مبارزې له عدلي او قضایي مرکز څخه د حکومت سیاسي ملاتړ څرګند کړ.

جمهوري ریاست ویلي و چې د دغه مرکز مشري به د افغانستان لوی څارنوال کوي او د هغو لوړ پوړو چارواکو د دوسیو څېړل یې په کاري لومړیتوب کې دي چې په اداري فساد ککړ دي.

د افغانستان د کابینې د اوو غړیو او د ښار جوړونې وزارت د شپږو کارکونکو د فساد دوسیې، د دفاع وزارت په قراردادونو کې فساد او داسې نور په افغانستان کې د اداري فساد له سترو بېلګو څخه ګڼل کېږي.

زما په نظر، له کومه ځایه چې په فساد ککړ زیاتره چارواکي دا مهال په بهر کې اوسېږي، نو دا به حکومت ته ګرانه وي، لکه څرنګه چې لازمه ده له دغې پدیدې سره جدي مبارزه وکړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اداري فساد درنو جرمونو ته د رسیدنې عدلي او قضایي مرکز، د فساد پر وړاندې د مبارزې په دوام، افغان جنرال او د هلمند پخوانی امنیه قوماندان عبدالرحمان سرجنګ هم په بند محکوم کړ.

حکومت ولې په خپله مبارزه کې ناکام شو؟

ملي وحدت حکومت په خپلو لومړیو پنځو کلونو کې د اداري فساد پر ضد مبارزه کې یو شمېر ګامونه پورته کړل، لکه د اداري فساد پرضد د مبارزې په موخه د یو شمېر ادارو او قوانینو جوړوونه او د ملي یووالي حکومت له راتګ سره هم مهاله د اداري فساد پر ضد مبارزه کې یو شمېر اقدامات، خو دا چې د ملي یووالي حکومت له جوړېدو وروسته د اداري فساد پر ضد د افغان حکومت دغه هڅې او ګامونه ولې تر ډېره له ناکامۍ سره مخ شول، عوامل یې په لاندې ډول دي.

سیاسي او امنیتي بې ثباتي: سیاسي او امنیتي بې‌ثباتي هغه لوی لامل و چې د اداري فساد پر ضد یې د ملي یووالي حکومت حوصله ورماته کړه. په عمومي ډول پیاوړی او ځواکمن مرکزي حکومتونه چې په امنیتي او سیاسي برخه کې له لږو اختلافاتو سره مخ وي، د اداري فساد پر ضد مبارزه کې جدي او سخت ګامونه پورته کوي. که حکومت له سیاسي او امنیتي بې‌ثباتۍ سره مخ وي، نو حکومتونه د «مصلحت» او د خپلو حکومتونو د دوام په موخه د اداري فساد پر ضد ګامونه نه پورته کوي.

ناهمغږې تګلاره: د ملي یووالي حکومت چې د اداري فساد پر ضد یې یو شمېر ګامونه پورته کړل، نو د دغو ګامونو د ناکامۍ تر شا یو لامل دا هم و چې افغان حکومت د اداري فساد پر ضد همغږي تګلاره نه لرله، د بېلګې په ډول له یوې خوا یې د کابلبانک قضیې پوروړي زندان ته ولېږل او دغه دوسیه یې په لومړیو وختونو کې په جدی ډول تعقیب کړه، خو د وخت له تېرېدو وروسته،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل‌بانک قضیې مهم او ستر پوروړی (خلیل الله فیروزی) یې له زندانه راخوشې کړ او له نوموړی سره په یوه لویه غونډه کې په ښه حکومتولۍ او اصلاحاتو کې د ولسمشر له ځانګړی استازی احمدضیاء مسعود او یو شمېر وزیرانو سره یو ځای د سمارټ سیټیی په نامه د یوه ښارګوټي جوړولو قرارداد لاسلیک کړ، دغه کار د اداري فساد پر ضد مبارزه کې د افغان حکومت جدیت او مبارزه تر پوښتنې لاندې راوسته او تر ډېره یې د حکومت هڅې پیکه کړې، د حکومت د دغې ناهمغږې تګلارې بل لامل دا هم دی، چې د اداري فساد پرضد مبارزه کې افغان حکومت ۱۷ بنسټونه جوړ کړي وه چې دغه بنسټونه بیا د شفافیت نړیوال سازمان د راپور له مخې د بریالیتوب ډېرې لږې نښې لري.

د ملي یووالي حکومت ایتلاف ډوله بڼه: بل لامل چې د اداري فساد پرضد مبارزه کې د ملي یووالي حکومت د ناکامۍ لامل شو، د ملي یووالي حکومت ایتلاف ډوله بڼه وه، په دغه حکومت کې د ۱۳۹۳ه ش کال بریالۍ او ناکامې ټاکنیزې ډلې دواړې سره یوځای شوې چې له همدې کبله د اصلاحاتو او د لوړ پوړو چارواکو د ټاکلو په تړاو د ملي یووالي حکومت د دوو مشرانو ترمنځ اختلافات بیا د دې باعث شول چې د اداري فساد پرضد د حکومت تګلاره اغېزناکه ثابته نه شي.

د غصب په وړاندې مبارزه

ملي یووالي حکومت په داسې وخت کې رامنځته شو چې له یوې خوا بهرنیان له افغانستان څخه په تېښته کې وو، له بل لوري خلک یوې ناڅرګندې وېرې او ناهیلۍ په مخه کړي وو، له بل لوري په هېواد کې ظلم، وحشت، بې قانوني، زورواکي، فساد او غصب اوج ته رسېدلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم په لومړيو کې خلکو ته ناشونې ښکارېدله، خو ولسمشر غني په همغو ستونزمنو شيبو کې واړه واړه بحرانونه او ستونزې داسې مديريت کړې چې هم يې د هېوادوالو او هم يې د نړيوالو قناعت او رضايت ترلاسه کړ او له همدې امله يې په لږ وخت کې پر حکومت بايللی باور بېرته ترلاسه او د هغوی ناهيلي په هيله مندي او باور بدله کړه.

د ملي وحدت د حکومت په دوره کې ناامني، کډوالي، زورواکي، خپلسري او بې قانوني د نورو ستونزو د ايجاد تر څنګ د ځمکو غصب هم د يو بحران په کچه زيات کړ او له همدې امله د ملي يووالي حکومت په ټولو ولايتونو کې له پراخ غصب سره مخ شو له همدې امله يې د ځمکو او اوبو عالي شورا په غونډو کې د غصب پر مخنيوي ټينګار وکړ.

ملي يووالي حکومت يوازې د غونډو او شوراګانو په بحثونو بسنه ونه کړه، بلکې د ځمکو او جايدادونو د غصب د مخنيوي په موخه يې د زمينداری د چارو تنظيم قانون طرح او توشيح کړ. دغه قانون په ۱۳ فصلونو او ۱۱۹ مادو کې په ۱۲۵۴ ګڼه رسمي جريده کې د ۱۳۹٦ کال د حمل مياشتې په ۲٦ نېټه خپور شو.

د زمينداری د چارو تنظيم قانون د ځمکو د اداري دندې او واکونه تعريف کړي او د ځمکو او اوبو عالي شورا يې معرفي کړې ده. په دغه قانون کې د ځمکې د چارو پر تنظيم، د ځمکې او مالکيت د اعتبار وړ اسنادو، د مالکيت حق د کدستر او تثبيت سروې، د ځمکې تصفيه، جزايي احکامو او نورو موضوعاتو په اړه وضاحت ورکړل شوی. د دغه قانون يولسم او دولسم فصل په مشخص ډول د ځمکې پر غصب او جزايي احکامو بحث کړی. د غصب کوونکي تشخيص، د غصب شوې ځمکې استرداد او هغه ته رسيدګي د قانوني پړاونو تېرولو پرته د ځمکې تبادله، مقابل لوري ته د غصب شويو ځمکو په اړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت مراعتولو او د قانون رجعت پرته، د غصب کوونکي مجازات او د وېشل شویو ځمکو استرداد د دغو دواړو فصلونو عمده موارد ول.

د ملي یووالي حکومت د ځمکې غاصبینو لپاره د جزا په اړه قانوني وضاحت څرگند کړ.

د دې ترځنگ د غصب او د ځمکو د غاصبینو د قضیو تعقیب هم په عملي ډول ترسره شو چې په پایله کې یې عدلیې وزارت په بېلابېلو قضیو کې د دولت د زرگونه جریبه ځمکې دفاع وکړه، د ځمکې ادارې له غاصبینو څخه ۲۰۸،۷ زره جریبه ځمکه بېرته واخیسته. ۱۵۸۳۱ غاصبین لیست شول. ۳۵۵ غیر قانوني ښارگوټي تشخیص شول.

د افغانستان د ځمکو ادارې د غصب شویو ځمکو د استرداد د پالیسي مسوده جوړه کړه او د ځمکو غصب مخنیوي ستراتیژیک پلان یې هم تدوین کړ. د غصب د مخنیوي او د غصب شویو ځمکو د بېرته راگرځولو په برخه کې حکومت او په ځانگړي ډول ولسمشر غني نهایت جدي وه او اړونده مسوولینو ته یې په دې اړه وخت پر وخت په ټینگار سره لارښووني کولې.

د غصب په وړاندې د مبارزې لپاره د ولسمشر عمده کارونه:

- کابل کې د ځمکو د غصب د مخنیوي لپاره د ځانگړې قطعې جوړول
- د (پکتیا، خوست، پکتیکا، ننگرهار، کونړ، لغمان او نورستان) ولایتونو لپاره ددولتي ځمکو د غصب مخنیوي محکمه جوړه شوه
- د نیول شوو(غصب) ځمکو د لانجو د حل لپاره ځانگړې محکمه جوړه شوه
- د ځمکو او جایدادونو د غصب د مخنیوي په موخه د زمینداری چارو د تنظیم قانون طرح او توشیح شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه حکومتولی

ښه حکومت د یو هېواد د امنیت، پرمختیا، ترقۍ، د خلکو ترمنځ د نیکو اړیکو، تحصیل، صحت، زراعتي ودې، او د همسایه گانو سره د انډول ساتلو یو مهم جز یا مهم ارگان شمېرل کیږي او په بین المللي سطحه ښه حکومت د ملي او بین المللي اړیکو فیصلو او تصامیمو په نیولو کې خورا لوی او مهم نقش لوبولی شي.

ښه حکومتولۍ د ولسوالۍ دیوه (سپاهي، یوه بلوک مشر، یوه سرکاتب، یوه مامور، یوه قوماندان امنیه، یوه قاضي، یو محرر، یوه خزانه دار او یوه ولسوال نه شروع او رامنځته کیدای شي) چې د یوه سره باید وطن، وطندارانو ته پاک، صادق با مسولیته غمخواره زړه سوانده با رحمه د ملي وحدت غوښتونکي یو بل په غیږ کې نیونکي (همدیگر پذیره) دوست او دښمن وپیژني، دښمن ته خوله ماتونکی ځواب ورکړي، هیڅکله د دښمن سره د خلکو په وژلو، دخلکو په ځورولو، د خلکو په چوررولو او بیناموسه کولو کی شریک ونه ووسي، په دې برخه کې مسلکي او باسیواده کسانو ته اشد ضرورت دی.

د ښې حکومتولۍ په برخه کې د ولسمـشر غني لاسته راوړنې

جمهور رییس د ښې حکومتولۍ لپاره د ولایتونو او ولسوالیو ټول مامورین تبدیل کړل، یعنې ((والي، امنیه قوماندان، رییس امنیت ولایت، قوماندان لوا یا غند مربوطه وزارت دفاع، قوماندان سرحدی، امر امنیت څارندوی، مستوفي، رییس گمرک، شاروال او قاضیان)) ولسوالۍ می دمخه یاده کړه، دغو کسانو دغه۱۳ کاله د خپلو منافعو او ځانونه سرمایه داریدو او د ژوندي پاتې کېدو په خاطر د افغانستان داخلي او خارجي دښمنان سره د جوال خوله نیولې وه، چې تر ننه د بې امنیو سره مواجه یو او هر یو نن ملیونر دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر غني ددغو کسانو په ځای نوی تحصیل یافته، باتجربه، پاک او وطن دوسته، وطن او ملي نوامیسو ته متعهد او وفادار کسان وګمارل او د رییس جمهور ټول اوامر، فرامین او دساتیر په بشپړه توګه عملی شول.

په دې برخه کې د ولسمشر غني نورې لاسته راوړنې عبارت دي له اداري کمپلکس، الکترونیکي حکومتولي، اسان خدمت اداره او داسې نور.

د دارالامان اداري کمپلکس: دا کمپلکس د ۱۳۹۸ ه ش کال د چنګاښ پر ۲۳ مه د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د رییس محمد اشرف غني، د ولسي جرګې رییس، قاضي القضات، د مشرانو جرګې رییس او د کابینې د ځینو وزیرانو په حضور پرانستل شو.

د دغه کمپلکس له جوړېدو سره به څه ناڅه ۲۷ دولتي ادارې ورولېږدول شي او د ښار مرکز هم یو ځل بیا د دغه ښار اوسیدونکو ته وسپارل شي.

په دارالامان کې د اداري کمپلکس دغه پروژه په دوه سوه هکتاره ځمکه کې جوړېږي چې په دوه پړاوونو کې به یې چارې په شل کلونو کې بشپړې شي.

د اداري کمپلکس جوړېږ شوې غونډې ته د ولسمشر د وینا یوه برخه: د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت رییس، د خپلو خبرو په پیل کې د دغه کمپلکس جوړونه یوه لویه پروژه وبلله او یاده پروژه یې کابل کې د ښاري نظم راوستو او ښې حکومتولی په برخه کې مهم او ارزښتناک ګام وباله. نوموړي زیاته کړه چې د یادې ودانۍ د جوړونې ترڅنګ باید د حکومتدارۍ سیستمونه هم پرمختللي او ځواب ویوونکي جوړ شي.

هغه د افغانانو همت ته په خبرو کې څرګنده کړه، چې افغانانو خپل تېر خوندي کړ او دغه راز یې وویل: سل کاله مخکې د چاردهي خلکو په خپله خوښه خپل ګران پاچا امان الله خان ته خپلې کرنیزې ځمکې وسپارلې. د چاردهي خلکو ته مبارکي وایم چې د لومړي درجې دولتي ودانۍ د جوړولو هیلې ته یې چمتووالی وښود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړي دغه راز په ډاګه کړه چې موږ یوازې پر کابل نه راڅرخو، بلکې غواړو په ۲۷ نورو ولایتونو کې هم اداري کمپلکسونه ولرو .

ښاغلي غني وویل چې دولتي ادارې به دارالامان ته ولیږدول شي او هیڅ ودانۍ به له دارالامان ماڼۍ لوړه نه وي او د دې ماڼۍ لوړوالی به خوندي وي.

ولسمشر غني د کابل اوسیدونکو ته ډاډ ورکړ چې د کابل ښار د اوسیدونکو ملکیتونه ثابت، د اعتبار وړ او د دوی د پانګونې لپاره دي.

هغه د خپلو خبرو په بهیر کې دا هم په ډاګه کړه چې کابل بې ښتنه و او ستونزې یې هم د غوره حکومتدارۍ تشې رامنځته کړې وې.

هغه وویل: زه هغه کابل غواړمچې په شعرونو کې ستایل شوی او بابر ورته د خپل مړي د رالیږدولو سپارښتنه کړې وه.

الکترونیکي حکومتولۍ او اسان خدمت سیستم: د اسان خدمت مراکزو جوړونه د افغانستان د عامه خدمتونو د وړاندې کولو سیستم کې یوه موثره نواوري وه چې ویشوي کولی په یوه مرکزي موقعیت کې د مختلفو اداراتو خدمتونو تر یوه چت لاندې په ساده او چټک ډول وړاندې کړي. د اسان خدمت برنامې د خدمتونو په وړاندې کولو کې مثمریت، موثریت او روښوالي د ملاحظې وړ وده راوستله او د دولت غبرګون یې د ښاریانو د غوښتنو پر وړاندې چټک کړ.

اسان خدمت وړیا خدمتونه د دولتي ادارو خدمتونو ته د خلکو لاسرسی اسانه کړ، د دولتي خدمتونو سرعت یې چټک کړ او د محلي حکومتدارۍ د پیاوړتیا په ګډون یې د خلکو د سرګرداني او مالي فساد مخه هم ونیوله.

دغه سیستم په ۲۰۱۲ میلادي کال په اذربایجان کې رامنځته او پیل شو چې د فساد په مخنیوي کې یې ډېر رول ادا کړ او همدې تجربې ته په کتو په ۲۰۱۶م کال کې ولسمشر دغه سیستم وپېره، ولسمشر غوښتل په دې توګه خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ژمنه پوره کړي چې د وارسا په ناسته کې يې د فساد د ختمېدو په اړه کړې وه.

اسان خدمت د خدمتونو يو بنډل دی چې په پرمختللې ټکنالوژۍ سمبال دی او خلکو ته د دولتي سکتور اړوند له ۱۵۰ ډوله زيات خدمتونه وړاندې کوي. خلک کولی شي د خپلو کارونو لپاره د دغه سيستم په چوکاټ کې د ټيليفون او نيټ په مرسته خپل کارونه مخ ته يوسي.

دغه سيستم خلکو ته چټک خدمتونه وړاندې کوي او د کاغذ پراني او مالي فساد مخنيوی په کې کېږي، دغه سيستم د هېواد په پنځو زونونو کې فعال او د ۲۰۲۰م کال څخه تر ۲۰۲۴م کاله پورې به ټولو ولايتونو ته وغځول شي.

د اسان خدمت سيستم له لارې به نور خلک اړ نه وي چې د پاسپورټ، لايسنس، جواز اخيستلو او لسگونو نورو کارونو تر سره کولو لپاره په ورځو ورځو بېلابېلو ادارو ته لاړ شي.

د اسان خدمت په مرکز کې به د بانک او ټولو ادارو استازي موجود وي او يو تن چې د خپل کار تر سره کولو لپاره ورځي نو د مرکز په يوه سر کې به يې د کار مراحل پيل او تر بل سر پورې به بشپړ شي له دې سره به د گڼو ښېگڼو تر څنگ هغه ستونزې پای ومومي چې خلک يې د يوه عادي کار د کولو لپاره په ورځو او ان اوونيو پر ځان مني.

ملي هويت او د بريښنايي تذکرو د ويش پيل

ملي هويت د ملتونو د ځانگړو هويتونو پر بنسټ پيژندل کيږي،څنگه چې د انسانانو ترمنځ د څيرې او نوم توپير موجود دی، همدارنگه د هېوادونو ترمنځ د جغرافيې او ملي هويت پر اساس د هغوی د حقوقي شخصيت استازولي کوي کله چې له ملتونو هويت واخيستل شي، نو د هغوی له وجوده چې اروا وايستل شي،مرگ او ورکاوي يې حتمي کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملتونه د هويت د ساتلو لپاره جګړې کوي قرباني ورکوي او حتی د نړيوالو جګړو د رامنځته کيدا سبب ګرځي .

ملي وحدت حکومت ته له کرزي ډيرې ناخوالې، نيمګړې دندې او ستونزې ور پاتې وې، خو د ټولو په سر کې ورته حساسه سکالو د افغان هويت څخه د دفاع شخړه لاينحله پاتې وه، ولسمشرغني په ډيره مدبرانه ډول، په نا ويلې او نا سنجيدلي توګه د نفسو د شمير قانون توشيح او په دې توګه يې د رسمي جريدې برخه وګرځوله، ولس په غوسه شو، مدني نيوکې اوج ته ورسيدې، له دې امله ولسمشرغني مجبور شو، چې د افغان هويت په برخه کې د مدني، سياسي او ولسي خوځښتونو استازي ارګ ته وروبولي.

دي مجلس ته د مدني ټولني د يو استازي په وينا چې ولسمشر دې غونډې ته په ډير مغروره انداز وويل: زه وم چې ولسي غبرګون مې د افغان هويت د ملاتړ د پاره راوخځاوه، ځکه که ما دا نميګړی قانون نوی توشيح کړی، نو د ولس غبرګون به نه وای را غبرګ شوی ما غوښتل چې په دې توګه ولس ددې قانون خلاف راوپاروم او بيا ددې قانون د تغير د پاره له ولس سره په ګډه کار وکړم.

اوس د بريښنايې تذکرو د ويش لړۍ پيل شو، چې د هېواد په اکثريتو ولايتونو کې يې اداري وجود لري.

ځوانه اداره

د مرکزي احصايې د راپور له مخې افغانستان نږدې ديرش ميليونه وګړي لري چې ٦٣سلنه وګړي يې ځوانان تشکيلوي خو له بده مرغه چې په ډيرى سياسي، کلتوري، فرهنګي او پراختيايي برخو کې کمه ونډه ورکړل شوې. نو لکه څنګه چې هېواد مو د لوی ښتن په فضل تر ډيره ځوان قشر څخه جوړه شوې نو تر ډيره بريده قرباني هم همدغه ځوان ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د امنيت ټينګول د ټولنې د ټولو خلکو دنده ده، خو ځوانان چې نوی فکر او انرژي لري او د ټکنالوژۍ او بهرنيو ژبو په ځانګړې توګه د انګليسي ژبې سره چې يوه نړيواله ژبه ده او نيږدې په ټوله نړۍ کې د رسمي ژبې حيثيت يې پيدا کړی دهغو له پرمختګونو سره بلد دي، کولی شي چې د نورو په نسبت ډيرفعاليت وکړي، دهمدې له امله ځوانانو ته مخ اوړي.
لکه څنګه چې مخکې مو يادونه وکړه ځوانان د ټولنې اکثريت دی، نو په ناامينو کې يې زيان هم ترنورو زيات دي.
جهمور رييس محمد اشرف غني د ځوانانو په هره غونډه کې په دې ټينګار کولو چې هيله مند دی چې افغان اداره ځوانه کړي او د هېواد رهبري هم ځوانانو ته وسپاري.
چې ولسمشر خپله دا ژمنه تر ډېره عملي کړه او د هيواد اداره يې ٪٦٠ ځوانه او د ولسمشر له لوري ډيری ځوانان په مهمو او لوړو بستونو وګمارل شول چې تر ډېره په خپلو چارو کې بريالي او کامياب وه.
د بيلګې په ډول د ولسمشر د ملي امنيت سلاکار حمدالله محب او د چارو د اداري رييس ډاکتر فضل محمود فضلي.
که څه هم ښاغلی محب او فضلي يو نوې سياسي او ولسي څيرې وې او ښه مديران هم ول خو د هېواد دننه او بهر د مافيايې کړيو لخوا بيلابيل تورونه پرې لږيدل خو لکه د نورو سياسيونو په څير نا هيلې نشول او ان حوصله يې هم ونه بايلله او لاهم يې د هېواد د پرمختګ لپاره خپلې هڅې جاري وساتلې.
لازمه ده چې افغان ځوانان په منظم ډول کار وکړي او د خپل راتلوونکي لپاره خپله لاس په کار شي .
هيڅ بهرنی لکه څنګه چې موږ افغانان چاته هېواد نه رغوو هغوې هم زمونږ هېواد نه جوړوي ترڅو چې موږ خپله د ابادۍ لپاره لاس په کار نه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ښه خبره داده چې د افغانستان راتلونکې رهبري دې ځوانانو ته په اختيار کې ورکړل شي ، ځکه ځوانان يو دبل په مشکلاتو، ستونزو او خوښيو تر هر بل چا ښه پوهيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

د سولې په چارو کې د ولسمشر اشرف غني لاسته راوړنې

سوله له ننګونو ډکه لار ده، خو د ولسمشر غني فعال سیمیز سیاست او د سویلي اسیا لپاره د امریکا ستراتیژي هغه څه وه، چې د افغان حکومت په محوریت یې د سولې خبرو ته لاره پرانیستله او تمه شته چې په راتلونکې به پایله ورکړي.

ولسمشر غني څه ډول سوله غواړي؟

سوله او د جګړې پای ته رسول د ولسمشر غني له مهمو ټاکنیزو شعارونه څخه و.

که څه هم له امریکا سره د امنیتي تړون له لاسلیکولو وروسته ولسمشر غني د ملي یووالي حکومت پر مهال په مختلفو ډولونو ډېره هڅه وکړه چې طالبان له افغان حکومت سره د سولې خبرو ته کېنوي، خو د سولې په تړاو د نوموړي دغه ټولې هڅې د یوې حکومت محوره پروسې لپاره وې. یعنې افغان حکومت تل هڅه کړې چې طالبان هم د حزب اسلامي په شان سولې ته غاړه کېږدي او د یوې ډلې په توګه له افغان حکومت سره یو ځای شي، خو دا هغه څه وه چې طالبانو یې تل مخالفت کاوه او له لویه سره یې د ولسمشر غني په مشرۍ حکومت "نامشروع" ګڼلی وه.

ولسمشر غني غوښتل چې د سولې په خبرو کې د جمهوریت نظام، پوځ، پولیس، استخبارات، تعلیمي او تحصیلي موسسات، د بیان ازادي، ټاکنیز سیستم، د ښځو حقوق، او عام المنفعه ټولې پروژې باید وساتل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مجموعي شکل نظام له منځه وړل او یا په فردي توګه د نظام د مهمو بنسټونو او لاس ته راوړنو له منځه وړل به، هیڅکله د دوامدارې سولې باعث نه شي. په مشخص ډول باید د سولې په بهانه تر تعرض لاندې را نه شي. ځکه دا ډول مسایل د سولې د دوام تضمین کوي، چې په نه شتون کې به یې نوي اختلافات او حتی جګړې رامنځ ته شي.

له ګلبدین حکمتیار سره سوله کول په کابل پروسې کې د بې شرطه سولې خبرو وړاندیز، له طالبانو سره په کوچني اختر کې ۳ ورځني اوربند، د سیمیزې او نړیوالې اجماع رامنځته ته کول، په کابل کې د ۳۰۰۰ علماوو له لوري روانه جګړه فتنه بلل، د۳۳ اسلامي هېوادونو د غونډې له لورې د روانې جګړې ناروا بلل، د کعبې د امام له لوري د روانې جګړې ناروا بلل په اندونیزیا او ازبکستان کې د سولې په اړه د کنفرانسونو رابلل په دې برخه کې عمده لاسته راوړنې وې چې لاندې ترې یادونه کوو:

د ګلبدین حکمتیار په مشرۍ د اسلامي حزب سره د سولې تړون: له څلورو لسیزو جګړو او ناخوالو وروسته په افغانستان کې د سولې په برخه کی یو مهم او هیله بښونکی خبر د هېواد خلکو واورید چې د افغانستان د اسلامي جمهوریت او حزب اسلامي ترمنځ د سولې تفاهم لیک و. سره له دې چې دغه تفاهم لیک یو شمیر مخالفین هم لرل، خو د پلویانو په پرتله یې شمېره ډېر کم وه.

له حزب اسلامی سره د سولې هوکړه لیک افغانانو او نړیوالو ته په څو برخو کی ځانګړي پیغامونه لرل چې په هېواد کې د ټولو جګړو د پای لپاره یوه ښه پیلامه وه.

حزب اسلامي د هېواد په معاملاتو کې له پخوا راهیسې یو مهم اړخ و، له همدې کبله یې دولت سره یوځای والی او سوله ستر بدلون او ښه پرمختګ وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه چې په رسنيو او ټولنيزو خپرونو او د عامو خلکو په غبرګونونو کی ليدل کېده له دې هوکړې ښه پراخ ملاتړ موجود وه.

اوږدو جګړو نور د افغانستان خلک د سولې لپاره ليواله کړي و، نو له همدې کبله حزب اسلامي سره سوله ان ددې حزب د پخوانيو مخالفينو له لورې چې په دولت کې يې ونډه درلوده د هرکلي وړ وګرځېدهچی دا هم د تل پاتې او پايداره سولې لپاره يو ښه پيغام ګڼل و.

له حزب اسلامي سره سوله د دولت نورو وسله والو مخالفينو ته چې په جګړه بوخت دي هم يو ښه پيغام وه. چې دوی هم کولی شي په هېواد کې د سولې لپاره چمتوالی څرګند کړي.

د دولت او حزب اسلامي ترمنځ د سولې تفاهم ليک له پراخ نړيوال ملاتړ نه هم برخمن شو. امريکا، انګلستان او د ملګرو ملتونو سازمان د تفاهمليک له لاسليک څخه وروسته له هغه خپل ملاتړ اعلان کړ. دغه غبرګون دا پيغام درلود چی نور نړيوال هم د افغانستان د سولې په برخه کی ليواله شوي او په دې توګه غواړي د افغانستان دغه اتلس کلن کړکيچ چی د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر له مېاشت راهيسې پيل شوی نور پای ته ورسېږي.

د پاکستان هېواد هم چې د افغانستان په قضاياوو کې ډېر ښکېل ګڼل کېده داسې پيغامونه ورکول چې د افغانستان د سولې لپاره ليواله دی، بيلګه يې د نوموړي هېواد د لومړي وزير څرګندونې وې چې په ملګروملتونو کې يې د افغانستان د ستونزو حل د سولې په خبرو کې ګڼلی. د يادولو ده چې پاکستان له خپل ګاونډي هېواد هند سره ډېر بوخت شوی وه. له بلې خوا د نړيوالو له لورې هم په ډېرو برخو کې تر فشار لاندې راوستول شو او هم يې اقتصادي ستونزو او کورنيو ناامنيو دې برید ته ورسولو چې د نوموړي هېواد راتلونکی او يووالی يې تر ګواښ لاندې راوستلی وه. نو ځکه دې ته اړشو چې نور په افغانستان کې له مداخلې لاس واخلي او د سولې لپاره ليوال شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سیمه کې پراخ اقتصادي بدلونونه او خوځښتونه هم ددې لامل شول چې د سیمې نور هېوادونه لکه چین، ایران، د منځنۍ اسیا هېوادونه افغانستان کې د سولې لپاره مایله وي او په دې هېواد کې د ثبات له لارې وکولی شي دوي هم یو شمېر اقتصادي موخو ته ځان ورسوي.

په ټوله کې دغه او نور برابر شوي شرایط چې د ټولو یادونه به یی اوږد وخت وغواړي په افغانستان کې د سولې لپاره ښه او الهام ښوونکي پیغامونه و.

په دې برخه کې نړیوال ملاتړ هم مهم شرط وه، له حزب اسلامي سره د سولې په برخه کې د نړیوالو ملاتړ په تېره بیا د امریکا متحده ایالتونو هرکلی دغه بهیر خپلې وروستۍ موخې ته ورساوه.

دولت تل د سولې پلوی و او دی. په همدې اړوند له پخوا نه د سولې عالی شورا جوړه شوه د سولې لویه جرګه جوړه شوه، د سولې مشورتي لویه جرګه، د سولې په چارو کې ددولت وزارت او په دې برخه کی بیلابیل کمیسونونه جوړشول او په بیلابیلو پړاوونو کی د خبرو اترو زمینې په هېواد کې دننه او بهر مساعدې شوې او دولت په کې ګډون وکړ.

له حزب اسلامي سره سوله دا جوته کړه چې افغان دولت د سولې په اړوند رینښتیني او صادق دی. که نور د جګړې لورې هم وغواړي چې په دې برخه کې خبرې وکړي دولت ورته ښه راغلاست وایي .

د کابل پروسه

د کابل پروسې لومړنۍ ناسته: د ۱۳۹٦ هـ ش کال د غبرګولي په ١٦ او ۱۷ کابل د کابل پروسې د لومړۍ ناستې کوربه و. دا نړیواله غونډه د افغان حکومت په نوښت رابلل شوې وه، چې په کې د ۲۵ هېوادونو ترڅنګ د ۳ نړیوالو سازمانونو استازو هم ګډون درلود او موخه یې په افغانستان کې د سولې او ثبات لپاره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو چتر رامنځته کول و. د دې ناستې ګډونوالو په روانه جګړه کې د افغانستان له موقف ملاتړ اعلان کړ.

د کابل پروسې دویمه ناسته: **د ۱۳۹٦ د کب په ۹مه، کابل د کابل پروسې دویمې ناستې کوربه و. افغان حکومت په دې ناسته کې وسله والو مخالفینو ته د سولې طرحه وړاندې کړه چې د امریکا متحده ایالتونو په ګډون د سیمې د یو شمېر نورو هېوادونو له لوري یې هرکلی وشو. په دې ناسته کې پر دې هوکړه وشوه چې د سولې خبرې به د افغانستان په ملکیت ترسره کېږي او ګډونوال یې کلک ملاتړ کوي. دا د سولې په تړاو د یوې اجماع د رامنځته کېدو زېری وه، چې افغان حکومت د دغو ناستو او سیمیزې اجماع له لارې ترلاسه کړ.**

د کوچني اختر اوربند: د افغانستان حکومت نړیوالو ځواکونو او طالب وسله والو د ۱۳۹۷ ه ش کال د کوچني اختر په ورځو کې موقتي اوربند وکړ. یاد اوربند د افغانستان د اوږدې جګړې په تاریخ کې بې مخینې و چې له برکته یې د تاوتریخوالي په کچه کې پام وړ کمی راغی، د هیواد په لر او بر کې د خوښیو لامل شو چې اکثر په کې حکومتي او طالب ځواکونو ګډه خوشالي کوله.

دې اوربند وښودله چې د دواړو لورو مشران پر خپلو ځواکونو پام وړ واک لري، او دا ځکه مهم دی چې مخکې هیڅ لورې هم د مقابل لوري پر انسجام باور نه درلود. جشنونو سولې ته د ځینو جنګیالیو په ګډون د افغانانو شدیده لېوالتیا وښوده. دا دواړه عوامل د سولې د راتلونکي بهیر له پاره ښه زېري وه. د کوچني اختر په درې ورځې رخصتۍ کې افغانستان د جګړې د عُمده لوریو له خوا د یوه تاریخي اوربند شاهد وو. د تاوتریخوالي په کچه کې غوځ کمښت له جګړې ستړو افغانانو ته د عادي ژوند یو لنډ احساس ورکړ او په ټول هیواد کې د خوښۍ د جشنونو لامل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوربند ثابته کړه چې سولې ته د کور دننه شدیده تقاضا موجوده ده، همداراز یې د افغان امنیتي ځواکونو او طالبانو دواړو په صف کې د مراتبو د سلسلې انسجام څرګند کړ چې د ډلګیو مشرانو یې که څه هم چې د جګړې د بندولو حکم ور ته حیرانوونکی وو، بشپړ اطاعت وکړ. ټولې غاړې باید له دغه فُرصت څخه د سولې په لور د حرکت کولو له پاره ګټه اخیستې وي. ولسمشر اشرف غني لا وړاندې له طالبانو سره د غیرمشروطو خبرو وړاندیز کړی و. د متحده ایالاتو حکومت دې ته چمتووالي وښود چې نېغ په نېغه د وسله والو مخالفینو له مشرانو سره خبرې وکړي، او ددې کار لپاره یې ځانګړی استازی زلمی خلیلزاد وټاکه .

له دوو بریدونو پرته چې د اسلامي دولت (داعش) د افغانستان څانګې کوچنۍ ډلې پر غاړې واخیستل. دا اختریز اوربند د وینې تویونې په کچه کې د پام وړ کمي لامل شو، مګر دغو بریدونو پر جشنونو لږ اغېز وکړ. حکومتي او طالب جنګیالیو یوه بل ته غېږې ورکړې، له یوه بل سره یې انځورونه واخیستل، ګډې سندرې او اتڼونه یې وکړل، او له یوه بل سره یې ګلان او ډالۍ تبادله کړې. د دوی پخلاینه که څه هم لنډه وه، اکثراً دوي د بیرغ په لاس جوپو جوپو ملکي وګړو له هرکلي سره مخ شول. لسګونه زره افغانان د خپلو ملګرو او خپلوانو د لیدنې لپاره د جګړې له کرښو واوښتل. دا خوښۍ په شمال او نورو هغو ځایونو کې چې د طالبانو وېره په کې تر نورو ځایونو ډېره وه، محدودې وې. مګر د هیواد زیاترو برخو، په ځانګړې توګه هغو سیمو کې چې تر ټولو بد تاوتریخوالي ځپلي، د خوښۍ او هیله منتیا هغه شیبې ولېدې چې له کلونو راهیسې یې نه پېژندې.

د ارامۍ په ترڅ کې د دواړو غاړو انسجام، په ځانګړې توګه د داسې یوه وسله وال مخالفت په منځ کې چې اکثراً وېشل شوې ښودل کیدل، د سولې د راتلونکو خبرو اترو له پاره ښه نښه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر غني له خوا د اوربند د غځونې له وړانديز سره سره طالبانو له اختره وروسته جنګ بيا پيل کړ. مګر په دغه اوربند کې، که څه هم چې عمر يې لنډ وو، د سولې د راتلونکو هڅو له پاره ګټور درس نغښتی وو. د اوربند تودې نمانځنې په ډاګه کړه چې زياتره افغانان د جګړې پای ته ځومره ژوره لېوالتيا لري. د حکومت او طالبانو پلي ځواکونه او قومندانان وليدل شول چې د جګړې د موقتې درېدنې له کبله يې خوښي څرګندوله. له يوه بل سره د دوی ګډوالي تر يوه بريده د هغه نظر له ناسمۍ پرده پورته کړه چې وايي جګړه د نه ماتيدونکي فکري وېش له کبله ده. د طالبانو په منځ کې د اوربند په اړه بحثونه په خپله ددغه تحريک دننه سولې او جوړجاړي ته د هڅونې څرګندويې وې.

له ټولو مهمه دا چې اوربند وښودله چې د دواړو لوريو مشران خپل حکم تعميلولی شي. که څه هم چې هېڅ لوري خپل ځواکونه د اوربند له پاره نه وو چمتو کړي، دواړو غاړو افغان حکومت، او طالبانو د حيرانوونکي نظم څرګندونه وکړه. دواړو لوريو له دې ډډه وکړه چې له زيانمنونکو شېبو نه په ناوړه ګټې اخيستنې ناڅاپي بريدونه وکړي. طبعاً د اختر درې ورځنی اوربند له هغه سياسي روغې جوړې څخه ډېر واټن درلود چې له دښمنانو سره په کې ستر جوړجاړی شوی و.

اختريز اوربند د جنګياليو په ګډون جګړه ځپليو افغانانو ته هغه څه وښودل، چې ښايي سوله يې له ځان سره راوړي. دا اوربند د خوځښت له نورو نښو سره په خوا کې رامنځته شو چې لومړی نښه يې د ولسمشر غني له خوا له طالبانو سره د بې شرطه خبرو وړانديز او ورپسې هغه نښې وې چې واشنګټن دې ته چمتووالي وښود چې له طالب مشرانو سره نېغ په نېغه وغږېږي، او د پوځيانو د وتلو موضوع په بحث کې شامله کړي. د متحده ايالاتو او طالبانو ترمنځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقیمې خبرې کوم کیمیاوي بوټی هم نه وه چې هر څه یې سم کړي وي. طالبانو بیا هم له کابل سره خبرو ته ننوتل لږ تر لږه په لومړي سر کې رد کړل.

د سولې مشورتي لویه جرګه

د ټولو مخالفتونو او ناندریو سره سره د سولې له پار مشورتي لویه جرګه، د ۱۳۹۸ه ش کال د ثور د میاشتې په ۹ مه نیټه پیل او ۵ ورځې یې دوام وکړ. د جرګې موخه دا وه چې سوله تعریف کړي، حدود یې وټاکي او حکومت ته په دې اړه لازمې مشورې ورکړي. حکومت د جرګې پیل د سولې لپاره د بین الافغاني خبرو پیلامه وګڼله او په دې توګه یې کوشش وکړ چې د سولې په روانه پروسه کې له څنډ څخه د خبرو مرکز ته ور ودانګي. ښکاره خبره وه چې حکومت د سولې په اړه خپل تعریف درلود او حدود یې هم ورته معلوم وه، اما د سولې لپاره د حکومت پر تعریف نه یواځې دا چې اجماع نه وه، بلکې د همدې تعریف له کبله د سولې په روانه پروسه کې د حکومت رول ضعیف او په ځینو مواردو کې د مخالفت تر حده رسېدلی وه. د عوامو لویې کتلې، سیاسي ګوندونو، مدني ټولنو، د هېواد پخواني ولسمشر حامد کرزي، او نورو نفوذ لرونکو شخصیتونو د سولې په اړه د حکومت د دریځ مخالفت کړی و او په دې اړه یې په ناغېړیو تورن کړی و. په دې اړه د افغان سولې لپاره د امریکا ځانګړي استازي زلمي خلیلزاد هم پر حکومت مکررې نیوکې کړې وې. خو دا ټولې نیوکې بې اساسه وې د مخالفتونو، فشارونو او د سیاسي انزوا په چاپېریال کې ولسمشر محمد اشرف غني مناسبه ولیده چې د سولې په نامه د یوې مشورتي جرګې له لارې خپل موقف پیاوړی کړي.

د جرګې د غړو او رییس انتخاب: حکومت اعلان وکړ چې د جرګې غړي به نیمه انتخابي بڼه ولري. د ۳۲۰۰ څخه نیږدې ۱۰۰۰ تنه له کابل او نورو یې له ولایاتو څخه په جرګه کې ګډون وکړ. په ولایاتو کې یو کمیسیون چې د والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر نظارت لاندې د ولایتي شورا مشر، د ولایت د ښځو چارو رییسه، د ولایت د علماوو د شورا مشر، د مدني ټولنې استازي او نور په کې شامل وو.

کله چې حکومت د مشورتي جرګې د راغوښتلو پرېکړه وکړه، له هماغه اوله سره ورسره مخالفتونه پیل شول. سیاسي ګوندونو دا جرګه د اشرف غني ټاکنیز کمپاین وباله او د پرېکون اعلان یې ور سره وکړ. حامد کرزي که څه هم په لومړي سر کې د حکومت دا پرېکړه تایید کړه، خو وروسته یې جرګه غیر ضروري او پایلې یې مشکوکې وبللې. د حزب اسلامي مشر ګلبدین حکمتیار هم مشورتي لویه جرګه غیر ضروري او د سولې پر وړاندې خنډ وباله. تر ټولو مهمه دا چې د حکومت اجراییه رییس عبدالله عبدالله شکایت وکړ چې د جرګې په اړه ورسره مشوره نه ده شوې او جرګه به تحریم کړي.

ولسمشر غني د جرګې د ریاست لپاره استاد عبدالرب رسول سیاف غوره کړ چې د جرګې مشری په غاړه واخلي، ځکه چې سیاف هغه څوک وه. چې تر اوسه یې هم د جهادي رهبرانو په منځ کې خپل ځای درلود او هم د هېواد په سیاسي قشر کې یې تر اوسه درجه او حرمت شته. په علمي لحاظ هم د اسلامي علومو پروفیسور وه، او تاثیر لرونکې خطابه یې درلوده.

د جرګې تالار دننه وضعیت: د جرګې تالار ځانګړی پیغام درلود، جرګه یوه ملي غونډه وه . د ولسمشر او عبدالله عبدالله تصویر د سټېج پر سر ځوړند وو. د ملي ټلویزیون او نورو ټلویزونونو خبري پوښښ وو، د دې تر څنګ ټولو رسنیو ته اجازه وه چې تالار ته ورشي او ګډون کوونکو سره خبرې وکړي. د جرګې تنظیموونکو پرېکړه کړې وه چې د کمېټو کار او خبرې به د بندو دروازو تر شا کیږي. دلیل یې دا وو چې ګډون کوونکي باید پرته له ویرې او تشویش خپله خبره وکړي.

د بحث لپاره پوښتنې: د بحث لپاره د حکومت له خوا مشخصې پوښتنې وړاندې شوې وې چې باید ځواب شوې وی. کومې څلور پوښتنې چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت له خوا د مشورې لپاره د جرګې ګډونوالو ته وړاندې شوې، په ترتيب سره د حکومت لپاره د موضوعاتو د اهميت پر اساس ليکل شوې وې، او ترکيز يې پر هغو مسايلو وو چې په تېرو څو مياشتو کې د سولې په مذاکراتو کې حکومت پرې کلک درېدلی وو.

لومړی او تر ټولو مهمه موضوع دا وه چې څنګه طالبانو ته قناعت ورکړل شي تر څو سولې ته غاړه کېږدي: دلته موخه دا نه وه چې طالبان اصلاً سوله نه غواړي. موخه دا وه چې طالبان څنګه حکومت سره خبرو ته حاضر کړی شي. طالبانو د حکومت سره له ناستې انکار کړی وه او دا يې د خپلې جګړې د مشروعيت په ضرر ګڼلې وه. طالبانو ويل چې بين الافغاني مذاکرات موږ ته د عامو افغانانو او سياسي احزابو سره د خبرو په معنی دي نه د حکومتي اشخاصو سره. په داسې حالت کې حکومت د جرګې له لارې وغوښتل پر امريکا او طالبانو فشار راوړي ترڅو حکومت، منحيث حکومت د خبرو يو طرف شي.

د دې پوښتنې لپاره د ګډونوالو ځوابونه مختلف وو خو ځينې د اشتراک ټکي په کې دا وو چې په افغانستان کې بايد طالبانو ته دفتر پرانيستل شي، بهرني ځواکونه دې د تقسيم اوقات له مخې ووځي، اوربند دې وشي، او دواړه خواوې دې د اعتبار فضاء جوړونې لپاره بنديان خوشې کړي.

د بنديانو خوشې کول يو معقول عمل وه خو دا عمل طالبان د حکومت سره خبرو ته اړ نه کړای شول. په افغانستان کې طالبانو ته د دفتر پرانيستل د حکومت غوښتنه وه او دا هغه څه وه چې حکومت يې په اړه په وار وار اماده‌ګي ښودلې وه. خو په افغانستان کې طالبانو ته دفتر پرانېستل عملي نه وه، ځکه چې په سياسي لحاظ طالبانو د حکومت تر سيوري لاندې خبرو ته زړه نه ښکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه مسله د ارزښتونو د ساتلو مسله وه: حکومت له جرګې مخکې د سولې په پروسه کې د اساسي قانون پر ساتلو او د ټاکنو پر کولو تاکید وکړ. د حکومت دا دریځ په ضمني بڼه د امریکا، او په صریحه توګه د سیاسي احزابو او مخورو شخصیتونو له خوا رد شوی وو. حکومت د مشورتي جرګې له لارې د خپل دریځ د مشروعیت هڅه وکړه او تقریباً په دې اړه جرګې د حکومت د دریځ ملاتړ وکړ. مشورتي جرګې د ډېرو مسایلو د ساتلو خبره وکړه خو د اساسي قانون ساتل، ټاکنې او نظام ساتل هغه څه وو چې حکومت په موجوده وخت کی ډېره اړتیا ورته درلوده.

درېیمه مسله د سولې د مذاکراتو لپاره د مذاکراتي ټیم د لېست د جوړولو بحث وه: حکومت په دې اړه د بحث ضرورت ځکه حس کړ چې د بین الافغاني خبرو لپاره په قطر کې پلان شوی مجلس د همدې لیست پر سر د ناندریو له کبله وځنډول شو. حکومت وغوښتل چې د جرګې له لارې ځینې ټکي را ټول کړي او په راتلونکي کې یې د لیست په جوړولو کې د افغانستان د خلکو د غوښتنې په توګه مسولیت پر غاړه واخلي. د نوموړې مسلې په اړه د جرګې ځواب ډېر عام وو چې په درېیو ټکو را څرخېده، لیست دې عام او ټول شموله وي، متخصصین دې په کې ځای پر ځای شي، د مشورتي جرګې غړي په کې شامل شي او لنډ دې وي. دا د جرګې هغه عامې غوښتنې وې چې جمهور رییس په خپلو اختتامیه خبرو کې ورته مناسب ځواب ورکړ.

څلورمه مسله د افغانستان په قضیه کې د دخیلو هېوادونو په اړه د حکومت د دریځ په اړه وه: دا مسله تخصصي او د جرګې د بحث له علمي او تخصصي صلاحیت څخه لوړه وه. د جرګې مشوره هم ډېره عامه او په ځینو مواردو کې د روان وضعیت په اړه د پوهې او درک د نه شتون له کبله غیر واقعي او ایډیالستیکه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېکړه لیک او د سولې په پروسه يې اغیز: له پنځو ورځو مشورو وروسته مشورتي لويې جرگې د ۲۳ فقريز پرېکړه‌لیک په نشر سره په افغانستان کې د تلپاتې سولې غوښتنه وکړه او وې ویل چې د سولې پروسې د ټولو ښکېلو اړخونو سره له تفاهم وروسته د بهرنيو ځواکونو مسولانه وتلو لپاره عملي مهال وېش تنظیم شي چې تراوسه پورې په دومره لوړه کچه د بهرنیو ځواکونو د وتلو موضوع نه وه مطرح شوې، په پرېکړه لیک کې د ملي بنسټونو او جمهوري نظام په ساتنه ټینګار شوی وو، د اساسي قانون ساتلو خو د اړتیا پر وخت يې د تعدیلېدو غوښتنه هم د جرگې د ۲۳ مادو پرېکړه لیک یوه برخه وه. د جرگې د پرېکړه لیک له مخې افغان دولت او طالبان باید د یو بل له بندیانو سره انساني چلند د بندیانو د تبادلې او خلاصون لپاره زمینه برابره کړي. د جرگې په پرېکړه لیک کې د روانې جگړې ختمولو لپاره د جگړې د ښکېلو غاړو له خوا د یو بل پر ضد د تبلیغاتو درولو او د بېړني او دایمي اوربند اعلانېدو او تطبیقېدو ټینگه غوښتنه شوې وه.

همدا ډول د جرگې غړیو له سیاسي گوندونو، سیاسي جریانونو، اغېزناکو ملي شخصیتونو او د افغانستان له دولت څخه ووغوښتل چې د سولې بین الافغاني خبرو اترو ته دې له یو واحد او افغانستان شموله ادرس څخه دننه شي. په پرېکړه لیک کې د افغانستان له حکومت څخه غوښتنه وشوه چی له طالبانو سره مخامخ خبرو اترو لپاره یو بې طرفه پلاوی وټاکي چې په هغه کې جهادي او ملي شخصیتونه، متخصصین، تجربه لرونکي، جید علما او نېک شهرت والا خلک شامل وي او تعداد يې هم تر ۵۰ زیات نه وي.

جمهور رییس د جرگې په اختتامیه مراسمو کې وویل: چمتو دی چې د لويې جرگې د وړاندیز له مخې اوربند عملي کړي، خو دا اوربند به هغه مهال وي چې طالبان هم گام پورته کړي. ولسمشر جرگې ته په درناوي د طالبانو ۱۷۵ بندیانو د خوشي کیدو اعلان هم وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې له شکه ددې جرګې په دایرېدو سره افغان حکومت د سولې په اړه خپله انزوا ختمه او بیرته یې ابتکار په خپل لاس کې واخیست. همدارنګه یې نړیوالو او طالبانو ته دا پیغام ورکړ چې په افغانستان کې سولې ته رسیدل، د افغان حکومت نه بغیر ممکن نه دي.

په کابل کې د سولې مشورتي جرګه په داسې حال کې پای ته ورسېده، چې یوه اوونۍ مخکې له دې جرګې په مسکو کې د افغانستان د سولې په اړه د روسیې، چین او امریکا په ګډون درې اړخیزه غونډه جوړه شوې وه او دوي په افغانستان کې د سولې په اړه ګډې هوکړې ته رسېدلي وو. د روسیې د بهرنیو چارو وزارت له ادرسه خپره شوې اعلامیه کې راغلي وه چې له افغانستان څخه د بهرنیو ځواکونو پر مسوولانه وتلو او د افغان سولې په برخه کې د لومړۍ هڅې په توګه د اوربند پر اعلان ټینګار شوی وه. دې هېوادونو ژمنه کړې وه چې د ټولو افغانانو په ګډون او د افغانانو په مشرۍ د سولې خبرو ملاتړ کوي او په دې برخه کې مرستې ته چمتو دي.

له طالبانو سره د سولې لپاره د ملي وحدت حکومت لاسته راوړنې

د افغانستان حکومت د ۲۰۱۸م کال لومړیو کې د سولې لپاره زړور ګامونه پورته کړل چې له کبله یې طالبان، امریکا متحده ایالات، د سیمې هېوادونه او نړیواله ټولنه تر خورا ډېر فشار لاندې راغلل.ددې فشارونو په نتیجه کې امریکا د افغانستان د سولې لپاره زلمی خلیلزاد خپل ځانګړی استازی وټاکه.

د سولې لپاره د ملي، سیمه ایزې او نړیوالې اجماع په لور کې افغان ولسمشر ډیرې هلې ځلې وکړې، له نیکه مرغه د ولسمشر ټولو هڅو رنګ راوړ او له دې ټولو مثبتو او مثمرو هڅو وروسته د امریکا متحده ایالاتو د خارجه چارو وزارت ځانګړی استازی زلمي خلیلزاد د طالبانو سره د مخامخ خبرو اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې په اړه د طالبانو دریځ

د سولې په تړاو طالبانو تل له افغان حکومت سره منحیث د حکومت له مخامخ خبرو ډډه کړې او یوازې یې له امریکا سره پر مخامخ خبرو اترو ټینګار کاوه. که څه هم په لومړیو کې امریکا له دغې ډلې سره د سولې خبرو ته لېواله نه وه، خو د جګړې له اوږدېدو او ورځ تر بلې خونړي کېدو سره امریکا هم له دغې ډلې سره د سولې خبرو ته غاړه کېښوده

د افغان سولې په تړاو د امریکا او طالبانو ترمنځ خبرو کې طالبانو له لومړي سره تر هرڅه وړاندې په افغانستان کې د بهرنیانو د حضور په اړه پر خبرو اترو او یوې هوکړې ته پر رسېدو ټینګار وکړ، که څه هم د دواړو لورو ترمنځ اته ځله مخامخ خبرې وشوې او د دغو خبرو اترو په لړ کې ډېر کله رسنیو داسې رپوټونه خپاره کړل، چې ګواکې امریکا او طالبانو په افغانستان کې د بهرنیانو د حضور له قضیې ورهاخوا، د بین‌الافغاني خبرو د پیل، اوربند او لنډمهاله حکومت د جوړېدو په تړاو هم خبرې اترې کړې دي؛ خو طالبانو تل دا رپوټونه ردول.

د سولې په تړاو د طالبانو دریځ دا وه، چې لومړی به له امریکا سره په افغانستان کې د بهرنیانو د حضور د پای ته رسولو په اړه یوې هوکړې ته رسېږي. وروسته به بین‌الافغاني خبرې (د طالبانو او ټولو افغان سیاسي ډلو ترمنځ وي، نه دا چې یوازې د افغان حکومت او طالبانو ترمنځ وي) پیلوي.

په دې تړاو په مسکو او قطر کې د طالبانو او مختلفو افغان سیاستوالو او جهادي مشرانو ګډه ناسته یې لومړنی ګام بلل کیده.

د افغان سولې په تړاو د بین‌الافغاني خبرو د پیل په موخه د افغان حکومت او طالبانو په دریځونو کې خورا توپیر لیدل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د سولې لپاره د امریکا متحده ایالاتو د ځانګړي استازي ټاکل

د زلمی خلیلزاد پیژندنه: زلمی خلیلزاد د بلخ ولایت په مزار شریف کې د ۱۹۵۱م کال د مارچ د میاشتې په ۲۲ مه نیټه زیږېدلی. د پلار لخوا د لغمان ښودل شوی او په لغمان کې پښتون بلل شوی، خو د دې خبرې اصلیت لا تراوسه پورې نه دی څرګند ځکه چې امریکا خپل د ګټو ساتلو لپاره د انسانانو اکر هم بدلوي رابدلوي، د پلار په هکله یې دا ویل شوي چې د محمد ظاهر شاه په وخت کې یو پوځي جګپوړی غړی وو. خلیلزاد په انګریزي، پښتو، فارسي او عربي کې روان غږېدای شي. خلیلزاد یوې اتریشۍ سیاستوالې او لیکوالې سره په کال ۱۹۷۲م کې واده وکړ د خلیلزاد د ماندینې نوم شېرل بنارډ ده او دواړو په یوه پوهنتون کې زده کړې پرمخ وړي، د دوی دوه ماشومان دي چې یو یې الکسندر نومېږي چې زوی دې او لور یې ماکسیمیلین نومېږي.

خلیلزاد خپلې لومړنۍ زده کړې له غازي لېسې څخه په کابل کې پیل کړې، بیا یې وروسته د کلفورنیا ایالت منځنۍ زده کړو ښوونځي ته د AFS اې اېف اېس لخوا چې د بین الکولتوري تبادله ییز بهیر لړۍ ده ور مخه کړه. خلیلزاد د لبنان په امریکایي پوهنتون کې خپله د لسانس او ماسترۍ زده کړې ترسره کړې. همدارنګه یې خپله دوکتورا په سیاسي علومو کې د شیکاګو پوهنتون څخه په بري ترسره کړي .

خلیلزاد له ۱۹۷۹م کال څخه تر ۱۹۸۹م کال پورې د کولمبیا پوهنتون په نړېوال ښوونځي کې د عامه اړیکو زده کړو څانګې کې مرستیال پروفیسر وو. په هماغه پېر کې ده د جیمي کارټر په اداره کې د زبېګنیو برېژنسکي سره یوځای کار کاوه . د جېمي کارټر اداره د افغان مجاهدینو د پالیسي چوکاټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوونکي وه چې د پخواني متحدې روسیې په مقابل یې مقاومتي جګړه پیل کړې وه. په ۱۹۸۴م کال کې خلیلزاد د یو قونسلي مشاور دنده د بهرنیو اړیکو څانګې کې ومنله او د امریکې سټېټ ډیپارټمنټ (کورنیو چارو دولتي اداره) سره د منځیني ختیځ او سوېلي اسیا په هکله د مشاور په توګه دنده د ریچارډ مرفي تر مشرۍ لاندې درلوده. له ۱۹۸۵م کاله تر ۱۹۸۹م کال پورې خلیلزاد د رونالډ ریګن په اداره کې د سټېټ ډیپارټمنټ لخوا د متحدې روسیې په مقابل کې د جګپوړي مشاور او لارښود دنده درلوده همدارنګه یې د ایران او عراق جګړو پر مهال هم مشاور و.

په همدې مهال دی د سټېټ ډیپارټمنټ لخوا افغانستان لپاره د پالیسي او پلان جوړونې ادارې ځانګړی استازی او د همدې ادارې د پازوال مایکل ـ ایچ ـ ارمکوسټ مرستیال سکرتر و. د دغې دندې موخه دا وه چې مجاهدینو لپاره نړېواله مرسته راټوله کړي او د مجاهدینو شهرت د متحدې روسیې په خلاف جګړه کې په نړېواله کچه ور زیات کړي. خلیلزاد د جورج بوش د واکمنۍ په وخت کې په ملګرو ملتونو کې د امریکا د متحده ایالتونو سفیر و. همداراز هغه د ۱۹۸۰ کالونو را په دېخوا په سپینه ماڼۍ، سټېټ ډیپارټمېنټ او پېنټاګون کې د امریکا د تګلارې جوړولو د ډلې غړی هم پاتې شوی. د امریکا د پخواني ولسمشر جورج ډبلیو بوش د حکومتولۍ په وخت کې د امریکا د متحده ایالاتو په مسلمانانو کې تر ټولو لوړ پوړی مسلمان چارواکی پاتې شوی چې تر ټولو لوړې دندې یې د افغانستان او عراق لپاره د امریکا د متحده ایالتونو د سفیر او په ملګرو ملتونو کې د امریکا د سفیر په توګه دندې د یادولو وړ دي.

په ۲۰۱۸م کال کې د امریکا د ولسمشر ډونالد ټرمپ لخوا د افغانستان د سولې لپاره د امریکا د بهرنیو چارو وزارت د ځانګړی استازی په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیلزاد هڅه کوله چې افغان سولې لپاره سیمه ییزه اجماع رامنځته کړي او د نوموړي د ماموریت یوه موخه هم دغې اجماع ته کار کول وو.
د زلمی خلیلزاد د دندې پیل: په قطر کې د امریکا او طالبانو ترمنځ له لومړي، دوهمې، دریمې، څلورمې، پنځمې، شپږمې او ومې ناستې را وروسته، زلمی خلیلزاد څو ځله کابل ته په سفر راغی، تر څو له افغان سیاستوالو او حکومتي چارواکو سره د سولې په تړاو خبرې وکړي. نوموړي د ولسمشر غني په ګډون له یو شمېر دولتي چارواکو، افغان سیاستوالو، جهادي مشرانو، افغان مېرمنو، ځوانانو او د مدني ټولنو له استازو سره کتلي وه او د سولې بهیر په تړاو یې بحثونه کړي ول.
خلیلزاد افغانستان ته د سفر پر مهال له بي بي سي سره په خبرو کې ویلي وو: چې د افغان سولې په تړاو د روانو خبرو په لومړیو اوو پړاوونو کې هغه مسایل مطرح شوي چې په طالبانو او د امریکا په حکومت پورې اړه لري، خو له دې هاخوا پر نورو مسایلو هر ډول بحث کې باید افغان حکومت موجود وي، د سولې پر یوه پلان کار وشي او د همدې پلان له مخې لومړی ښکېلې غاړې یوه سیاسي جوړجاړي ته ورسېږي او اوربند اعلان شي.
واشنګټن او افغان سوله: امریکا د افغانستان د روانې جګړې د یوه اصلي او مهم اړخ په توګه له ۱۷ کلونو وروسته پرېکړه وکړه چې نور له دغې جګړې ځان وباسي، له همدې امله یې په ۱۳۹۷ه ش کال کی له طالبانو سره خبرې پیل کړې.
د افغان جګړې د پای ته رسولو په موخه لومړی پړاو د امریکا طالبانو ترمنځ مخامخ خبرې وې. د دغو خبرو له اتمې ناستې را وروسته داسې ویل کېدل چې دواړه لوري په دوو مواردو، له افغانستانه د بهرنیو ځواکونو وتل او دا چې په راتلونکي کې به د افغانستان خاوره د نورو پر ضد نه کارول کېږي یوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومي هوکړې ته سره رسېدلي او د دې هوکړې مسوده هم د دواړو لورو ترمنځ لاسلیک شوه.

امریکا غوښتل چې د افغانستان په قضیه کې ټول ښکېل افغاني لوري په خپل منځ کې سره کېنوي، ترڅو په راتلونکي کې د واک پر سر له یو بل سره ښکېل نه شي.

کوم ډول سوله؟: د سولې څرنګوالی او ډول هغه وخت معنی ورکوي چې د جګړې پر لاملونو متمرکزه شي. هغه سوله چې د جګړې عوامل په اساسي توګه له منځه یوسي دوامداره سوله بلل کېدای شي.

په قطر کې د طالبانو او امریکایانو ترمنځ د سولې مذاکرات

لومړی پړاو: د دواړو اړخونو ترمنځ خبرې لومړی ځل ۲۰۱۸م کال د اکتوبر د میاشتې پر ۱۲مه نیټه د قطر دوحه کې پیل شوې.

دوهم پړاو: ددویم پړاو خبرې د ۲۰۱۸م کال د نومبر پر ١٦مه بیا د قطر په کوربتوب په دوحه کې وشوې.

دریم پړاو: د ۲۰۱۸م کال ددسمبر پر ۱۷مه ددریم پړاو خبرې د متحده عربي اماراتو ابوظبۍ ښار کې ترسره شوې چې درې ورځې یې دوام وکړ او طالبانو افغان پلاوي ته خبرو کې د ګډون اجازه ورکړه.

څلورم پړاو: د ۲۰۱۹م کال د جنورۍ میاشت کې د څلورم پړاو خبرې د قطر دوحه کې وشوې.

پنځم پړاو: د پنځم ځل لپاره طالب او امریکایي استازي د ۲۰۱۹م کال د فبرورۍ پر ۲۵مه دوحه کې سره جرګه شول، زلمي خلیلزاد په لومړي ځل د طالبانو د تحریک له مرستیال ملا عبدالغني برادر سره دوحه کې وکتل. ددې پړاو خبرې ١٦ ورځو ته وغځېدې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم پړاو: دې پړاو کې نهه ورځې خبرې وشوې او د غوايي د مياشتې پر ۱۹مه پای ته ورسيدې. دواړو خواوو اعلان وکړ چې دا ځل خبرو کې ډېر پرمختگ وشو.

اووم پړاو: خبرې د جون د مياشتې پر ۳۰مه دوحه کې پيل شوې او څو ورځې يې دوام وکړ. ددغه پړاو خبرو کې دواړو خواوو نور پرمختگ هم وکړ او پر ځينو مسايلو يې نظرونه سره يو شول.

اتم پړاو: د اگست پر دريمه پيل شوې د زلمی خليلزاد په وينا له طالبانو سره يې خبرې گټورې وې او پر تخنيکي جزياتو يې خبرې وکړې خو د اټکلونو خلاف دا ځل هم ددې خبرو په پاي کې کوم مهم پرمختگ اعلان نه شو.

نهم پړاو: د اگست پر ۲۲مه پيل شوې او د سپتمبر تر لومړۍ يې دوام وکړ. په دې خبرو کې امريکايانو او طالبانو په اصولو کې يوې خپلمنځي هوکړې ته ورسيدل. زلمي خليلزاد وويل که د امريکايانو او طالبانو ترمنځ د سولې هوکړه په سمه توگه پلې شوه او شرايط سم وو. په افغانستان کې ميشت امريکايې پوځيان به د ۱۳۵ ورځو په ترڅ کې له ۵ پوځي اډو ووځي.

خو په خواشينۍ سره بايد ووايم چې:

د پخو تجربو لرونکي ماهر ديپلومات ښاغلی خليلزاد د طالبانو سره خبرو اترو په ترڅ کې هم په ځان ملنډې وهلې او هم پر طالبانو. د يوه زبرځواک هېواد استازی د کومو نړيوالو معيارونو پر اساس د يوې ډلې څخه غواړي چې د هغه هېواد نه به پر امريکا بريد نه کيږي چې واک يې د بل چا يعني افغان حکومت په لاس کې وي او دا حکومت هم ټولې نړۍ له هغې جملې امريکا، روسيه، چين، المان، فرانسي، انگلستان، ايټاليا،کاناډا، جاپان، هندوستان، پاکستان، اماراتو، سعودي، قطر او ايران په رسميت پيژندلی وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همدارنګه د کومو معیارونو پر اساس د خپلو قواوو د ایستلو خبره د طالبانو سره کوي،کله چې د حضور مشروعیت یې د افغان حکومت څخه اخیستی وي؟

او په کومو عقلی دلایلو له طالب څخه غواړی چې د القاعدې او داعش سره اړیکې پرې کړي، په داسی حال کې چې د القاعدې او داعش ایډیالوژی د طالب ایډیالوژی ده، مانا دا چې طالب دې ځان نفی کړي؟

تر ټولو د خندا وړ یې داده چې په دې چپه دنیا کې نور له طالبانو غواړي چې د افغان حکومت سره د سولې خبرو ته کیني او طالبانو دوه پښې په یوه موزه کې کړي، چې نه، افغان حکومت موږ په رسمیت نه پیژنو او خبرې نه ورسره کوو.

افغان سوله د افغان حکومت، امریکا او سیمې د همغږۍ اړتیا

امریکایي چارواکو د روسیې، چین او اروپایي ټولنې له استازو سره د افغان سولې په تړاو دوه ورځنۍ خبرې اترې درلودې. د دغو خبرو په اړه زلمي خلیلزاد پر خپله توېټرپاڼه لیکلي وو چې موږ د افغانستان د خپلواکۍ درناوی کوو، د افغانانو لپاره سوله غواړو او د یوه داسې افغانستان غوښتونکي یو چې بیا دغه هېواد هېڅکله زموږ لپاره د ګواښ سرچینه نه وي

د امریکا د بهرنیو چارو وزارت هم د دغو خبرو په تړاو په یوه خپره کړې اعلامیه کې ویلي و چې د امریکا د بهرنیو چارو وزارت چارواکو د (۲۰۱۹م کال د مارچ ۲۱ او ۲۲مه) په واشنګټن کې د افغانستان د سولې، نېکمرغۍ او امنیت په برخو کې د چین، روسیې او اروپایي ټولنې له چارواکو سره خبرې کړې. په بیانیه کې ویل شوي وو چې دوي د افغانستان خپلواکۍ، استقلال او ځمکنۍ بشپړتیا ته درناوی لري او دغه هېواد به خپلې سیاسي، امنیتي او اقتصادي پرېکړې په خپله کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ورته وخت کې د افغانستان لپاره د روسيې ځانګړي استازي ضمير کابلوف له دغو دوه‌ورځنيو خبرو وروسته ويلي وو چې له افغانستانه د بهرنيو ځواکونو له وتلو او اوربند وروسته به بيا دغه هېواد ته جګړه را ونه ګرځي د افغان سولې په پروسه کې د سيمې د هېوادونو ارزښت، د دغو هېوادونو ګټې او دا چې افغان سوله د امريکا، افغان حکومت او سيمې د هېوادونو همغږۍ ته څومره اړتيا لري، هغه موضوعات دي چې دلته مي پرې بحث کړی دی.

افغان سوله او سيمه ييزې ګټې : د افغانستان موقعيت ته په کتلو سره د دغه هېواد سوله او ثبات د سيمې پر امنيت او ثبات اغېز لرونکی دی. له تېرو شاخوا څلورو لسيزو راهيسې روانې جګړې هم وښوده چې يو نا ارام افغانستان، د سيمې د ثبات په ګټه نه دی له همدې کبله په اوس‌مهال کې تقريباً د سيمې ټول هېوادونه په رسمي توګه د افغانستان سوله او ثبات په خپله ګټه بولي.

که څه هم د سيمې د هر هېواد ګټې په افغانستان کې بېلابېلې دي او تر ډېره د افغانستان په قضيه کې له همدې امله ننګونې هم زياتې دي، خو بيا هم په ټوله کې له پورتنۍ خبرې سره چې د افغانستان سوله او ثبات ده، ټول موافق دي.

د بېلګې په توګه روسيه او چين دواړه غواړي په اوږده مهال او منځ‌مهال کې امريکايي سرتېري په افغانستان کې نه وي او له همدې امله د امريکا او طالبانو له خبرو هم ملاتړ کوي، خو له افغانستانه په چټکه توګه د بهرنيو ځواکونو وتل بيا هم د خپلو ګټو لپاره ګواښ ګڼي. ځکه دا به په افغانستان کې د واک تشه رامنځته کړي او د دې وېره شته چې هېواد به د ۹۰مې لسيزې په څېر بيا د بحران پر لور بوځي.

په بل اړخ کې پاکستان د ملي وحدت حکومت او هند ترمنځ له ګرمو اړيکو خوښ نه وو او نه دي، پاکستان غواړي چې دغه ګرمې اړيکې همداسې ګرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې نه شي او په افغانستان کې د هند اغېز راکم شي. له همدې کبله پاکستان په افغانستان کې د يوه داسې نظام هيله لري، چې دوی پرې نفوذ ولري.

په سيمه کې ايران هم د روسيې او چين په څېر په افغانستان کې د بهرنيو ځواکونو له حضوره اندېښنې لري. دغه راز همدا درې واړه هيوادونه له دې هم اندېښنه لري چې شايد امريکا به د داعش تر شا لاس ولري. همدا لامل دی چې د داعش د فعاليت له زياتوالي سره دوي له طالبانو سره اړيکو غځولو ته اړ شول، ترڅو له دې لارې پر امريکا فشار راوړي.

په افغان سوله کې د سيمې د همکارۍ ارزښت: که څه هم د افغان سولې په تړاو د امريکا او طالبانو روانې خبرې او توافق په افغانستان کې د جګړې د پای ته رسېدو په برخه کې ورځ تر بلې هيله بښونکې کېده، خو په ورته وخت کې بيا په دې پروسه کې د سيمې د هېوادونو رول هم له پامه نه شي غورځول کېدای. په افغانستان کې د روانې جګړې پېچلتيا او ښکېلو ډلو ته په کتلو سره داسې ښکاري چې په دغه هېواد کې د سولې او ثبات لپاره د سيمې د ځواکمنو هېوادونو همکاري، پوره ارزښت لري او يو اړين ګام دی چې پورته کول يې د افغان سولې له پروسې سره مرسته کولی شي.

د افغان سولې په تړاو له طالبانو سره د امريکا د مخامخ خبرو پيل او د زلمی خليلزاد سفرونه ښودله چې امريکا هم د افغان سولې په برخه کې د سيمه‌ييزو هېوادونو پر ارزښت قايله ده. دغه راز امريکا هڅه کوله چې د افغان سولې په تړاو د سيمې د هېوادونو اندېښنې کمې کړي او په دې برخه کې يې ملاتړ ترلاسه کړي.

د دې ترڅنګ د امريکا او طالبانو ترمنځ د روانو مخامخ خبرو اترو په تړاو هم انګېرنې دا وې چې د دواړو لوريو ترمنځ که هوکړه کېدونکې وي، د سيمې ځينې ځواکمن هېوادونه به د دې هوکړې د تطبيق تضمين کوونکو په توګه ډګر ته رامخته کېږي. په دې تړاو، د چين، روسيې او اروپايي ټولنې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازو سره د خلیلزاد له خبرو وروسته، د افغانستان لپاه د روسیې ځانګړي استازي ضمیر کابلوف خبریالانو ته وویل چې، طالبان هڅه کوي باوري شي چې روسیه او یو شمېر نور هېوادونه د دوي او امریکا ترمنځ د احتمالي هوکړو تضمین کوونکي دي.

پر دې ټولو سربېره، د افغان سولې په تړاو خبرو کې افغان طالبان هم د تضمین کوونکو په توګه د سیمې هېوادونو ته اړتیا درلوده او لري یې، تر څو نړیوالو ته د دوي له لوري هم د تضمین کوونکي رول ادا کړي.

په قطر کې له طالبانو سره د سولې د مذاکراتو پایله: د نهم پړاو خبرو د پای ته رسولو سره بعضو رسنیو احوال ورکړ چې د امریکا او طالبانو ترمنځ یوه هوکړه لیک لیکل شوی چې، په دې سره زلمی خلیلزاد کابل ته راغی او ولسمشر سره له طالبانو سره د جوړې شوې هوکړې مواد شریک کړل. چې دا هوکړه د ولسمشر غني او حکومتي چارواکو له غبرګون سره مخ شوه ځکه چې د موقت حکومت په راتګ د ملي اردو په منحل کېدو او د جمهوریت د منځه وړلو باندې هوکړه شوې وه. [22]

---

[22]: موقت یا انتقالي حکومت: هغه حکومتي سیستم ته ویل کیږي چې په اظطراري شرایطو یا د حکومت تر پاشل کېدو یا هم د سیاسي خلا د رامنځته کیدو پر مهال په موقت ډول جوړیږي.په لومړي ځل په ۱۸۱۴کال کې د موقت دولت عنوان د شارل تالیران له لوري په فرانسه کې وکارول شو.موقتو یا لنډمهاله حکومتونو په ځینو هیوادونو کې ښه نتیجه ورکړې، خو په ځینو نورو کې د بې ثباتۍ او بحران لامل شوي.چې افغانستان د طالبانو د واکمنې تر سقوط وروسته د موقت حکومت تجربه وکړه چې د کورنیو جګړو او د هیواد د بربادي لامل وګرځیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر ډونلډ ټرمپ د ۱۳۹۸ کال د وږي ۱٦مه د له طالبانو سره د نهايي شوې مسودې په اړه مذاکرات او د هغه په وينا له لوړپوړو طالب مشرانو ليده کاته لغوه کړل.

د امريکا او طالبانو له نهو مياشتو او نهه پړاوو سترې کوونکو مذاکراتو وروسته دواړه لوري وتوانيدل چې د سولې مسوده بشپړه کړي،خو دغه خبرې او د روانې جګړې د پای ته رسولو ټولې هڅې يوازې په دې بهانه له منځه يوړې چې طالبانو يو امريکايي عسکر وژلی دی.

زما په نظر د ټرمپ دا دليل ډير د منلو نه برېښېده، ځکه امريکا د طالبانو د سختو جګړو او ټينګ مقاومت له امله له طالبانو سره خبري روانې ساتلې وې .

خو اصلاً د طالبانو او امريکا ترمنځ د سولې مسوده ولسمشر غني او افغان دولت ته د منلو نه وه ځکه چې دې مسوده کې د افغانستان په بربادي پريکړه شوي وه. او دوهم ګندمک تړون په څير وه.

ولسمشر له زلمی خليلزاد سره په کابل له کتنې وروسته وويل چې سوله غواړي خو د جمهوريت د نفي کولو په بيه نه، ولسمشر وويل د امريکا او طالبانو ترمنځ هوکړه کې د اسلامي امارت په نامه د طالبانو يادول که په هره موخه وي په نامستقيم ډول طالبانو ته ددولت بڼلو د حيثيت په معنا ده.

زما په نظر دا د افغانستان د خلکو لپاره د منلو نه ده او د افغانستان د ملي حاکميت او اساسي قانون سرغړونه ګڼل کيږي او هيڅوک حق نه لري چې زموږ ملي حاکميت تر پوښتنې لاندې راولي.

ولسمشر وويل افغان حکومت د سولې بهير کې د هر هغه پرمختګ ملاتړ کوي چې د تلپاتې سولې پايله او د جګړې په ختميدو تمام شي. ولسمشر د طالبانو او امريکا ترمنځ د هوکړې په اړه د افغانستان حکومت اصلي انديښنه داده چې تر هوکړې وروسته د ممکنه رامنځ ته کيدونکو خطرونو مخه څنګه ونيول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امريکا او طالبانو ترمنځ د سولې د مذاکراتو بيا پيل: د امريکا او طالبانو ترمنځ د سولې د مذاکراتو لړۍ ددوهم ځل لپاره د ۱۳۹۸ ه ش کال د ليندي د مياشتې په ۱۴مه نيټه پيل شوې. چې د ډېرو خبرو اترو وروسته د يوې اونې لپاره په افغانستان کې د تشدد پر کموالي توافق وشوه.

د تشدد د کموالي له اونې څخه وروسته افغان طالبانو او امريکا د افغان سولې په تړاو خپلمنځي هوکړه د ۲۰۲۰ م کال د فبرورۍ پر ۲۹مه نېټه د قطر په پلازمينه دوحه کې د ګڼ شمېر هېوادونو او نړيوالو بنسټونو د استازو په ګډون په يوه لويه غونډه کې لاسليک کړه.

دې غونډې ته په قطر کې د طالبانو د سياسي دفتر مشر ملا عبدالغني برادر او د امريکا د بهرنيو چارو وزير مايک پمپيو ويناوې وکړې. هوکړه ليک د امريکا له خوا د افغان سولې لپاره د امريکا د بهرنيو چارو وزارت ځانګړي استازي زلمي خليلزاد او د طالبانو له خوا ملا برادر لاسليک کړ.

ملا برادر دې غونډې ته په وينا کې وويل، طالبان د دې هوکړې عملي کولو ته ژمن دي. ده هيله وښودله چې د بهرنيو ځواکونو له وتلو وروسته به افغانان د اسلامي نظام په سيوري کې د ارام سا واخلي.

د امريکا د بهرنيو چارو وزير مايک پمپيو دې غونډې ته وويل چې امريکا، نړيواله ټولنه، افغان حکومت، افغانان، افغان سياستوال او طالبانو ته په کار دي چې د سولې لپاره جدي کار وکړي او قرباني ورکړي.

د دې هوکړې له لاسليک څخه وروسته د طالبانو مشر هيبت الله اخوند يو پيغام خپور کړ، او د طالبانو مشر په خپل پيغام کې له امريکا سره هوکړه "فتح او الهي نصرت بللې وه او دايې له شرعي اصولو او نړيوالو معيارونو سره سمه بللې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امریکا او طالبانو ترمنځ د هوکړې مهم ټکي

۱. د افغانستان خاوره به د امریکا او د امریکا د کوم بل متحد پر ضد نه کارېږي، او دې هوکړه کې په دې تړاو تضمین او د عملي کولو مېکانیزم یاد شوي وو.

۲. له افغانستانه د ټولو بهرنیو ځواکونو د وتلو په تړاو تضمین او د دې چارې د عملي کولو مېکانیزم په دې هوکړه کې یاد شوی وو.

۳. کله چې پورته دواړو برخو کې د نړیوالو شاهدانو پر وړاندې تضمین ورکړل شي او اعلان وشي، د طالبانو اسلامي امارت چې امریکا یې د یو دولت په توګه نه پېژني او طالبان یې بولي، له افغان حکومت سره د همدې کال د مارچ د میاشتې پر لسمه نېټه به خبرو ته کېني. خو دا چاره یې عملي نه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی

ټاکنيزي ډلې او د ۱۳۹۸ کال ولسمشريزو ټاکنو برخليک

د افغانستان د ټاکنو خپلواک کميسيون د پريکړې پر بنسټ، ولسمشريزې ټاکنې د ۱۳۹۸هـ ش کال د ميزان په ٦ مه ترسره شوې. د دې کميسيون له لوري د اعلان شوي مهال وېش له مخې د ولسمشريزو ټاکنو لپاره د نوماندانو نوم ليکنې لړۍ د ۱۳۹۷هـ ش کال د جدې له لومړۍ تر ۳۰مې نېټې پورې وه.

که څه هم په دغه موده کې د ټاکنو له کميسيون څخه ۷۰ کسانو د نوماندۍ معلوماتي کڅوړې ترلاسه کړې وې، خو په دې ډله کې يوازې ۲۰ کسان د ټاکنو کميسيون ته د نوماندۍ په موخه ورغلل چې په شرايطو برابر ۱۸ تنه يې راتلونکې ولسمشريزو ټاکنو ته نوماند شول .

ولسمشريزو ټاکنو ته د ۱۸ نوماندانو په منځ کې د ځينو ټاکنيزو ډلو تشکيلاتي جوړښت د توقع خلاف را څرګند شو. ځکه د داسې کسانو ترمنځ ټاکنيزې ډلې رامنځته شوې چې په تېر کې يې له يو بل سره ژور سياسي اختلافونه درلودل او پر يو بل يې مختلف تورونه لګولي ول.

ځواکمنې ټاکنيزې ډلې: په افغانستان کې د تېرو ټاکنو تجربې، راتلونکو ټاکنو لپاره رامخته شوې ټاکنيزې ډلې، د دغو ډلو تشکيلات جوړښتونه او په ټوله کې د هېواد روان وضعيت او د ټاکنو کميسيون ظرفيت ته په کتلو سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشریزو ټاکنو برخلیک، هغه مسایل دي چې دلته یې په اړه بحث شوی دی.

د ټاکنو تېرې تجربې: په افغانستان کې د طالبانو د رژیم له را پرځېدو وروسته په ۱۳۸۳هـ ش کال کې په لومړي ځل د ولسمشرۍ ټاکنې او په ۲۰۰۵م کال کې پارلماني ټاکنې وشوې. هغه مهال دغه ټاکنې په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د دفتر له خوا د ټاکنو د تنظیم له ګډ دفتر سره په همغږۍ اداره کړل شوې.

د ۱۳۸۳هـ ش کال د ثور په ۱۱مه د پخواني ولسمشر حامد کرزي د ۲۱مې ګڼې فرمان له مخې د افغانستان د ټاکنو خپلواک کمیسون جوړ شو. د اساسي قانون د ۱۵٦مې مادې پر بنسټ، دغه کمیسیون په افغانستان کې د ټولو ترسره کېدونکو ټاکنو د ادارې، څارنې او د خلکو د رایو پر بنسټ، د پرېکړو مسوولیت لري.

د ټاکنو د خپلواک کمیسیون له جوړېدو تمه دا وه چې په راتلونکي کې به د ټاکنو پر مهال د ستونزو او درغلیو مخه ونیول شي. ځکه د ۱۳۸۳هـ ش کال په ولسمشریزو ټاکنو کې د درغلیو په اړه ځینې شکایتونه موجود وو، خو د ۱۳۸۸ او ۱۳۹۳هـ ش کال ولسمشریزو او د ۱۳۹۷هـ ش کال پارلماني ټاکنو ته په کتلو سره ښکاره شوه چې په دغه پروسه کې ستونزې، درغلۍ او لاسوهنې د پخوا په پرتله لا زیاتې شوې وې.

د ټاکنو خپلواک کمیسیون په ۱۳۸۸هـ ش کال کې د ولسمشرۍ او ولایتي شوراګانو ټاکنې ترسره کړې، د دغو ټاکنو پر مهال د دوو مخکښو نوماندانو حامد کرزي او عبدالله عبدالله ترمنځ د ټاکنو د پایلو پر سر ډېرې نانډرۍ رامنځته شوې، خو بالاخره حامد کرزی د دویم ځل لپاره د افغانستان د ولسمشر په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاکنو خپلواک کميسيون په رهبرۍ په ۱۳۸۹هـ ش کال کې پارلماني ټاکنې هم ترسره شوې. په دغو ټاکنو کې د درغليو ستونزه لاجدي شوه. ان تر دې چې په پارلماني ټاکنو کې د پراخو درغليو د څېړنې لپاره ځانګړې محکمه جوړه شوه.
د ۱۳۹۳هـ ش کال په ولسمشريزو ټاکنو کې د ټاکنو کميسيون تر بل هر وخت له سختو نيوکو او تورونو سره مخ و. په ټاکنو کې محمد اشرف غني او عبدالله عبدالله دوه مخکښ نوماندان وو چې په لومړي پړاو کې هېڅ يوه هم د بريا رايې خپلې نه کړې. په دويم پړاو کې يې هم يو پر بل د درغليو د تورونو لګولو له کبله کيسه لا خرابه شوه چې بلاخره د دواړو لورو ترمنځ د امريکا د بهرنيو چارو پخواني وزير جان‌کيري په منځګړيتوب، د ملي يووالي حکومت په نوم ګډ حکومت رامنځته شو.

د ۱۳۹۸ ه ش کال ټاکنيزې ډلې

په افغانستان کې د ۱۳۹۸ ه ش کال ولسمشريزو ټاکنو لپاره ۱۸ کسانو ځانونه نوماند کړي وو. په دغه ۱۸ ټاکنيزو ډلو کې ځينې ډلې ځواکمنې وې او کولی شوي د ټاکنو په ميدان کې ښه سيالي وکړي، خو ځينې نورې ډلې بيا په خلکو کې د نفوذ او سياسي مخينې درلودو له اړخه کمزورې ښکاريدې. په ټوله کې دغه ۱۸ ټاکنيزې ډلې په لاندې دوه برخو وېشلی شو:
لومړی: د۱۳۹۸ ه ش کال ولسمشريزو ټاکنو لپاره په ۱۸ نوماندانو کې ځينې داسې ټاکنيزې ډلې رامنځته شوې چې ځانونه يې د ولسمشرۍ حقداره ګڼل، او ولسمشرۍ ماڼۍ ته يې د رسېدو په موخه رښتينې مبارزه وکړه. په دې برخه کې د محمد اشرف غني، عبدالله عبدالله او محمد حنيف اتمر ټاکنيزې ډلې يادولی شو، دوي په ټاکنو کې د بريا په موخه کلکه مبارزه او يو د بل سيالي وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: د ۱۳۹۸ ه ش کال ولسمشريزو ټاکنو لپاره په رامخته شوو ټاکنيزو ډلو کې، ځينې داسې ډلې هم وې چې نه يې د بريا هيله لرله او نه يې هم د بريا چانس وه. دا ډول ټاکنيزې ډلې تر ډېره د شهرت او يا هم مادي او سياسي امتيازاتو ترلاسه کولو په موخه رامنځته شوې وې.

په افغانستان کې د ۱۳۹۸ه. ش کال د ولسمشريزو ټاکنو ۱۸ ټاکنيزې ډلې

شعار	دوهم مرستيال	لومړی مرستيال	نوماند	ګڼه
دولت جوړونکې	سرور دانش	امرالله صالح	محمداشرف غني	۱
ثبات او همپالنه	سيد ستار سعادتی	عنايت الله بابر فرهمند	ډاکترعبدالله عبدالله	۲
سوله او اعتدال د انتخاباتو څخه لاس پر سر شو	محمد محقق	محمد يونس قانونی	محمدحنيف اتمر	۳
سوله او اسلامی عدالت	حفيظالرحمن نقی	فضل الهادی وزين	ګلبدين حکمتيار	۴
د دولت ساز په ګټه له نوماندي تير شو	محمد نعيم غيور	بشير احمد بيژن	نورالحق علومي	۵
توسعه او تدبير	محمد امين رشادت	سيد قياس سعيدی	داکتر فرامرز تمنا	٦
ازادی او عدالت	محمدصادق وردګ	احسان الله حيدری	عبدالطيف پدرام	۷
امنيت او عدالت	مسعوده جلال	مراد علی مراد	رحمت الله نبيل	۸
مشارکت او تغير د دولت ساز ته تير شو	ذوالفقاراميد	عبدالبصير سالنګی	شيدا محمد ابدالي	۹
د دولت ساز په ګټه له نوماندي تير شو	عبدالجبار تقوا	غلام علی وحدت	زلمی رسول	۱۰
ملي وفاق	عبدالطيف نظری	فريده مهمند	احمد ولي مسعود	۱۱
	محمد يحيی وياړ	ذوالحکمت	نورالرحمان ليوال	۱۲
	چراغ علی چراغ	خليل رومان	سيد نورالله جليلي	۱۳
عمل کوو شعار نه ورکووو	شفيع الله قيصاری	نادرشاه احمدزی	محمدحکيم تورسن	۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	محمدابراهیم الکوزی	خدیجه غزنوي	سید سامع کیانی	د دولت ساز په ګټه له نوماندي تیر شو
۱٦	عنایت الله حفیظ	جنت فهیم چکري	عبدالجمیل شینوار	
۱۷	غلام فاروق نجرابي	شریف الله	محمد شریف بابکرخیل	
۱۸	محمدشهاب	عبدالعلی سرابي	نورالحبیب صیر	سوله،قانون او رفاء

ځواکمنې ټاکنیزې ډلې

په افغانستان کې تېرو ولسمشریزو ټاکنو ته په کتلو سره د ۱۳۹۸ ه ش کال ټاکنیزې سیالۍ نظر پخوا ته ګرمې او سختې وې. په ټولیز ډول په تېرو ټاکنو کې سره له دې چې د نوماندانو شمېر به زیات وو، خو ځواکمن ټیمونه به کم وو. داځل د تېر خلاف په ټاکنیزو ډلو کې د ځواکمنو ډلو شمېر زیاد ښکاریده.

د محمد اشرف غني ټاکنیزه ډله: محمد اشرف غني چې د ۱۳۹۳هـ ش کال په ټاکنو کې د «تحول او تدام» ټاکنیزې ډلې مشر وو، دا ځل د امرالله صالح او محمد سرور دانش سره یو ځای د «دولت جوړونکې» ټاکنیزې ډلې په نوم د ۱۳۹۸ کال ولسمشریزو ټاکنو لپاره د سیالۍ میدان ته را مخته شوی وه.

د افغانستان ولسمشر داسې مهال ولسمشریزو ټاکنو ته نوماند شو چې ډېری پخواني یاران او د ټیم قوي غړي یې ترې تللي وه. جنرال دوستم چې ویل کېدل په تېرو ټاکنو کې یې زیاتې رایې غني ته راټولې کړې، خو دا ځل د یوه مخالف ټیم ملاتړی وه. حنیف اتمر چې د اشرف غني تر ټولو نږدې کس بلل کېده او د ملي یووالي حکومت پر مهال د غني د مخالفینو د سترګو اغزی وو، په ۱۳۹۸ ه ش کال ټاکنو کې هغه هم ورسره نه وه او په راتلونکو ولسمشریزو ټاکنو کې د غني سیالۍ ته رامخته شوی وو. له دې پرته د غني یو شمېر نور پخواني ملګري چې پخوا یې ملاتړي وو، دا مهال د ده د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیالانو ترڅنګ ولاړ ول. دا هغه څه وه چې په ولسمشریزو ټاکنو کې یې د محمد اشرف غني سیالي سخته کړې وه.

پر دې ټولو سربېره کوم څه چې د اشرف غني ډلې ته ځواک ورکړ او د بریا چانس یې زیات کړ، هغه د ده برحاله ولسمشري د حکومت په رأس کې قرار لرل او د ولس ملاتړ وو. دغه راز د غني له لوري په مرکزي ریاستي نظام ټینګار او د اجراییه ریاست له منځه وړل، هم هغه د قوت ټکي وه چې د غني پلویان یې زیات کړي وه.

د عبدالله عبدالله ټاکنیزه ډله: په تېرو ولسمشریزو ټاکنو کې د «اصلاحاتو او همګرايۍ» ډلې مشر عبدالله عبدالله، ۱۳۹۸ کال ولسمشریزو ټاکنو ته د «ثبات او همګرايۍ» له شعار سره را مخته شوی وه. عبدالله هغه څوک وه چې له ۱۳۸۰هـ ش کال وروسته یې ولسمشریزو ټاکنو ته دا درېیم ځل نوماندي وه او په دې برخه کې له ښې تجربې څخه هم برخمن وو. سره له دې چې په تېرو دوو پړاونو کې یې هر ځل ښه سیالي کړې ده، خو نه دی توانېدلی چې ولسمشرۍ ماڼۍ ته د افغانستان د ولسمشر په توګه دننه شي.

ولسمشریزو ټاکنو ته عبدالله عبدالله د جمعیت اسلامي، جنبش اسلامي او وحدت اسلامي ګوندونو له لوري را مخته شوی نوماند وه. د ده په ټاکنیزه ډله کې جنرال دوستم، محمد کریم خلیلي ،انورالحق احدی صلاح الدین رباني قوي سیاسي او قومي ملاتړ لرونکې څېرې وې.

د جنرال دوستم او کریم خلیلي له ملګرتیا ورها خوا د عبدالله عبدالله د ټاکنیزې ډلې د قوت درېیم ټکی د جمعیت اسلامي په انسجام پورې اړه لرله. خو د جمعیت اسلامي ګوند غیر منسجم‌والی له ولسمشر اشرف غني سره د عبدالله عبدالله سیالي سخته کړه.

د محمد حنیف اتمر ټاکنیزه ډله :ولسمشریزو ټاکنو ته د ۱۸ نوماندانو په منځ کې، ظاهراً د حنیف اتمر د ټاکنیزې ډلې جوړښت تر نورو ځواکمن ښکارېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د «سولې او اعتدال» تر شعار لاندې ټاکنیزه ډله کې د اتمر لومړی مرستیال محمد یونس قانوني د جعیت اسلامي مطرح غړی وو او محمد محقق بیا د اجراییه ریاست دویم مرستیال او په هزاره قوم کې ډېر نفوذ لرونکی شخص وو. همدارنګه د «سولې او اعتدال» په ډله کې عطا محمد نور، اسمعیل خان، سباوون، زاخیلوال، سید حامد ګیلاني ،نادري او ځینې نورو مطرحو سیاسي څېرو هم ګډون درلود چې دغه ډله یې نوره هم ځواکمنه کړې وه.

حنیف اتمر د ملي یووالي حکومت پر مهال هغه سیاسي څېره وه چې د غني د پلویانو ترمنځ یې ډېر محبوبیت درلود، خو له غني سره د نوموړي مخالفت او له نوماندۍ وروسته دا وینا چې «که ولسمشر شو، په اساسي قانون کې به تعدیل رامنځته کړي او اوسنی ریاستي نظام به نیمه ریاستي باندې بدل کړي»، هغه ټکي وو چې د خلکو ترمنځ په ځانګړې توګه په پښتون قوم کې یې د نوموړي محبوبیت ته زیان ورسولو .

سره له دې چې د حنیف اتمر په ډله کې زیات شمېر سیاسي، قومي او جهادي مطرح کسان راټول ول، خو د ولسي جرګې ټاکنو ته په کتلو سره داسې ښکارېده چې ولس تر ډېره د دغو څېرو تر شا نه دی ولاړ او ډېری خلک د خپلې فردي خوښې پر بنسټ رایه ورکوي.

دا ټاکنیزه ډله د یو شمېر داخلي اختلافاتو له امله له منځه ولاړه او په رسمي توګه له انتخاباتو لاس په سر شوه.

د ګلبدین حکمتیار ټاکنیزه ډله: د حزب اسلامي افغانستان رهبر، ګلبدین حکمتیار چې په ۱۳۹٦هـ ش کال کې یې د افغان حکومت او بهرنیانو پر ضد خپله وسله‌واله مبارزه پرېښوده او سوله یې وکړه، د ۱۳۹۸ ه ش کال ولسمشریزو ټاکنو لپاره سیالۍ ته راوتلی وو. که څه هم نوموړی د ۱۳۹۳هـ ش کال په ولسمشریزو ټاکنو کې له قطب‌الدین هلال څخه ملاتړ اعلان کړ او نوموړی یې د حزب اسلامي افغانستان نوماند وباله چې هغه مهال قطب الدین هلال

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې څه کم دوه سوه زره رایې وګټلې، خو حکمتیار د افغانستان په سطحه د یوه افغان شموله اسلامپالې، جهادي او جنګي سیاسي حزب رهبر وو او لا هم د افغانانو ترمنځ زیات نفوذ لرلو، پر همدې اساس یې یوه اندازه رایې په ځانګړې توګه د اسلامپالو رایې له نورو نوماندانو څخه را کسر کړي.

ولسمشریزې ټاکنې

د ۱۳۹۸ ه ش کال ولسمشریزې ټاکنې د هېواد په تاریخ کې شفافې منظمې او له امنیتي اړخه هم ښې ترسره شوې.خو په په دې ولسمشریزو ټاکنو کې یواځینی مشکل د خلکو د ګډون کموالی وه، چې علت یې د سولې پروسې خبرې، د خلکو بې باوري او د وسلوالو طالبانو لخوا د خلکو د ګډون مخنیوی وو.

خو بیا هم د ټولو تهدیدونو سره سره د تلې په ٦مه ولسمشریزې ټاکني په ۳۴ ولایتونو په ۵۳۷۳ محلونو کې ترسره شوې چې څه کم ۲,۵ میلیونو کسانو په کې برخه واخیسته.

د ټاکنو برخلیک

د ۱۳۹۸ ه ش کال د میزان د میاشتې د ٦ مې نېټې ټاکنو لومړینی نتایج د ټاکنو د خپلواک کمیسون له لوري د ۲۰۱۹م کال د دسمبر د میاشتې په ۲۴مه نېټه په ۷ بجو او ۲۵ دقیقو اعلان شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شماره	د نوماند نوم	رایئ	فیصدي ٪
1	محمد اشرف غني	923592	50.64
2	عبدالله عبدالله	720841	39.52
3	گلبدین حکمتیار	70241	3.85
4	رحمت الله نبیل	33919	1.86
5	دکتور فرامرز تمنا	18063	0.99
6	سید نورالله جلیلی	15519	0.85
7	عبداللطیف پدرام	12608	0.69
8	عنایت الله حفیظ	11375	0.62
9	محمد حکیم تورسن	6500	0.36
10	احمد ولي مسعود	3942	0.22
11	محمد شهاب حکیمي	3318	0.18
12	دوکتور غلام فاروق نجرابی	1608	0.09
13	نور رحمان لیوال	855	0.05

د ۱۳۹۸ ه ش کال د میزان د میاشتې د ٦ مې نېټې جنجالي ټاکنو پایله د ۱۳۹۸ه ش کال د دلوې د میاشتې په ۲۹مه نیټه د مازدیگر په ٦ بجو د ملي راډیو تلوزیون له لاري د ټاکنو خپلواک کمیسون د غونډو په تالار کې د ټولو کمیشنرانو په حضور کې اعلان شوې، چې له مخې یې د هېواد برحاله ولسمشر محمد اشرف غني د پنځه نورو کلنو لپاره د هېواد ولسمشر وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شماره	د نوماند نوم	رایئ	فیصدي ٪
1	محمد اشرف غني	923592	50.64
2	دکتور عبدالله عبدالله	720841	39.52
3	گلبدين حکمتيار	70241	3.85
4	رحمت الله نبيل	33919	1.86
5	دکتور فرامرز تمنا	18063	0.99
6	سيد نورالله جليلی	15519	0.85
7	عبداللطيف پدرام	12608	0.69
8	عنايت الله حفيظ	11375	0.62
9	محمد حکيم تورسن	6500	0.36
10	احمد ولي مسعود	3942	0.22
11	محمد شهاب حکيمي	3318	0.18
12	دوکتور غلام فاروق نجرابی	1608	0.09
13	نور رحمان ليوال	855	0.05

خو بيا هم ډاکتر عبدالله عبدالله د ۱۳۹۳ کال سناريو تکرار او ددرغليو تورنه يې پورې کړل او موازي حکومت يې د ټولشموله حکومت تر نامه لاندي اعلان او د حوت د مياشتې په ۱۹مه نيټه يې په سپيدار ماڼې کې، د خپلو پلويانو په حضور کې د لوړې مراسم ترسره کړل.

عبدالله عبدالله د ټولو سياسي، افغاني او اخلاقي اصولو خلاف د واليانو او کابينې د غړو په ټاکلو پيل وکړ چې دې کار د هېواد سياسي او امنيتي حالات نور هم وخيم او بحراني کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې يو خوا له طالبانو سره د سولې پروسه روانه وه او له بلې خوا هېواد د کرونا د اوبا له امله له سخت مالي او ټولنيز بحران سره مخامخ وو چې سياسي بې ثباتي دا بحران نور هم پيچلي کاوه نو ولسمشر بيا ځلې د هېواد د ثبات، اتحاد او سولې لپاره ډېره لويه قرباني ورکړه او هغه له عبدالله عبدالله سره توافقنامه وه. دا توافقنامه چې د مخکېني جمهورريیس حامد کرزي، استاد عبدرب الرسول سياف، استاد کريم خليلي، محمديونس قانوني، ډاکټر زلمی رسول، باتور دوستم، محمدمعصوم ستانکزي، د اقتصادي او سوداګريزو چارو د پراختيا او د بې وزلۍ کمولو په برخه کې د جمهورريیس فوق العاده استازي محمديوسف غضنفر، د هېواد د ملي امنيت سلاکار ډاکټر حمدالله محب او د جمهوري رياست د چارو ادارې عمومي رييس ډاکټر فضل محمود فضلي هم حضور درلود، د جمهور رييس محمد اشرف غني او د ملي مصالحې عالي شورا د رييس ډاکټر عبدالله عبدالله ترمنځ د ۱۳۹۹ ه ش کال د ثور د مياشتې په ۲۸مه نېټه د ارګ په دلګشاه ماڼۍ کې لاسليک شوه.

چې له مخې يې عبدالله عبدالله ته د ملي مصالحې شورا رياست او عبدالرشيد دوستم ته د مارشالي رتبه ورکول شوه.

په افغانستان کې د ډاکټر عبدالله او ولسمشر غني ترمنځ پر شوي جوړجاړي ګاونډيو او د افغانستان متحدو هېوادنو هم غبرګونونه وښودل. د دوی ددغه اقدام ستاينه يې وکړه او هيله يې څرګنده کړه چې دغه توافق په افغانستان کې د سولې او ثبات سبب شي.[23]

[23]: د ۱۳۹۸ه ش کال د جمهوري رياست ټولټاکنې، www.iec.org.af

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستم ته د مارشالي ورکول د ولسمشر مجبوريت که خيانت

په هيواد کې د وخت رامنځته شوی وضعيت د بين المللي ټولنې د مرستو د کموالي، ناامنۍ، کرونا ويروس، مالي او اقتصادي بحران دسولې پروسه چې په هېواد کې يې يو بحران منځته راوړي وو، ولسمشر ددې بحران د کابو کولو لپاره د سياسيونو، د ګاونډيو او متحدو هېوادونو د فشارونو له امله او د سياسي کشالې د پای لپاره، له ډاکټر عبدالله سره توافقنامه لاسليک کړه. چې توافقنامې کې ننګينه مسله دوستم ته د مارشالي رتبې ورکړه وه چې نه بايد دا کار شوي وي خو ولسمشر مجبور وه او له تاريخي پلوه دا پړه پر هغه چا ده چې په ولسمشر يې هر ډول فشارونه راوستي وه چې هغه د ثبات او همپالنې ټيم، مرکچي پلاوی او عبدالله عبدالله دي.

ولسمشر تل د سولې لپاره قرباني ورکړې او لا به يې ور کوي تر څو افغان ملت له دې ناپاياداره حالات څخه ووځي او يو سوکاله او ارامه ژوند ولري، له ولسمشر څخه منندوي يو چې وخت ته په کتو يې سياسي جوړجاړی وکړ او هېواد يې له بحران څخه وژغوره. د ولسمشر غني او ډاکټر عبدالله عبدالله سياسي توافق د شته ستونزو او مشکلاتو ګراف راټيټ کړ چې مثبت اغېز يې نېغ پر نېغه پر ولس او هېواد وه، د هماغه وخت لپاره تر ټولو غوره پريکړه وه ملت هم د ولسمشر مجبوريتونه درک کړي وه او ددې جوړجاړي هرکلي يې وکړ.

د ولسمشر نه بيا هم ولس مننه وکړه چې د وخت، هېواد او ولس مجبوريتونو ته په کتو يې داسې پرېکړه وکړه چې اساسي قانون په کې نقض نه شو.

پای

د يو اباد، پرمختللي او سوله اييز افغانستان په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

- غبار،ميرغلام محمد،١٣٩٣،افغانستان د تاريخ په بهير کې، دانش خپروندیه ټولنه،ژباړن،ارشاد،اورنگ زيب.
- باوری،عبدالله،١٣٩٦،د افغانستان سياسي اوضاع ته لنډه کتنه،مومند خپروندیه ټولنه،ننگرهار.
- زيرکيار،ډاکتر رحمت ربی،١٣٩٥،د ناپوهی تياری او د پرمختگ ډيوی د افغان کلتور په چوکاټ کې له عبدالرحمن خان تر اشرف غني،کابل افغانستان،سهر مطبعه.
- عاصم، عبدالمالک، ١٣٩٧، د انرژي سياست او امنيت.
- نور، عبدالله، د ٢٠١۴ کال د انتخاباتو کميډي، علمي مقاله.
- نگاهی به سير زندگی اشرف غنی از تحصيل تا رياست جمهوری در افغانستان، 22Dec2019,DW
- د ازادی راديو راپور ،١٣٩٦ غبرگولې ٢٠.
- ارگ خپره شويه اعلاميه ١٣٩٦ غبرگولی ٢١.
- عثماني،علی احمد،د بريښنا وزير،٢/۵/٢٠١٦،خبري کنفرانس،ملي راديو تلويزون،کابل افغانستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په پژواک کې زما تحلیلی لیکنه، کال ۱۳۹۷.
- حزب الله اتل ،۱۳۹۸ .

- Lbed,RECCA-V1,The Silk Riad through Afghnistan, MofA ,Afghanistan,p 42.
- https://president.gov.af/ps/news-778833(Access 6/11/2-18).
- http://www.taand.com/
- http://www.argarchive.gov.af/
- http://www.tolonews.com.tv.
- http://www.bbc.com.uk/news
- http://e-visa.mfa,ir.
- http://www.pajhwok.com./
- http://www.iec.org.af/results.com/

یادونه:

ددې کتاب د ماخذونو په اړه باید ووایم، چې ددې کتاب اکثره مواد، له ټولنیزو رسنیو او دولتي چارواکو څخه په ټاکلي او همغه وخت کې د یو کار د کولو پر وخت اخیستل شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

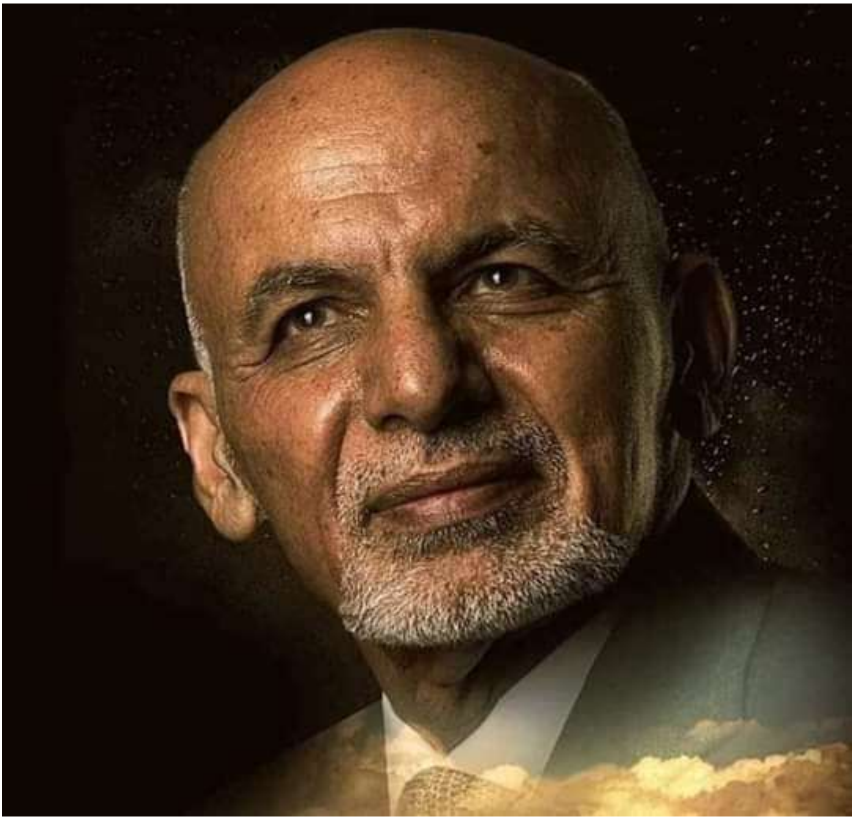

ددی بوډا په دې ضعیف تن باندې باید ټول افغان ولس وویاړي، دا معصومه څېره د هېوادنۍ مینې څخه ډکه ده او احساس یې د غره غوندې ډېر ټینګ دی.

د عزت او شرافت نور یې د ورایه ښکاري.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library